॥ श्रीरघुनाथमुद्रायंत्रालये ॥

लालाशिव्रामल्लाधिकारेफाल्गुणमासोमुद्रितस्समाप्तिमगमत्

संवत् १९४२ ज्यैष्ठ प्र. २६

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

प्रभृतिलोकेस्मिन्साढुंढाविमुखाभवत् सर्वदुष्टापहोहोमःसर्वरोगप्रशांतिदः क्रियतेस्याद्द्विजैःपार्थतेनसाहो-
लिकामता शिशिरस्यांतिमाह्येषापौर्णमासीयुधिष्ठिर सदास्यात्फाल्गुनस्यांतेपरमानंददायिनी अस्यांनि-
शागमेपार्थसंरक्ष्याःशिशवोगृहे गोमयेनोपलिप्तेचसचतुष्केगृहांगणे आकारयेत्शिशून्प्राप्तान्खड्गव्यग्रक
रान्नरान् कृत्वासकाष्ठखड्गैश्चस्पृश्यगीतपरान्शिशून् तथाचतेषांदातव्यंगुडंपक्वान्नमेवच एवंढुंढादिसंजा-
तंसर्वदोषंप्रशाम्यति बालानांरक्षणंकार्य्यंतस्मिन्प्राप्तेनिशागमे युधिष्ठिरउवाच प्रभातेकिंजनैःकार्य्यं-
सदासुखमभिप्सुभिः प्रवृत्तेमाधवेमासिप्रतिपद्भास्करोदये श्रीकृष्णउवाच कृत्वाचावश्यकंकर्मसंतर्प्यपि-
तृदेवताः वंदयेद्धोलिकाधूलिंसर्वदुष्टोपशांतये मंडितेचर्चितेरम्येउपलिप्तेगृहांगणे चतुष्कंकारयेच्छ्रेष्ठंवर्णकै-
श्चाक्षतैःशुभैः तन्मध्येस्थापयेत्पीठंशुक्लवर्णांवरच्छदं अव्रणंपूर्णकलशंस्थापयेत्पंचपल्लवैः साक्षतंसहिरण्यं
चसितचंदनचर्चितं आसनेचोपविष्टस्यब्रह्मघोषेणभारत अर्चयेच्चंदनैर्नारीअव्यंगाशुभलक्षणा पद्मरागोत्तरप
टाश्रेष्ठांशुकविभूषणा वस्त्रंधार्य्यंशिरोत्तंसंदधिदूर्वाक्षतान्वितं वर्द्धापयित्वाश्रीखण्डमायुरारोग्यवृद्धये
वस्त्रंधार्य्यमितिपादादारभ्यमूर्द्धानंचंदनेनचर्चयेत् तच्चंदनंवर्द्धापयित्वार्किंचिदवशेष्यतु पश्चाच्चप्राशयेद्विद्वान्
चूतपुष्पंसचंदनं मनोभवस्यसापूजाऋषिभिःसंप्रदर्शिता तत्पिबंतिवसंतादौचूतपुष्पंसचंदनं प्राशनमं
त्रश्च दूतमग्र्यंवसंतस्यमाकंदकुसुमंतव सचंदनंपिबाम्यद्यसर्वकामसमृद्धये अनंतरंद्विजेंद्राणांसूतमाग-
धवंदिनां दद्याद्दानंयथाशक्त्याकामोमेप्रीयतामिति ततोभोजनवेलायांशृतंपाकेनतेनाहि प्राशयेत्प्रथमंपत्रं.
ततोभुंजीतकामतः एवंयःकुरुतेपार्थशास्त्रोक्तंफाल्गुणोत्सवं अनायासेनसिध्यंतितस्यसर्वेमनोरथाः अधर्मश्चैव
पापानियांतिनाशंनसंशयः पुत्रपौत्रसमायुक्ताःसुखिनोनित्यमानवाः पुण्यापवित्रासापूजासर्वविघ्नविनाशिनी

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

एषातेकथितापार्थफाल्गुनीपूजितातिथिः वृत्तेतुवारसमयेपिचपंचदश्यां प्रातर्वसंतसमयेसमुपस्थितेच प्राश्ये
तुचूतकुसुमंसहचंदनेनसत्यंहिपार्थपुरुषःससुखीसदास्यात् ॥ इतिभविष्योत्तरेफाल्गुनीपूर्णिमांतेवसंतमहोत्सवः
अथप्रसंगात्सकलपौर्णमासीनांसाधारणव्रतान्युच्यंते अथायुर्व्रतंहेमाद्रौगारुडे चतुर्दश्यांशुचिःस्नात्वादंतधाव
नपूर्वकं चरितब्रह्मचर्यश्चयतवाक्कायमानसः पौर्णमास्यांतथाकृत्वादेवपूजांसमारभेदित्यादि पौर्णमास्याम
पिस्नात्वादेवार्चनादिकृत्वोपोषितश्च रात्रौचंद्रोदये अर्घ्यदानंकृत्वा ब्राह्मणंसंपूज्यहविष्यान्नंदत्त्वास्वयंतदेव·
भुंजीतइतिगारुडोक्तमायुर्व्रतं अथदेवीव्रतं पयोव्रतंपंचदश्यांमन्वांतेगोयुगप्रदः लक्ष्मीलोकमवाप्नोतिदेवी
व्रतमुदाहृतं इतिपद्मपुराणेदेवीव्रतं उपोषितश्चतुर्दश्यांपौर्णमास्यांनराधिप पंचगव्यंपिबेत्पश्चाद्धविष्याशी
तथाभवेत् शक्रव्रतमिदंकृत्वामासपापात्प्रमुच्यते तस्मात्सर्वप्रयत्नेनमासिमासिसमाचरेत् संवत्सरात्प्राप्य-
सुरेंद्रपूज्यस्ततोथ्यराजासुचिरंमनुष्यः मानुष्यमासाद्यसुरेंद्रपूज्योराजाभवेद्वाद्विजपुंगवोवा इतिविष्णुधर्मो-
क्तशक्रव्रतं अथैतासांद्वादशमासोपपौर्णमासीनांप्रत्येकंस्थानविशेषेणपुण्यतमत्वमुक्तंगार्ग्येण महामाघीप्रया-
गेतु १ नैमिषेफाल्गुनीतथा २ शालग्रामेमहाचैत्रीकृताःस्युःपुण्यहेतुकाः ३ गंगाद्वारेतुवैशाखी ४ ज्यैष्ठी
चपुरुषोत्तमे ५ आषाढीचकनखले ६ केदारेश्रावणीतथा ७ बदर्यांचप्रौष्ठपदी ८ कुब्जाम्रेतुमहाश्विनी ९
पुष्करेकार्त्तिकी १० कन्याकुब्जेमार्गशिरीतथा ११ अयोध्यायांमहापौषीकृताःस्युस्तामहाफलाइति ॥
महामार्गादिविकायामपिस्यात्सामहाफलेति शालिग्रामादिव्यतिरिक्तस्थानेष्वपिमहाचैत्र्यादिकमनंतफलंभवति
तदाहगार्ग्यः आसुयत्क्रियतेश्राद्धंयच्चदानंयथाविधि उपवासादिकंयच्चतदनंतफलंस्मृतमिति मासनक्षत्रयुक्ता-
स्तुमहाचैत्र्यादिकामताः एतासांलक्षणंगार्ग्येणाप्युक्तं माससंज्ञेयदाऋक्षे चंद्रः संपूर्णमंडलः गुरुणायातिसं·

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

प्रभृतिलोकेस्मिन्साढुंढाविमुखाभवत् सर्वदुष्टापहोहोमःसर्वरोगप्रशांतिदः क्रियतेस्याद्द्विजैःपार्थतेनसाहो-
लिकामता शिशिरस्यांतिमाह्येषापौर्णमासीयुधिष्ठिर सदास्यात्फाल्गुनस्यांतेपरमानंददायिनी अस्यांनि-
शागमेपार्थसंरक्ष्याःशिशवोगृहे गोमयेनोपलिप्तेचसचतुष्केगृहांगणे आकारयेत्तुशिशून्प्राप्तान्खड्गव्यग्रक
रान्नरान् कृत्वासकाष्ठखड्गैश्चस्पृश्यगीतपरान्शिशून् तथाचतेषांदातव्यंगुडंपक्वान्नमेवच एवंढुंढादिसंजा-
तंसर्वंदोषंप्रशाम्यति बालानांरक्षणंकार्य्यंतास्मिन्प्राप्तेनिशागमे युधिष्ठिरउवाच प्रभातेकिंजनैःकार्य्यं-
सदासुखमभीप्सुभिः प्रवृत्तेमाधवेमासिप्रतिपद्भास्करोदये श्रीकृष्णउवाच कृत्वाचावश्यकंकर्मसंतर्प्यपि-
तृदेवताः वंदयेद्धोलिकाधूलिंसर्वदुष्टोपशांतये मंडितेचर्चितेरम्येउपलिप्तेगृहांगणे चतुष्कंकारयेच्छ्रेष्ठंवर्णकै-
श्चाक्षतैःशुभैः तन्मध्येस्थापयेत्पीठंशुक्लवर्णांवरच्छदं अव्रणंपूर्णकलशंस्थापयेत्पंचपल्लवैः साक्षतंसहिरण्यं
चसितचंदनचर्चितं आसनेचोपविष्टस्यब्रह्मघोषेणभारत अर्चयेच्चंदनैर्नारीअव्यंगाशुभलक्षणा पद्मरागोत्तरप
टाश्रेष्ठांशुकविभूषणा वस्त्रंधार्य्यंशिरोत्तंसंदधिदूर्वाक्षतान्वितं वर्द्धापयित्वाश्रीखण्डमायुरारोग्यवृद्धये
वस्त्रधार्य्यमितिपादादारभ्यमूर्द्धानंचंदनेनचर्चयेत् तच्चंदनंवर्द्धापयित्वार्किंचिदवशेष्यतु पश्चाच्चप्राशयेद्विद्वान्
चूतपुष्पंसचंदनं मनोभवस्यसापूजाऋषिभिःसंप्रदर्शिता तत्पिबंतिवसंतादौचूतपुष्पंसचंदनं प्राशनमं-
त्रश्च दूतमग्र्यंवसंतस्यमाकंदकुसुमंतव सचंदनंपिबाम्यद्यसर्वकामसमृद्धये अनंतरंद्विजेंद्राणांसूतमाग-
धवंदिनां दद्याद्दानंयथाशक्त्या।कामोमेप्रीयतामिति ततोभोजनवेलायांश्रृतंपाकेनतेनहि प्राशयेत्प्रथमंपत्रं-
ततोभुंजीतकामतः एवंयःकुरुतेपार्थशास्त्रोक्तंफाल्गुणोत्सवं अनायासेनसिध्यंतितस्यसर्वेमनोरथाः अधर्मश्चैव
पापानियांतिनाशंनसंशयः पुत्रपौत्रसमायुक्ताःसुखिनोनित्यमानवाः पुण्यापवित्रासापूजासर्वविघ्नविनाशिनी

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

ब्र०र०
फा०
॥४६॥

एषातेकथितापार्थफाल्गुनीपूजितातिथिः वृतेतुषारसमयेपिचपंचदश्यां प्रातर्वसंतसमयेसमुपस्थितेच प्राश्ये तुचूतकुसुमंसहचंदनेनसत्यंहिपार्थपुरुषःससुखीसदास्यात् ॥ इतिभविष्योत्तरेफाल्गुनीपूर्णिमांतेवसंतमहोत्सवः अथप्रसंगात्सकलपौर्णमासीनांसाधारणव्रतान्युच्यंते अथायुर्व्रतंहेमाद्रौगारुडे चतुर्दश्यांशुचिःस्नात्वादंतधावनपूर्वकं चरितब्रह्मचर्यश्चयतवाक्कायमानसः पौर्णमास्यांतथाकृत्वादेवपूजांसमारभेदित्यादि पौर्णमास्यामपिस्नात्वादेवार्चनादिकृत्वोपोषितश्च रात्रौचंद्रोदये अर्घ्यदानंकृत्वा ब्राह्मणंसंपूज्यहविष्यान्नंदत्त्वास्वयंतदेव भुंजीतइतिगारुडोक्तमायुर्व्रतं अथदेवीव्रतं पयोव्रतंपंचदश्यांमन्वांतेगोयुगप्रदः लक्ष्मीलोकमवाप्नोतिदेवीव्रतमुदाहृतं इतिपद्मपुराणेदेवीव्रतं उपोषितश्चतुर्दश्यांपौर्णमास्यांनराधिप पंचगव्यंपिबेत्पश्चाद्धविष्याशीतथाभवत् शक्रव्रतमिदंकृत्वामासपापात्प्रमुच्यते तस्मात्सर्वप्रयत्नेनमासिमासिसमाचरेत् संवत्सरात्प्राप्य-सुरेंद्रपूज्यस्ततोष्यराजासुचिरंमनुष्यः मानुष्यमासाद्यसुरेंद्रपूज्योराजाभवेद्वाद्विजपुंगवोवा इतिविष्णुधर्मोक्तंकूर्चव्रतं अथैतासांद्वादशमासोपपौर्णमासीनांप्रत्येकंस्थानविशेषेणपुण्यतमत्वमुक्तंगार्ग्येण महामाघीप्रयागेतु १ नैमिषफाल्गुनीतथा २ शालग्रामेमहाचैत्रीकृताःस्युःपुण्यहेतुकाः ३ गंगाद्वारेतुवैशाखी ४ ज्येष्ठीचपुरुषोत्तमे ५ आषाढीविकनखले ६ केदारेश्रावणीतथा ७ वदर्य्यांचप्रौष्ठपदी ८ कुब्जाम्रेतुमहाश्विनी ९ पुष्करेकार्त्तिकी १० कन्याकुब्जेमार्गशिरीतथा ११ अयोध्यायांमहापौषीकृताःस्युस्तामहाफलाइति ॥ महामार्गादेविकायामपिस्यात्सामहाफलेति शालिग्रामादिव्यतिरिक्तस्थानेष्वपिमहाचैत्र्यादिकमनंतफलंभवति तदाहगार्ग्यः आसुयत्क्रियतेश्राद्धंयच्चदानंयथाविधि उपवासादिकंयच्चतदनंतफलंस्मृतामिति मासनक्षत्रयुक्तास्तुमहाचैत्रादिकामताः एतासांलक्षणंगार्ग्येणाप्युक्तं माससंज्ञेयदाऋक्षे चंद्रः संपूर्णमंडलः गुरुणायातिसं.

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

योगंसातिथिर्महतीस्मृतेति शंकरगीतायामपि एकराशिगतौवालेयदागुरुनिशाकरौ सापौर्णमासीमहतीसि-
र्वपापहरास्मृता तथाच पौर्णमासीषुसर्वासुमासर्क्षसहितासुच दनानामिहदानानांफलंदशगुणंभवेदिति
अथास्यांफाल्गुनपौर्णमास्यांलिंगपुराणदानमुक्तंमत्स्यपुराणे तत्राग्निर्लिंगमध्यस्थःप्राहदेवींमहेश्वरः धर्मार्थका
ममोक्षार्थमाग्नेयमधिकृत्यच कृतंतल्लैंगमित्युक्तंपुराणंब्रह्मणास्वयं तदेकादशसाहस्रंफाल्गुन्यांयःप्रयच्छति
तिलधेनुसमायुक्तंसयातिशिवसाम्यतां इतिलिंगपुराणदानं ॥ स्वस्तिश्रीरणवीरसिंहधरणीपालोवदान्याग्रणी
र्नानाशास्त्रविचारसाररसवित्सद्वृंदसंरक्षकः धर्माधर्मविभागकृद्रघुपतेः पादांबुजार्चारतोजीयात्पुत्रकलत्रमित्र-
सहितः संपालयन्क्ष्मांचिरम् १ रणवीरसिंहभूपेशकारितेकृत्यसागरेअभूत्फाल्गुनकृत्यानांरम्योरत्नसमुच्चयः २
॥ इतिश्रीमत्सूर्यवंशावतंसरघुकुलतिलक श्रीरणवीरसिंहमहाराजकारितेकृत्यरत्नाकरेफाल्गुनमासकृत्यरत्न
समुच्चयः ॥ छ छ छ छ छ छ छ छ छ

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

ग्र०१०
फा०
॥४७॥

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

तदेतद्भिन्नविषयमिति तत्रैवोक्तं अन्येतुतस्यांभद्रामुखंत्यक्त्वेति प्रदोषव्यापिनीनस्याद्यदापूर्वदिनेतदा भद्रा
मुखंवर्जयित्वाहोलिकायाःप्रदीपनमितिनारदवचनात् निशागमेप्रपूज्येहंहोलिकासर्वदाबुधैः तद्दिवापूजय
न्भद्रांपूजितादुःखदाभवेदितिदिवोदासीयवचनात् यामत्रयोर्द्ध्वयुक्ताचेत्प्रतिपत्तुभवेत्तिथिः भद्रामुखंपरित्यज्य
कार्य्याहोलीमनीषिभिरिति विद्याविनोदेभिधानाच्च भद्रामुखंविहायपूर्वदिनएवकार्य्येत्याहुः नाडयस्तुपं
चपदमितिरत्नमालायां अन्यच्च राकायायामपूर्वार्द्धचतुर्दश्यांभवेद्यदि होलींभद्रावसानेतुनिशांतेपिप्रदीप
येदितिभविष्योत्तरवचनात् यदातुपूर्वदिनेभद्रारहितः कालोनलभ्येत तदाउत्तरदिनेचसूर्य्यास्तात्पूर्वमेवपूर्णि
मासमाप्तातदाभद्रापुच्छेकार्य्यं पृथिव्यांयानिकार्याणिशुभानित्वशुभानितु तानिसर्वाणिसिद्ध्यंतिविष्टिपुच्छेनसंश
यइतिलल्लवचनात् विष्टिपुच्छंतुज्योतिषे इष्वर्कनखनारीभ्योभद्रापुच्छंघटीत्रयं क्रमेणधवलेवक्षेव्युत्क्रमेणासिते
तरइति इषु ५ अर्क ७ नख २० अस्मिन्नेवपलेयदोत्तरापूर्णमासीसार्द्धयामत्रयपरिमिता अधिकाथाप्रति
पदोत्तरदिनेवृद्धिगामिनी तदापौर्णमास्युत्तरत्रप्रतिपत्प्रदोषएवकर्त्तव्यम् नतुपूर्वरात्रौ विष्टिपुच्छइतिभविष्योत्तरे
पूर्वोदाहृतवचनम् एवंसतियाउत्तरदिनेपिकृत्स्नप्रदोषेतदेकदेशेवावर्त्तते सासुतरामुत्तरा पूर्वोक्तंतु पूर्वविद्धा
ग्राह्यत्वमुत्तरत्रप्रदोषास्पर्शेद्वयभावेचज्ञेयं नतुयदापूर्वरात्रिः सर्वाभद्राव्याप्ता उत्तरदिनेप्रदोषश्चपूर्णमासीशे
षयुक्तोपिचंद्रग्रहणाक्रांतोग्रस्तोदयोवा तदा सर्वेषामेववर्णानांसूतकंराहुदर्शनइति शुचित्वाभिधानात्तत्रकथंहोलि
कादीपनंस्यादितिचेत् उच्यते स्नात्वाकर्माणिकुर्वीतश्रृतमन्नंचवर्जयेदिति स्नातोत्तरंनित्यनैमित्तिकेकृत्याधिका
रात् काम्यानितु ग्रहणात्पूर्वंग्रहणोत्तरं नभवंत्येव तथाचज्योतिर्ग्रंथे त्रयोदश्यादितोवर्ज्यदिनानांनवकं
बुधैः मांगल्येषुसमस्तेषुग्रहणेचंद्रसूर्ययोः द्वादश्यादितृतीयांतोवेधइंदुक्षयेस्मृतः एकादश्यादिकःसौरे च

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

व्र०र० फा० ॥४४॥

तुर्थ्यंतः प्रकीर्त्तितः खंडग्रहतयोःप्रोक्तउभयत्रादिनत्रयमिति अस्यापवादस्तत्रैव नित्यनैमित्तिकेजप्येहोमय
ज्ञक्रियासुच उपाकर्मणिचोत्सर्गेग्रहवेधोनविद्यतइति होलिकानिर्णयः अथास्याःपूजाविधानं ॐअद्यहो
लिकापूर्णिमायांममसपरिवारस्यअसुपादिभयनिवृत्ति पूर्वकानायासेनाकांक्षितसर्वमनोसिद्धिसकलनिवृत्तिनैमित्ति
कंचडांडाहुंडालिकादीनांसापत्यानांप्रीतिसहितस्वसंतानरक्षार्थंहोलिकापूजनंकरिष्ये इतिसंकल्प्य तत्राग्निंवि
धिवत्प्रतिष्ठाप्य ततोग्निंसंक्षेपविधिनाचंदनादिभिः संपूज्यहोमंकुर्य्यात् तत्ररक्षोघ्नमंत्रैः सघृतलाजाहुतीना
मष्टोत्तरशतंजुहुयात् रक्षोघ्नमंत्राश्च ॐरक्षोहणोवोवलगहनंवैष्णवीमिदमहंतंवलगमुत्किरामिप्रियम्मेनिष्ठ्योयम
मात्योनिचखानेदमहंतंवलगमुत्किरामिस्वाहा ॥ १ ॥ यम्मेसवंधुर्यमसवंधुर्निचखानेदमहंतंवलगमुत्किरामिय
न्मेसजातोनिचखातोत्कृत्यांकिरामिस्वाहा २ स्वराडसिसपत्नराडस्समभिमातिहाजनराडसि रक्षोहासर्वरा
डसिमित्रहास्वाहा ३ रक्षोहणोवोवलगहनोवनयामिवैष्णवान्स्वाहा ४ रक्षोहणोवोवलगहनोवस्तृणामि
वैष्णवान् ५ रक्षोहणोवोवलगहनाउपदधामिवैष्णवान्स्वाहा ६ रक्षोहणोवोवलगहनोवनयामिवैष्णवीवैष्ण
वमसिवैष्णवस्थस्वाहा ७ यानःशर्ंसोअररुषोधूर्त्तिः प्रणङ्मर्त्यस्यरक्षाणोब्रह्मणस्पतेप्रत्युष्ठर्ंरक्षःप्रतिष्टाः
स्वाहा ८ अरातयोनिष्टप्तर्ंरक्षोनिष्टप्ता अरातयउर्वंतरिक्षमन्वेमि ९ रक्षोहाविश्वचर्षणीरभियोनिमयो
हते द्रोणेसधस्थमासदतस्वाहा १० एभिर्मंत्रैर्दशावृत्त्यालाजाहोमः अथवाष्टोत्तरशतीः प्रथममंत्रेणस
वैरेववा शतमष्टोत्तरंपूर्वमष्टाविंशतिरेववा ततोविधिवदग्निंसंपूज्यप्रार्थना असृपाभयसंत्रस्तैःकृतात्वांहोस्मि
बालकैः अतोमांपाहिभीतिभ्योमातेवापत्यमात्मनः १ आयुर्देहियशोदेहिशिशूनांकुरुरक्षणं शत्रूणांचक्षयंध
हिहोलिकेपूजितासदा इतिपूजांतेप्रार्थनामंत्रः ततोग्नित्रिःपरिक्रम्यजल्पंतुचहसंतुचजल्पंतुस्वेच्छयाचैवयस्यय

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

स्यचयन्मनः होलिकेचनमस्तुभ्यंढुंढातेजोविमार्दिनि सर्वोपद्रवशांत्यर्थंगृहाणार्ध्यंनमोस्तुते इत्यर्घ्यंदत्त्वा
ऽग्निंप्रार्थयेत् यन्मयाशीतभीतेननिषिद्धाचरणंकृतं तत्सर्वंक्षम्यतांवह्नेयतः सर्वसहोभवान् अनेनमत्कृतेनाग्नि
पूजितेनअसुपाअंडाडाढुंढाहोलिकादयः सर्वाःप्रीताभवंतु तथाचविधिकृतेनहोमेनभगवान्सर्वोपद्रवनाशकोवह्निः
प्रीयतां ततोदक्षिणासंकल्पंकृत्वा तिलकधारणंविधायहुतशेषंधानादिसर्वैःप्राशनीयं तस्यांरात्रौगानक्रीडाहा
स्यालापादिकंरुचिविधेयं अद्यास्यकृतस्यहोलिकापूजादिकर्मणोन्यूनातिरिक्तदोषपरिहारार्थमिदंदक्षिणाद्रव्यं
यथानामगोत्रायदातुमहमुत्सृजे ततोविभूतिधारणमंत्रः वंदितासिसुरेंद्रेणब्रह्मणाशंकरेणच अतस्त्वंपाहिमांदेवि
विभूतिभूतिदाभव इतिहोलिकापूजा एवंहोलिकापूजनंविधाय दोलागतंगोविंदंनिरीक्ष्यपुमान् सर्वदोषविमुक्तो
भवतीत्याचारः नरोदोलागतंदृष्ट्वागोविंदंपुरुषोत्तमं फाल्गुन्यांसंयतोभूत्वागोविंदस्यपुरंव्रजेदिति कृत्वाचाव
श्यकर्माणिसंतर्प्यपितृदेवताः वंदयेद्धोलिकाभूतिंसर्वदोषोपशांतये अथहोलिकाकथा भविष्योत्तरे युधिष्ठिर
उवाच किमर्थंफाल्गुनस्यांतेपौर्णमास्यांजनार्दन उत्सवोजायतेलोकेदेशग्रामेतथापुरे कोह्यस्यांपूज्यतेदेवोनिय
मंकिंव्रतादिकं किमस्यांपूज्यतेकृष्णएताद्विस्तरतोवद श्रीकृष्णउवाच आसीत्कृतयुगेपार्थरघुर्नामनराधिपः शू
रःसर्वगुणोपेतःप्रियवादीवहुश्रुतः ससर्वांपृथिवींजित्वावशीकृत्यनराधिपान् नदुर्भिक्षंनचव्याधिर्नाकालमरणं
तथा नाधर्मंचरतेलोकस्तस्मिन्राज्यंप्रशासति पौराःसर्वेसमागत्यत्राहित्राहितिचाब्रुवन् अस्माकंचगृहेराजन्
ढुंढानामेतिराक्षसी दिवारात्रौसमागत्यवालान्संपीडयतेवलात् रक्षायांधूपदीपैश्चभेषज्यैर्वानराधिप मंत्रज्ञैर्मा
र्जनाद्यैस्सानियंतुंनैवशक्यते पौराणांतद्वचःश्रुत्वारघुर्विस्मयमागतः विभ्रमाविष्टहृदयोवसिष्ठंवाक्यमब्रवीत्
रघुरुवाच ढुंढेतिराक्षसीकेयंकिंप्रभावाद्विजोत्तम कथमेषानिहंतव्यामयादुष्टांतकारिणी रक्षणात्प्रोच्यतेराजाप्र

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

थिवीपालनात्पतिः अरक्ष्यमाणःपृथिवींराजाभवतिकिल्विषी वसिष्ठउवाच शृणुराजन्परंगुह्यंनाख्यातंकस्य
चिन्मया ढुंढानामेतिविख्याताराक्षसीमालिनःसुता तपसाराधयामासमहादेवंवरप्रदं प्रीतस्तामाहभ-
गवान्वरंवरयसुव्रते यत्तेभिलषितंतत्तत्प्रदास्येत्वविचारतः ढुंढाप्राहमहादेवंयादितुष्टःस्वयंमम तदावध्यांसु-
रादीनांमनुजानांमहेश्वर मांकुरुष्वत्रिलोकेशशस्त्रघातैस्तथैवचशीतोष्णवातवर्षासुदिवारात्रौगृहांतरे अभयंस
र्वदामेस्यात्त्वत्प्रसादात्सुरेश्वर एवमस्त्वितिप्रोक्तातांपुनःप्रोवाचशूलभृत् उन्मत्तेभ्यःशिशुभ्यश्चभयंतेसंभविष्य
ति ऋतुसंधौमहाभागेमाव्यथांहृदयेकृथाः एवंदत्त्वावरंतस्याःप्रेक्षंत्याभगवान्भवः स्वप्नेलब्धोयथाह्यर्थस्तथैवांत
रधीयत एवंलब्ध्वावरंतस्माद्राक्षसीकामचारिणी नित्यंपीडयतेवालान्संस्मृत्यहरभाषितं अडाडयानिगृह्या
तिसिद्धमन्नंकुटुंविनां गृहेषुतेनसालोकेअडाडेत्यभिधीयते एवंतेसर्वमाख्यातंढुंढायाश्चरितंमया सांप्रतंकथ-
यिष्यामियेनोपायेनहन्यते इयंपंचदशीशुक्लाफाल्गुनस्यनराधिप शीतकालांतसंप्राप्तौप्रातर्मधुभविष्यति अ
भयंसर्वलोकानांदीयतांपुरुषोत्तम यथाह्यशंकितालोकारमंतिचहसंतिच दारुजानितुखड्गानिगृहीत्वासमरो
त्सुकाः युध्यंतुबंधुभिःसार्द्धंशिशवःसंप्रहर्षिताः नानारंगमयैर्वस्त्रैश्चंदनागुरुमिश्रितैः अंवीरंचगुलालंचमुखे-
तांवूलमक्षतं वंशोत्थंजलयंत्रंचचर्मयंत्रंकरैर्धृतं गालिदानंतथाहास्यंललनानर्त्तनंस्फुटं वेषसंन्यासिनांकार्य्यं
नटानांयोगिनांध्रुवं वेश्यानांयोगिनीनांचमोहिनीनांचकारयेत् तत्राग्निंविधिवद्धुत्वारक्षोघ्नैर्मंत्रविस्तरैः ततः
किलकिलाशब्दैर्मृदंगैश्चविशेषतः तमग्नित्रिःपरिक्रम्यगायंतुचहसंतुच जल्पंतुस्वेच्छयासर्वेनिश्शंकाद्यस्य.
जन्मनं तेनशब्देनसापापाहोमेनचनिराकृता अदृष्टघातैर्डिंभानांराक्षसीक्षयमेष्यति श्रीकृष्णउवाच तस्य
तद्वचनंश्रुत्वासनृपःपांडुनंदन सर्वंचकारविधिवद्यदुक्तंतेनधीमता गतासाराक्षसीनाशंतेनोग्रेणचकर्मणा ततः

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

द्विजोत्तम उपचारैःषोडशभिःस्नानैःपंचामृतादिकैः नैवेद्यैर्विविधैर्भक्त्या।पूजयेत्सुसमाहितःततोधेनुमलंकृत्यव स्त्रस्रग्गंधभूषणैः सवत्सांदापयेद्विप्रसम्यग्वेदविदेशुभां संभोज्यविप्रान्मिष्टान्नैर्द्वादशाथत्रयोदश गुरुंतमर्च्य वस्त्राद्यैः प्रतिमांतांनिवेदयेत् द्विजेभ्योदक्षिणांशक्त्यादत्त्वानत्वाविसृज्यच स्वयंभुजीतमतिमान्निष्टैःसहसमा हितः एवंकृतेव्रतेविप्रनिधिनेतुः प्रसादतः मोदतेभुविविख्यातोराजराजइवापरः इतिविष्णुधर्मोक्तंधनदव्र तं मार्कंडेयउवाच शुक्लपक्षेमहाराजत्रयोदश्यामुपोषितः फाल्गुनात्तुसमारभ्यनित्यंसंपूजयेन्नरः यक्षराजं महाराजंधनदंनिधिनायकं गंधमाल्यनमस्कारधूपदीपान्नसंपदा सुवर्णंब्राह्मणेंद्रायव्रतांतेप्रतिपादयेत् कृत्वाव्रतं वत्सरमेतदिष्टंयक्षेषुराजन्सुचिरंयथोष्य मानुष्यमासाद्यधनान्वितःस्यात्सौभाग्यमाप्नोतितथाविरोगइतिफाल्गुन शुक्लत्रयोदश्यादिधनदव्रतम् सर्वासुत्रयोदशीषुप्रदोषव्रतम् तन्मार्गशीर्षकृत्यानिर्णयेद्रष्टव्यं मार्गशुक्लचतुर्दश्यां दुर्गापूजाव्रतं नारदीये अत्यशुक्लचतुर्दश्यांदुर्गांसंपूज्यभक्तितःगंधाद्यैरुपचारैस्तुविप्रान्संभोज्यभक्तितःएवंकृत्वा व्रतंविप्रदुर्गायाश्चैकभोजनः लभतेवांछितान्कामानिहामुत्रचनारद ॥ अस्यामेवविष्णुधर्मोत्तरोक्तंमाहेश्वरव्रतं मार्कंडेयउवाच शुक्लपक्षादथारभ्यफाल्गुनस्यनराधिप पूजयेत्तुचतुर्दश्यांसोपवासोमहेश्वरं गंधमाल्यनमस्कारधूप दीपान्नसंपदा व्रतांतेचतथादद्यादग्निष्टोमफलंलभेत् एतदेवव्रतंकृत्वाशुक्लपक्षेतुवत्सरं पौंडरीकमवाप्नोतिकुल मुद्धरातिस्वकं चतुर्दशीद्वयेचैतत्कृत्वासंवत्सरंनरः मासिमासितथासर्वान्कामानाप्नोतिनिश्चितं आसाद्यकामान्स महेश्वरात्तुतत्रोष्यकालंसुचिरंचराजन् सायुज्यमाप्नोतिमहेश्वरस्यपरात्परस्यप्रातिमस्यतस्येति अत्रैववृषभवाह नमुक्तंवीरमित्रोदये अग्निपुराणे यश्चरेदब्दमेकंतुनक्तांशिवपरोनरः पूजयेच्चचतुर्दश्यांफाल्गुनस्याशिवंयतःसं पूज्यविधिवद्भक्त्यावृषंसर्वगुणान्वितं दद्याद्विप्रायराजेंद्रशिवोमेप्रीयतामिति एताच्छिवव्रतंनाममहापातकना

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

व्र०र० फा० ॥४२॥

शनं शिवरूपधरोनित्यंशिवलोकेमहीयते इतिफाल्गुनशुक्लचतुर्दश्यांशिवव्रतं फाल्गुनपूर्णिमायां सूर्यसोमपू
जाव्रतं कृत्यतत्त्वार्णवे फाल्गुन्यामर्यमाजातश्चादित्यांकश्यपादपि अत्रैवचानसूयायां जातः पूर्णकरः शशी
तौतत्रविधिनापूज्यौप्राप्तेचंद्रोदयेसति नृत्यैर्गीतैस्तथावाद्यैः कार्यस्तत्रप्रजागरइति अत्रोपवासव्रताभावान्न
क्तंकार्य्यं इयमन्वादिः अत्रापिगोविंदपूजांकृत्वादोलोत्सवः कार्य्यः तदुक्तंकृत्यचिंतामणौब्राह्मे नरोदोलागतंदृ
ष्ट्वागोविंदंपुरुषोत्तमं फाल्गुन्यांसंयतोभूत्वागोविंदस्यपुरंव्रजेदिति अत्रदानविशेषमाहविष्णुः फाल्गुनीफाल्गु
नीयुक्ताचेत्तस्यांब्राह्मणायसुसंस्कृतं शयनंनिवेद्यभार्य्यांमनोज्ञांपुत्रवतींद्रविणवतींचाप्नोति नार्य्यपिएकपत्नी
व्रतंसुरूपंद्रविणशीलयुतंभर्तारमिति अत्रशयनंदेयं मंत्रपाठोयथा यस्मादशून्यशयनंकेशवस्यशिवस्यच श
य्याममाप्यशून्यास्तुतस्माज्जन्मनिजन्मनि अशून्यंशयनंनित्यमशून्याश्रियमुन्नतिं सौभाग्यंदेहिमेनित्यंशय्या
दानेनकेशव मत्स्यपुराणेभुवनदानमुक्तं त्रिरात्रोपोषितोदद्यात्फाल्गुन्यांभुवनंशुभं आदित्यलोकमाप्नोतिधाम
व्रतमिदंस्मृतं अस्यांविष्णुधर्मोत्तरोक्तं अशोकव्रतं मार्कंडेयउवाच अशोकपूर्णिमामेतांशृणुष्वगदतोमम
उपोष्यतुनराशोकंप्राप्नोतिस्त्रीतथापिवा फाल्गुनस्यामलेपक्षेपौर्णमास्यांनृपोत्तम मृज्जलेननरास्नात्वादत्त्वाशिर
सिवैमृदं घृतप्राशनंततः कृत्वा कृत्वाचस्थंडिलंमृदा पुष्पैर्गंधैः समभ्यर्च्य भूधरंनामनामतः दैवंचैवतथादेवी
मशोकेतिचकीर्त्तयेत् यथाविशोकांधरणींकृतवांस्त्वंजनार्दनइत्यादि व्रतमेतत्ससाश्रित्यपारणंचयथाविधि स
वैव्याधिविनिर्मुक्तोदशजन्मांतराण्यसौ विशोकः सर्वकल्याण भाजनंस्यान्नसंशयः यथात्वमेववसुधेसंप्राप्ता
निर्वृतेः पदं तथासपरमंलोकेसुखंप्राप्स्यतिमानवः एवमेतन्महापुण्यंसर्वशांतिप्रदायकं विशोकाख्यव्रतंपुण्यंत
त्कुरुष्वमहाव्रतं इतिविशोकाख्यंमहाव्रतं अथास्यामेवलक्ष्मीनारायणव्रतमुक्तं हेमाद्रौविष्णुधर्मोत्तरे पुलस्त्य

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

उवाच पंचदश्यांशुक्लपक्षेफाल्गुनस्यनराधिप पाखंडपतितांश्चैवतथैवांत्यावसायिनः नास्तिकान्भिन्नवृत्तींश्चपा
पिनश्चापिमालयेत् नारायणेगतमनाः पुरुषोविजितेंद्रियः तिष्ठन्व्रजन्स्खलन्नश्नन्क्षतेचापिजनार्दनं कीर्त्तये
त्सत्क्रियाकाले सप्तकृत्वापुनः पुनः लक्ष्म्यासमन्वितंदेवमर्चयेतजनार्दनं संध्याव्युपरमेचेंदुस्वरूपंहारिमीश्वर
रविंलक्ष्मींचसंचिंत्यसम्यगर्घ्येणपूजयेत् श्रीनिशाचंद्ररूपस्त्वंवसुदेवजगत्पते मनोभिलषितंदेवपूरयस्वनमोनमः
मंत्रेणानेनदत्त्वार्घ्यंदेवदेवस्यशक्तितः नक्तंभुंजीतमौनेनतैलक्षारविवर्जितं तथैवचैत्रवैशाखेज्येष्ठेचमुनिसत्तम
अर्चयेतयथाप्रोक्तंमासिमासिचतद्दिने निष्पादितंभवेदेवंपारणंदाल्भ्यभक्तितः द्वितीयंतत्रवक्ष्यामिपारणंत
न्निबोधमे आषाढेश्रावणेमासिप्राप्तेभाद्रपदेतथा तथैवाश्वयुजेभ्यर्च्यश्रीधरंचश्रियासह सम्यक्चंद्रमसेद
त्त्वाभुंजीतार्घ्यंयथाविधि द्वितीयमिदमाख्यातंतृतीयमपिपारणं प्रतिपूज्यततोदद्याद्ब्राह्मणेभ्यश्चदक्षिणां प्रति
मासंप्रवक्ष्यामिप्राशनंकायशुद्धये चतुरःप्रथमंमासान्पंचगव्यमुदाहृतं कुशोदकंतथैवान्यदुक्तंमासचतुष्टयं सू
र्यांशुतप्तंतद्वच्चजलंमासचतुष्टयं गीतवाद्यादिकंरात्रौतथाकृष्णकथाःशुभाः कारयेद्देवदेवस्यपारणेपारणेगते
जनार्दनंसलक्ष्मीकमर्चयेत्प्रथमंततः सश्रीकंश्रीधरंतद्वत्तृतीयंभूतिकेशवं एवंसंपूज्यविधिवत्सपत्नीकंजनार्दनं
नाप्नोतीष्टवियोगार्त्तिंपुमान्योषिदथापिवा यावंतिजन्मान्यसुखंनाप्नोतीष्टवियोगतां देवस्यचप्रभावेनमरणेप्रा
प्तेस्मृतः कुलेसतांस्फीतधनेभोगान्भुंक्तेयथेप्सितान् ॥ इतिविष्णुधर्मोत्तरोक्तंफाल्गुन्यांलक्ष्मीनारायण
व्रतं अथास्यांफाल्गुनपूर्णिमायां होलिकापूजनं नारदीये फाल्गुनेपूर्णिमायांतुहोलिकापूजनंस्मृतं संचयं
सर्वकाष्ठानांपलालानांचकारयेत् तत्राग्निंविधिवद्धुत्वारक्षोघ्नैर्मंत्रविस्तरैः अद्रकूटाभयत्रस्तैःकृतात्वंहोलिबालिशैः
अतस्त्वांपूजयिष्यामिभूतिभूतिप्रदायिनीं इतिमंत्रेणसंदीप्यकाष्ठादिक्षेपणैस्ततः परिक्रम्योत्सवःकार्य्योगी

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

तवादित्रनिःस्वनैःहोलिकाराक्षसीचेयंप्रह्लादभयदायिनी अतस्तांप्रदहत्येवकाष्ठाद्यैर्गीतमंगलैः संवत्सर
स्यदाहोयंकामदोहोमतांगतः इतिजानीहिविप्रेंद्रलोकेस्थितिरनेकधा भविष्योत्तरेपि अयंपंचदशीशुक्ला
अ०र० फाल्गुनस्यनराधिप जल्पंत्वशंकितालोकानृत्यंतुचहसंतुच दारुजानिचखड्गानिगृहीत्वासमरोत्सुकाः योद्धा
फा० रद्रवमेयांतुशिशवःसंप्रहर्षिताःसंचयंशुष्ककाष्ठानांपलालानांचकारयेत् तत्राग्निंविधिवद्हुत्वारक्षोघ्नैर्मंत्रविस्तरैः
॥४३॥ ततःकिलकिलाशब्दैस्तालीशब्दैर्मनोरमैःतमग्निंत्रिःपरिक्रम्यगायंतुचहसंतुच जल्पंतुस्वेच्छयालोकानिःशंकाय
स्ययन्मनः भगवहुविधैः शब्दैःकीर्त्तयेद्देशभाषया विस्तारयंश्चगायंश्चतस्यनामसहस्रकं सर्वदुष्टापहोहोमः
सर्वरोगोपशांतिकृत् क्रियतेस्यांद्विजैः पार्थ तेनसाहोलिकामता अस्यांनिशागमेपार्थसंरक्ष्याःशिशवोगृहे
गोमयेनोपलिप्तेचसचतुष्केगृहांगणे आकारयेच्छिशून्प्राप्तान्वहुव्यग्रकरान्नरान्तेकाष्ठखड्गैरसंस्पृश्यगीतैर्हा
स्यकरैःशिशून् भक्ष्यंचतेषांदातव्यंगुडपक्वान्नमेवच होलिकापूजनेमंत्रःप्रागुक्तःहोलिकाप्रदीपनंप्रदोषेकार्य्यंतथा
चपृथ्वीचंद्रोदये दुर्वासेसोवचनं निशागमेतुसंपूज्याहोलिकासर्वतोमुखैरिति तच्चभद्रायांसत्यांनकार्य्यंतथा
च भद्रायांदीपिताहोलीराष्ट्रभंगंकरोतिवै नगरस्यनचेष्टास्यात्तस्मात्तांपरिवर्जयेदितिपुराणसमुच्चयवचनात् तथा
चभद्रायांद्वेतुकर्तव्येश्रावणीफाल्गुनीतथा श्रावणीनृपतिंहंतिग्रामंदहतिफाल्गुनी दिनार्द्धात्परतोपिस्यात्फाल्गु
नीपूर्णिमायदि रात्रौभद्रावसानेतुहोलिकादीपिकातदेति यदातुपूर्वदिनेचतुर्दशीप्रदोषव्यापिनी परदिनेचक्ष
यवशात्सायन्हेप्रागेवसमाप्यतेतदापूर्वदिनेसंपूर्णरात्रौभद्रसत्वात् तत्रैवतन्निषेधात् परेहनिप्रातिपद्येवकुर्य्या
त् सार्धयामत्रयंवास्याद्द्वितीयदिवसेयदा प्रतिपद्वर्द्धमानातुतदासाहोलिकास्मृतेतिनिर्णयामृते भविष्यवच
नात् मदनरत्नेतु एवंयत्तुवन्हौवन्हिंपरित्यजेदिति भविष्योक्तं वन्हौहोलिकायांवन्हिंप्रातिपदंवर्जयेदित्यर्थः

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

घटंस्थाप्यतत्संपूज्यविधानतः द्वादश्यांवेदविदुषेब्राह्मणायनिवेदयेत् गोविंदनृसिंहरूपीतिमंत्रः एवंकृतेफलंप्रा
प्तंयत्पुरापार्थिवेनतु वत्सनाम्नातुतत्तेहंप्रवक्ष्यामिमहामुने तस्यव्रतांतेभगवान्नरसिंहस्तुतोषच चक्रंप्रादाच्चशत्रू
णांविध्वंसनकरंमृधे तेनास्त्रेणस्वकंराज्यंजितवान्नृपसत्तमः राज्येस्थित्वाश्वमेधानांसहस्रमकरोद्विभुःअंतेवब्र
ह्मलोकाख्यंपदमागाच्चसत्तमः एषाधन्यापापहराद्वादशीभवतोमुने कथितेयंप्रयत्नेनश्रुत्वाकुरुयथेच्छसि
इतिवाराहेधरणीव्रतेषुफाल्गुनशुक्लैकादश्यांनरसिंहद्वादशीव्रतं अथफाल्गुनशुक्लासुकृतद्वादशीव्रतं भविष्योत्तरे
युधिष्ठिरउवाच यन्नतायायवैपुंसांभवत्यामुष्मिकंकृतंतापाययच्चभवतितदाचक्ष्वयदूत्तम उपवासप्रभावंचकृष्णा
राधनकांक्षिणः कथयेहमहावाहोनचतृप्यामिजल्पिते श्रीकृष्णउवाच श्रूयतांपार्थयत्पृष्टःकौतुकाद्भवतायथा
आमुष्मिकंनतापाययच्चतापायजायते उपोषितप्रभावेणकृष्णाराधनकांक्षिणाम् कथयामियथापृष्टं पूर्वमेवन
रोत्तमः वैदिशंनामनगरंप्रख्यातंनृपसत्तम तत्रवैश्योभवत्पूर्वंशूरभद्रइतिश्रुतः भार्ययामातृदुहितृपुत्रपौत्रसम
न्वितः प्रभूतभृत्यवर्गैश्चबहुव्यापारकारकः पुत्रपौत्रादिभरणव्यासक्तमतिरेवच परलोकंप्रतिमतिस्तस्यनासी
त्कथंचन चकारानुदिनंसोथन्यायान्यायैर्धनार्जनं सर्वथान्यत्रनिःस्नेहपरस्वेष्वतितर्षितः नजुहोत्युदितेका
लेनददात्यतितृष्णया वभूवचोद्यमस्तस्यपुत्रादिभरणेपरःनित्यनैमित्तिकानांचहानिंचक्रेसकर्मणां तृष्णाभिभूतो
राजेंद्रस्ववर्गभरणादृतःकालेनगच्छतासोथमृतोवेत्रवतीतटे यातनादेहभृत्प्रेतोग्रीष्मकालेभवन्नृप तंददर्शमहाभा
गोदिव्यज्ञानसमन्वितः वेदवेदांगविद्विद्वान्विपीतोनामवैद्विजः भास्करस्यांशुभिर्दीप्तैर्दह्यंतमतिदारुणैः प्रत
प्तवालुकामध्येतृषयार्तंनिपीडितः क्षुधार्त्तंशुष्ककंठास्यमूर्द्धोन्मीलितलोचनं विक्रांताजिनमंगेषुविस्फोटैः सर्व
तोवृतं निश्वासायासखेदेनवेपंतंचासमोदरं निजेनकर्मणावद्धमसमर्थंसमर्शनं ततोदृशमथोदृष्ट्वाजर्द्दभेमोमहामुनिः

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

ब्र०र०
फा०
॥४०॥

विपीतः प्राहराजेंद्र कारुण्यार्थमिदंवचः जानन्नपियथाप्राप्तंतदनुष्ठानजंफलं जंतोस्तस्योपकारायसर्वतोऽह्नाव
यन्निव विपीतउवाच अधः सूर्यांशुभिस्तप्तै र्वहुभिः पथिपांशुभिः उपर्य्यर्ककरैस्तीव्रैस्तृषाचांतार्निपीडितं अ
न्यैरुतथाविधैर्घोरै रविपह्यैः सुदारुणैः कथयेहयथातन्वाएकाकीदह्यसेकथं तस्यैतद्वचनंश्रुत्वाविपीतस्यसवेदनं
वेदनार्तउवाचेदं कृत्वादुःखस्यकंदकं शीरभद्रउवाच अशाश्वतेशाश्वतधीस्तेनदह्यामिदुर्मतिः धनापणगृह
क्षेत्रपुत्रदाराहितेरतः नात्मनोहहिताारंभीतेनदह्यामिदुर्मतिः १ इदंकरिष्याम्यपरंत्विदंकृत्वात्विदंपुनः इतीच्छा
शतमारुह्यतेनद. २ शीतोष्णवर्षादिभवंलोभात्सोढुंमयाशुभं तदेवाहिनधर्मार्थंतेनद- ३ जुहोमियादितन्नास्तिददा
मियादिसीदति कुटुंवमातिमूढोहंतेनद. ४ पितृदेवमनुष्याणामदत्वापोसिताहिमे तेनापिकेपिवर्त्ततेदह्यामेकोत्रदु
र्मतिः ५ पुत्रक्षेत्रकलत्रेषुममत्वाहतचेतसा वहुसाधुकृतंकर्मतेनद. ॥ ६ ॥ मृतमपिधर्मस्तास्मिन्नन्यायोपार्जि
तंमयानूनमन्येपिवर्त्ततेदह्याम्येकोत्रदुर्मतिः ॥ ७ ॥ नमयापूजितागेहान्निर्गत्वाद्विजसत्तमाः स्ववर्गहितकामेनते
नदह्यामिदुर्मतिः यन्मेनपूजितादेवाः कुटुंवपोषितंपरं एकाकीतनदह्यामियेपुष्टास्तेन्यतोगताः ॥ ८ ॥ नित्यं
नैमित्तिकंकर्मकृतंयेषांनमेकृतं एकाकीतेनदह्यामितैर्मर्त्यैः क्वापिरम्यत यन्मेपरिजनस्यार्थेकृतंकर्मफलंशुभं
एकाकीतेनदह्यामिगतास्तेफलभागिनः दारापुत्राश्चभृत्याश्चपापवुद्ध्यामयाभृताः एकाकीतेनदह्यामिगतास्ते-
फलभागिनः पुत्रदारादिभृत्यर्थेमयायापार्थसंचयाः कृतास्तेनात्रदह्यामिगतास्तेफलभागिनः कृतंपापंमया
मुक्तमन्यैः सत्कर्मसंचितं दह्यामेकोहमत्यंतंगतास्तेफलभागिनः यन्ममत्वाभिभूतेनमयापापमपार्जितं नद-
त्तंयस्यकस्यापितेनतप्येहमाकुलः अंतर्दुःखेनदग्धोहंवहिर्दह्यामिभानुना नांतर्दुःखंनभानुर्मेपापपंकाद्विधाछि-
नत् कुतस्तस्मात्समुद्धारंपश्याम्यसुखसागरात् ततयापादावितुमामाप्नुयान्मुनिसत्तमः विपीतउवाच अल्प-

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

कालिकमुद्धारंतवपश्याम्यसंशयं प्रक्षीणंपापमेतत्तेसुकृतंचास्तितेपरं अतीतेदशमेजन्मअच्युताराधनेच्छया
सुकृताद्विपदांभद्रद्वादशींत्वमुपोषितः सर्वंतस्याःप्रभावेनपापमत्यंतदुर्जयं अल्पैरहोभिःसंक्षीणमामपात्रेयथा-
जलम् गतंपापमयंतस्याःप्रभावोत्यंतदुर्लभः नराःपापस्यकुरुतेजयंसुकृतकर्मणा सत्कर्मजयदाह्येषाततोवै
द्वादशीस्मृता याचेतद्वेदनार्तेनभवतापरिवेदितम् तत्तथानात्रसंदेहोममतापापहेतुकी पापमत्रकृतंभद्रप्रेत्यता-
पायजायते आह्लादयेत्तथापुण्यमिह पुण्यकृतांनृणां सीरभद्रंसमाश्वास्यययावितिमहामुनिः सोप्यल्पेना-
पिकालेनततोमोक्षमवाप्तवान् उपवासप्रभावश्चकथितस्तेनरोत्तम येनाल्पैरेवदिवसैर्भूरिपापंगतंक्षयं तस्मा
न्नरेणपुण्याययतितव्यंनपातके उपवासश्चकर्तव्यःसदैवात्महितैषिणा ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ अहो
तिकृतपापानांविपाकोनरकस्थितैः पुरुषैर्भुज्यतेशश्वत्तन्मोक्षंवदसत्तम श्रीकृष्णउवाच जयेयतेतपुरुषः सदा
सुकृतकर्मणः जयायद्वादशीशस्तासदासुकृतकर्मणां फाल्गुनामलपक्षस्यएकादश्यामुपोषितः द्वादश्यांतुनृप-
श्रेष्टपूजयेन्मधुसूदनं एकादश्यांसमुत्तिष्ठन्विष्णोर्नामानुकीर्त्तनात् पूजायांवासुदेवस्यभुंजीतसुसमाहितःकामंक्रोधं
चलोभंचदंभमोहंचवर्जयेत् मानद्रोहादिदोषांश्चसर्वानात्ममदोद्भवान् भावयेद्विष्णुभक्तश्चसंसारासारतांतथा
एवंभावितचित्तेनप्राणिनांहितमिच्छता नमोनारायणायेतिवाच्यंतुस्वपतानिशि तथैवकुर्य्याद्द्वादश्यांनाम्नश्चो
च्चारणंहरेःसौवर्णताम्रपात्राणिमृण्मयान्यपिपांडव यवपात्राणिपूर्वंतुदद्यान्मासचतुष्टयं आषाढादिद्वितीयांतुपारण
यन्महीपते तत्रापिघृतपात्राणिदद्याच्छ्रद्धासमन्वितः कार्त्तिकादिषुमासेषुमघांतेषुतथातिलान् दद्याद्विप्रा-
यशक्त्यान्नप्रतिमासमुपोषितः नामत्रयमशेषेणमासिमासिदिनद्वयं तथैवोच्चारयेद्दद्यान्मासिमासियवादिकं
प्रणम्यचहृषीकेशंकृतपूजःप्रसादयेत् विष्णोनमस्तेजगतःप्रसूतेश्रीवासुदेवायनमोनमस्ते नारायणत्वांप्रणतो.

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

स्म्यचिंत्यजयोस्तुतेशाश्वतपुण्यराशेः   प्रसीदपुण्यंजयमस्तुविष्णोर्देवासुदेवाद्दिमुपैतिपुण्यं   नारायणाद्भूमि-
मुपैतुपुण्यंप्रयातुचाशेषकुबुद्धिनाशं विष्णोपुण्योद्भवोमेस्तुवासुदेवारतुमेशुभं नारायणास्तुमेधर्मोजाहिपापमशेष
तः अनेकजन्मजनितंवाल्ययौवनवार्द्धकैः   पुण्यत्ववृद्धिमायातुयातुपापचयःक्षयं   आकाशादिषुशब्दादौ-
श्रोत्रादौमहदादिषु   प्रकृतौपुरुषेचैवब्रह्मण्यपिचसप्रभुः   यथैकएवधर्मात्मावासुदेवोव्यवस्थितः तेनसत्ये
नमेपापंनरकार्त्तिप्रदंक्षयं   प्रयातुसुकृतस्यास्तुममानुदिवसंजयं   पापस्यहानिःपुण्यस्यवृद्धिमेभ्योत्वनुत्तमं-
एवमुच्चार्य्यविप्रायप्रदद्यात्कथितंतव   भुंजीतकृतकृत्यस्तुपारणेपारणेकृते   पारणांतेतुदेवस्यप्रीणनंशक्तितान्नृप
कुर्वीताखिलपाखंडैरालापंचविवर्जयेत् एवंसंवत्सरस्यांतेकांचनींप्रतिमांहरेः पूजयित्वावस्त्रपुष्पैर्घृतपात्रेणसंयुतां
तांगांसवत्सांविप्रायदद्याच्छ्रद्धासमन्वितः विष्णवेतंचयत्पूर्वंदेवान्पात्रंभवेद्यदि   तास्मिन्नहनिदातव्यंभोजनंचा
निवारितं इत्येषाकथितापुण्यासुकृतस्यजयावहा द्वादशीनरकंपार्थयामुपोष्यनपश्यति नाग्रयोनचशस्त्राणिन
चलोहमुखाः खगाः भवत्यपापश्चपुनर्नरकेगमनंकुतः   नमोनारायणायेतिवासुदेवेतिकीर्त्तयेत् नयातिनरकंम
र्त्यः संक्षीणाशेषपातकः तस्मात्पाखंडिसंसर्गमकुर्वन्द्वादशीमिमां उपोष्यद्वादशीमेतांनरकंयातिनक्वचित् पापं
क्षिणोतिसुकृतस्यकरोतिवृद्धिंप्रज्ञानयच्छतिनियच्छतिसर्वदोषान् याद्वादशीहसुकृतानिकृतानिधत्तेकस्मान्नतामुप
वसंतिविमूढचित्ताः ॥ इतिभविष्योत्तरेसुकृतद्वादशीव्रतं   फाल्गुनशुक्लत्रयोदश्यांधनदव्रतारंभः नारदीये   फा
ल्गुनेतुसितपक्षेत्रयोदश्यामुपोषितः   नमस्कृत्यजगन्नाथंप्रारभेद्धनदव्रतं महाराजंयक्षपतिंगंधाद्यैरुपचारकैः लि
खितंवर्णकैः पट्टेपूजयेद्भक्तिभावतः नरारूढंगदाहस्तंशिविकासंस्थितंतुवा एवंशुक्लत्रयोदश्यांप्रतिमासंद्विजोत्तम-
संपूजयेत्सोपवासश्चैकभक्तोथवानरः   ततोव्रतांतेसौवर्णंसंपूज्यधननायकं   निधायनिधिभिः सार्द्धं सौवर्णाभि

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

भरणभूषिताः दिव्यगंधसमायुक्ताविमलांवरधारिणी दिव्यमाल्यधराचारुभृकुटीकुटिलानना सविस्फुलिंगनेत्रा भ्यांवमंतीपावकंमुहुः चक्रवेत्रधराचैवकालरात्रिरिवापरा अभ्यधावतसंक्रुद्धाम्लेच्छानत्यंतदुःसहा निहताश्च तयाम्लेच्छास्तेविकर्मपरायणाः ततोराजाविवुद्धःसंन्दृष्ट्वातन्महदद्भुतं हतान्म्लेच्छगणान्दृष्ट्वासराजासमचिंतयत् इहकेनहताम्लेच्छाअत्यंतंवैरिणोमम केनेदंचकृतंकर्ममहदस्मद्धितार्थिना एतस्मिन्नेवकालेतुवागुवाचाशरीरिणी शरणंकेशवादन्योनास्तिकोपिमहीयते वनेरणेशत्रुजलाग्निमध्येमहार्णवेपर्वतमस्तकेवा सुप्तंप्रमत्तंविषमास्थितंवासपातिभक्तंखलुशार्ङ्गधन्वा इतिश्रुत्वासकुशलीवनादेत्यनिजंपुरं राज्यंचकारराजेंद्रः सभायामुदितोवसन् वसिष्ठउवाच आमर्दकीव्रतंराजन्येकुर्वंतिनरोत्तमाः तेयांतिवैष्णवंलोकंनात्रकार्य्याविचारणा. माहात्म्यश्रवणादस्याःसर्वपापैःप्रमुच्यते चक्रंपूजयेद्भक्त्यावसुद्रविणभूषणैः ॥ इतिब्रह्मांडपुराणोक्ताफाल्गुनशुक्लामर्दक्यैकादशीव्रतकथा अथास्यामेवगोविंदद्वादशीव्रतंभविष्योत्तरे श्रीकृष्णउवाच फाल्गुनामलपक्षस्यएकादश्यामुपोषितः नरोवायदिवानारीसमभ्यर्च्यजगत्पतिं हरेर्नामजपेद्भक्त्याभावयुक्तोयुधिष्ठिरः संतिष्ठन्प्रचलंश्चैवहरिनामानुकीर्त्तयेत् ततोन्यदिवसेप्राप्तेद्वादश्यांनियतोहरिं स्नात्वासम्यक्समभ्यर्च्यदत्वाविप्रायदक्षिणां हरिमुद्दिश्यचैवाग्नौघृतहोमकृतक्रियः प्रणिपत्यजगन्नाथमितिवाणीमुदीरयेत् पातालसंस्थावसुधायं. प्रसाद्यमनोरथान् यमभ्यर्च्यादितिः प्राप्ता सकलान्स्वमनोरथान् सवासुदेवःसकलान्प्रददातुमनोरथान्. एवमभ्यर्च्यपूजांचनिष्पाद्यचहरेःस्वयं भुंजीतप्रयतःसम्यग्भविष्यंपाडुनंदन फाल्गुनंचैत्रवैशाखौज्येष्ठमासंचसत्तम चतुर्भिःपारणंमासैरेभिर्निष्पादितंभवेत् रक्तपुष्पैस्तुचतुरोमासान्कुर्वीतचार्चनं प्रददेच्चजलंप्राश्यगोशृंगक्षालनंजलं हविष्यान्नंचनैवेद्यमात्मनश्चापिभोजनं ततश्चश्रूयतांपार्थआषाढादिषुयाक्रिया जातीपुष्पाणिधूप

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

श्चशक्रसर्जरसोद्भवः प्राश्यंदर्भोदकंचैवशाल्यन्नंचनिवेदयेत् स्वयंतदेवचाश्नीयात्शेषंपूर्ववदाचरेत् कार्त्तिका
दिषुमासेषुगोमूत्रंकायशोधनं सुगंधंचेच्छयाधूपंपूजाभृंगारकेणच कासारंचैत्रनैवेद्यंतदेवाश्नीतचस्वयं प्रति.
मासंचविप्रायदातव्यादक्षिणातथा प्रीणनंचेच्छयाविष्णोःपारणेपारणंगते यथाशक्त्यायथाप्रीत्यावित्तशाठ्यं.
विवर्जयेत् सद्भावेनैवगोविंदः पूजितः प्रीयतेयतः पारणांतेयथाशक्त्य स्नापितः पूजितोहरिः प्रीणितश्चे
प्सितान्कामन्दद्याद्दव्याहतान्नृप वर्षांतेप्रतिमांविष्णोः कारयित्वासुशोभनां स्वर्णेकेनयथाशक्त्याशंखशार्ङ्ग
विभूषितां पुष्पवस्त्रयुगच्छन्नांब्राह्मणायनिवेदयेत् द्वादशात्रप्रदातव्याःकुंभाःसान्नजलान्विताः द्वादशब्राह्मणांस्त
त्रभोजयित्वाक्षमापयेत् छत्रोपानद्युगैःसार्द्धंदक्षिणाभिश्चभारत एषापापहराप्रोक्ताद्वादशीफलमिच्छतां य
थाभिलषितान्कामान्ददातिनृपसत्तम पूरयित्वाखिलान्कामान्यतश्चैवमनोरथान् मनोरथद्वादशीयंततोलोके
षुविश्रुता उपोष्यैतांत्रिभुवनंलब्धमिंद्रेणवैपुरा आदित्यश्चैशितान्पुत्रान्धनमौशनसातथा धौम्येनाध्ययनं
श्रेष्ठमन्यैश्चाभिमतंफल राजर्षिभिस्तथाविप्रैःस्त्रीविट्शूद्रैश्चभूतले यंयंकाममभिध्यायव्रतमेतदुपोषितं तत्तदा
प्नोतिसंदिग्धंविष्णोराराधनाद्यतिः अपुत्रोलभतेपुत्रमधनोलभतेधनं रोगाभिभूतश्चारोग्यं कन्याप्राप्नोति स
त्पतिं समागमंप्रवासैतैरुपोष्यैतामवाप्यते सर्वान्कामानवाप्नोति मनरस्त्वग्र्यंचमोदते नापुत्रोनाधनोनेष्ट
वियोगीनचनिर्गुणः उपोष्यैतद्व्रतंमर्त्यःस्त्रीशूद्रोवापिजायते सूर्यलोकेसहस्राणिवर्षाणामयुतानिच भोगानभि
मतान्भुक्त्वासचतत्रयथेच्छया इहपुण्यवतान्दृणांधनिनांसाधशीलिनां गृहेप्रजापतेराजन्सर्ववाधाविवर्जितः न
द्वादशीमुपवसंतिमनोरथाख्यांनैवार्चयंतिपुरुषोत्तममादिदेवं गोब्राह्मणान्ननमयंतिनपूजयंतियेतमनोभिलषितं
कथमाप्नुवंति ॥ इतिभविष्योत्तरोक्तमनोरथद्वादशीव्रतं अत्रैवगोविंदद्वादशीव्रतं नारदीये अंतेसितायां

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

द्वादश्यांसौवर्णींप्रतिमांहरेः अभ्यर्च्यगंधपुष्पाद्यैर्दद्याद्वेदविदेतथा द्विषङ्कसंख्यान्विप्रांश्चभोजयित्वासदक्षिणां दत्वाविसर्जयेत्पश्चात्स्वयंभुंजीतवाग्यतः फाल्गुनेद्वादशीशुक्लायापुष्यार्केणसंयुता गोविंदद्वादशीनामसास्या द्गोविंदभक्तिदा तस्यामुपोष्यविधिनाभगवंतंप्रपूजयेत् लिखितःपापनाशिन्याविधिर्योपिहिसस्मृतः तन्माहा त्म्यंब्रह्मपुराणे फाल्गुनामलपक्षेतुपुष्यर्क्षेद्वादशीयदि गोविंदद्वादशीनाममहापातकनाशिनी तस्यामुपोष्यवि धिवन्नरःसर्वेणकल्मषः प्राप्नोत्यनुत्तमांसिद्धिंपुनरावृत्तिदुर्लभामितिटीकायांद्वादशीचेतिद्वादश्येदकादश्योरभे दाभिप्रायेण किंवाद्वादश्यापुष्यनक्षत्रेसतितस्यामेवोपवासापेक्षयेति अथैकादश्यांकर्तव्यंभविष्ये फाल्गुनेमा सिशुक्लायामेकादश्यांजनार्दनःवसत्यामलकीवृक्षेलक्ष्म्यासहजगत्पतिः तत्रसंपूज्यदेवेशंशक्त्याकुर्यात्प्रदक्षिणं- उपोष्यविधिवत्कल्पंविष्णुलोकेमहीयत इतिगोविंदद्वादशीव्रतंहरिभक्तिविलासे फाल्गुनेद्वादशीशुक्लाया पुष्यर्क्षेणसंयुता गोविंदद्वादशीनामसास्याद्गोविंदभक्तिदा तस्यामुपोष्यविधिनाभगवंतंप्रपूजयेत् लिखितः पापनाशिन्याविधिर्योपिहिस्मृतः ॥ अथनृसिंहपरिचर्योक्तमा मर्दकीकृत्यमियमेवपापनाशिनीद्वादशी तत्रव्रतग्रहणमंत्रः द्वादश्यांतुनिराहारःस्थित्वाहमपरेहनि भोक्ष्यामिजामदग्न्येशशरणंमेभवाच्युत ततआम लकीमूलेसामान्यकलशस्थापनं पूर्वोक्तप्रकारेणस्थापिते कलशेताम्रेवैणवेवालाजान्वितेपात्रेषोडशमाष त दर्धतदर्धनिर्मितंसौवर्णंपरशुरामं क्षत्रांतकरणंघोरमुद्वहन्परशुंकरे जामदग्न्यः प्रकर्तव्योरामोरोषारुणेक्षण इतिध्यात्वा षोडशोपचारपूजाक्रमेण पंचामृतस्नापितमुपवेश्यवस्त्रयुगंछत्रोपानद्युगंसमर्प्य श्वेतचंदनेना नुलिप्यतुलसीपुष्पैरभ्यर्च्यावयवपूजांकुर्यात् पादयोर्विशोकायनमःजान्वोःसर्वरूपिणेनमः ऊर्वोर्हयग्रीवा यनमः वाह्वोर्हेमांगदायनमः उरसिवैकुंठायनमः चक्षुषोर्ज्योतिरूपिणे नासिकायांशोकनाशनाय- लला

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

टेवामनायनमः भ्रुवेरामाय. शिरसि सर्वात्मनेनमः स्वनाम्ना आयुधानिसंपूज्य धूपदीपादिदत्वार्घ्यं
दद्यात् अथार्घ्यमंत्रः नमस्तेदेवदेवेशजामदग्न्यनमोस्तुते गृहाणार्घ्यमयादत्तमामलक्यासहितप्रभो ॥ १ ॥
ततःपरशुरामंप्रार्थयेत् जादग्न्यनमस्तेस्तुक्षत्रियांतकरायच सर्वाणियानिपापानिसप्तजन्मकृतान्यपि क्षयं
व्र०र० यांतुममैवाद्यत्वत्प्रसादाच्चभार्गव वाचिकंमानसंपापंज्ञानतोज्ञानतोपिवा आयुर्यशस्तथारोग्यंधनंधान्यंच
फा० संपदाः सौभाग्यंतवभक्तस्यसंतानंविपुलंभवेत् सर्वान्कामानवाप्नोतुदिविसौख्यंनिरंतरं अंतेचास्तु-
॥३९॥ ममेशानभक्तिस्त्वच्चरणांबुजेजनार्दनहृषीकेशलक्ष्मीनाथसुरार्चित रामराममहाबाहोकार्त्तवीर्यविनाशन एतत्स
र्वमयादत्तंज्ञानज्ञेयतवाच्युत मामुद्धरजगन्नाथकृपांकृत्वाममोपरि अथधात्रीमभिषिंचेत् तत्रमंत्रः ॥ पितापिता
महश्चान्येअपुत्रायेचगोत्रिणः वृक्षयोनिंगतायेचयेचकीटत्वमागताः रौरवेनरकेयेचमहारौरवसंज्ञके वियोनिं
चगतायेचयेचब्रह्मांडमध्यगाः पिशाचत्वंगतायेचयेचप्रेतत्वमागताः तेपिबंतुमयादत्तंधात्रीमूलेसदापयः सर्वेतत्
प्तिमायांतुधात्रीमूलनिषेचनादिति ततोऽष्टोत्तरशतकृत्वोवाष्टाविंशतिकृत्वो वामलकींप्रदक्षिणीकृत्य हरिंनी
राज्यजागरणंकृत्वा नित्यकर्मनिर्वर्त्य गुरवेदेवंसपरिकरं निवेद्य ब्राह्मणान्संभोज्यस्वयंबंधुभिः सममश्नी
यात् ॥ इतिब्रह्मपुराणे आमर्दकीपापनाशिनद्वादशीव्रतम् ॥ अथास्यामेवफाल्गुनशुक्लद्वादश्यां नृसिं
हद्वादशिव्रतं वाराहे ॥ दुर्वासाउवाच ॥ तद्वच्चफाल्गुनेमासिशुक्लपक्षेतुद्वादशी उपोष्याप्रोक्तविधिनाहरि
माराधयेद्बुधः नरसिंहायपादौतुगोविंदायोदरंतथा कटिंविश्वभुजेपूज्यअनिरुद्धेत्पुरस्तथा कंठंचशितिकंठाय
पिनाकेशायवैशिरः असुरध्वंसनायेतिचक्रंतोयात्मनेतथा शंखमित्येवसंपूज्यगंधपुष्पफलैस्तथा तदग्रेस्थाप्य
तुघटंसितवस्त्रयुगान्वितं तस्योपरिनृसिंहंतुसौवर्णंताम्रभाजने सौवर्णंशक्तितः कृत्वादारुवंशमयेपिवा रत्नगर्भे

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

नवम्यामर्चनंदानं पारणंचसमाचरेत् यएवंपूजयेद्भक्त्यानवम्यांविधिवन्नृप सलभेद्वांछितान्कामान्नात्रकार्या विचारणा इतिफाल्गुनशुक्लानंदानवमीव्रतम् ॥ फाल्गुनशुक्लदशम्यां यमपूजनव्रतमुक्तं नारदीये अं त्यशुक्लदशम्यांतुचतुर्दशयमान्यजेत् यमश्चधर्मराजश्चमृत्युश्चांतकएवच वैवस्वतश्चकालश्चसर्वभूतक्षयस्तथा उौदुंवरश्चदध्नश्चद्वौनीलपरमेष्ठिनौ वृकोदरश्चचित्रश्चचित्रगुप्तश्चतुर्दश गंधाद्यैरुपचारैस्तुसमभ्यर्च्याथतर्पये त् तिलांवुमिश्रांजलिभिर्दर्भौप्रत्येकशस्त्रिभिःततश्चदद्यात्सूर्य्यार्घ्यंताम्रपात्रेणनारद रक्तचंदनसंमिश्रांतिलाक्षतय वांवुभिःमंत्रश्च एहिसूर्यसहस्रांशोतेजोराशेजगत्पते: गृहाणार्घ्यंमयादत्तंभक्त्यामामनुकंपय इतिमंत्रेणदत्त्वार्घ्यं विप्रान्भोज्यचतुर्दश रौप्यंतुदक्षिणांदत्वाविसृज्याश्नीतचस्वयंएवंकृतविधिर्विप्रधर्मराजप्रसादतः भुक्त्वाभो गांश्चपुत्राद्यैरैहिकान्देवदुर्लभान् विमानवरमास्थायदेहांतेविष्णुलोकभाक् इतिनारदीयोक्तंयमदशमीव्रतं अथ यस्यांकस्यांचिद्दशम्यामारभ्य भविष्योत्तरोक्तमाशादशमीव्रतं युधिष्ठिरउवाच राज्याशयाराजपुत्रः कृष्य र्थीचकृषीवलः वाणिज्यार्थीवणिक्पुत्रःपुत्रार्थेगुर्विणीतथा धर्मकामार्थसंसिद्ध्यैलोकःकन्यावरार्थिनी यष्टुका मोद्विजवरोरोगीश्रेयोर्थेभवच चिरप्रवासितेप्रेष्ठवालेदंतनिपीडिते कथयस्वप्रसादेनसर्वकामप्रदंव्रतं श्री कृष्णउवाच शृणुष्वेतन्महाराज व्रतानामुत्तमंव्रतं एतेष्वन्येषुकर्त्तव्यमाशाव्रतमिदंतथा यस्माद्यस्यभवेदा र्त्तिःकार्यंतेनतदाव्रतं शुक्लपक्षेदशम्यांतुस्नात्वासंपूज्यदेवताः नक्तमाशास्तुपूज्यावैपुष्पालक्तकचंदनैः गृहांग णेलेखयित्वायवैःपिष्टातकेनवा स्त्रीरूपअधिदैवस्यशस्त्रवाहनचिह्निताः अधिदैवस्यतत्तद्दिक्पालस्यैंद्रादे स्तत्तच्छस्त्रैर्वाहनैश्चचिह्नितालेखयित्वेत्यर्थः दत्त्वाघृतान्ननैवेद्यंपृथग्दीपांश्चदापयेत् फलानिकालजातानितत: कार्यंनिवेदयेत् आशाःखाशाः सद्यासंतुसिद्ध्यंतांमेमनोरथाः भवतीनांप्रसादेनसदाकल्याणमस्त्विति ए

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

वंसंपूज्यविधिवद्दत्वाविप्रायदक्षिणां अनेनक्रमयोगेनमासिमासिसमाचरेत् वर्षमेकंकुरुश्रेष्ठ ततः पश्चात्स
मुद्यपेत् अर्वाक्संवत्सरस्यापि रौप्याः पिष्टातकेनवा ज्ञातिबंधुजनैःसार्द्धं स्नातः सम्यगलंकृतः पूज्याः
प्राक्क्रमयोगेनमंत्रैरेभिर्गृहांगणे त्वयिसान्निहितःशक्रःसुरासुरनमस्कृतः पूर्वात्वंभुवनस्यास्यऐंद्रिदिग्देवते
नमः अग्नेःपरिग्रहादाशेत्वमाग्नेयीतिपठ्यसे तेजोरूपापराशक्तिराग्नेयीवरदाभव धर्मराजंसमाश्रित्यलो
कान्संयमयत्यसौ तेनसंयमनीचासियाम्येमत्कामदाभव खड्गहस्तोतिविकृतोनिर्ऋतिस्त्वांसमाश्रितःतेननै
र्ऋतिनामासित्वमाशांपूरयस्वमे लय्यास्तेभुवनाधारोवरुणोयादसांपतिः कामार्थमथधर्मार्थंवारुणिप्रवणाभव अ
धिष्ठितासियस्मात्त्वंवायुनाजगदायुना वायव्येत्वमतःशांतिं नित्यंयच्छममालये धनदेनाधिष्ठितावैप्रख्या
तात्वमिहोत्तरा निरुत्तराभवास्मासुदत्वासद्योमनोरथम् ऐशानिजगदेशानिशंभुनात्वमलंकृता पूरय
स्वाशुमेदेविवांछितानिनमोनमः भुजंगाष्टकुलेनत्वंसेवितासियतोह्यधः नागांगनाभिः सहिताहिताःभवम
माद्यवै सर्वलोकोपरिगतासर्वदात्वंशिवायच सनकाद्यैःपरिवृता ब्राह्मिमांपाहिसर्वदा नक्षत्राणिचसर्वा
णिग्रहास्ताराग्णास्तथा नक्षत्रमातरोयाश्चभूतप्रेतपिशाचकाः सर्वेममेष्टसिद्ध्यर्थंभवंतुप्रवणाःसदा एभिर्मं
त्रैः समभ्यर्च्यपुष्पधूपादिनातथा वासोभिरभिसंछाद्यफलानिविनिवेदयेत् ततोवंदिनिनादेनगीतवादित्रमंगलैः
नृत्यंतीभिर्वरस्त्रीभिर्जागरेणनिशांनयेत् कुंकुमाक्षततांबूलदानमानादिभिःसुखं प्रभातेवेदविदुषेब्राह्मणायनि
वेदयेत् अनेनविधिनासर्वंक्षमाप्यप्राणिपत्यच भुंजीतमित्रसहितःसुहृद्बंधुजनेनच यएवंकुरुतेपार्थदशमीव्र
तमादरात् सर्वान्कामानवाप्नोति मनसोभिमता न्नरः स्त्रीभिर्विशेषतःकार्य्यंव्रतमेतद्युधिष्ठिर प्राणिवर्गेयतो
नार्यःश्रद्धाकामपरायणाः धन्यंयशस्यमायुष्यंसर्वकामफलप्रदं कथितंतेमहाराजमयाव्रतमनुत्तमं येमान

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

वामनुजपुंगवकामकामाः संपूजयंतिदशमीषुसदादशांशं तेषांविशेषनिहिताहृदयेभिकामानाशाःफलंत्यल मलंवहुनोदितेन ॥ इतिभविष्योत्तरोक्तमाशादशमीव्रतं अस्याश्चाश्विनशुक्लदशम्यांपूजामात्रमेवोक्तम् फाल्गुनशुक्लाआमर्दक्येकादशीनारदीये फाल्गुनस्यासितेपक्षेएकादश्यांद्विजोत्तम उपोष्यमर्दकींभक्त्याद्वाद श्यांप्रातरर्चयेत् पुंडरीकाक्षमतुलैरुपचारैस्ततोद्विजान् भोजयित्वावरान्नेनदद्यात्तेभ्यश्चदक्षिणां एवंकृत्वा विधानेनामलक्याःपूजनादिकं एकादश्यामंत्यसितेव्रजेद्विष्णोःपरंपदमिति अस्याःकथा ब्रह्मांडपुराणे मांधातोवाच आमर्दकीव्रतंब्रूहिमहापातकनाशनं सरहस्यंमुनिश्रेष्ठगोसहस्रफलप्रदं ॥ वसिष्ठउवाच ॥ अत्रैवोदाहरंतीमामितिहासंपुरातनं यथा मुक्तिमनुप्राप्तो व्याधोहिंसापरायणः वैदिशंनामनगरंहृष्टपुष्टजनान्वितं ब्राह्मणैःक्षत्रियैर्वैश्यैःशूद्रैश्चसमधिष्ठितं रुचिरंराजशार्दूलब्रह्मघोषेणनादितं ननास्तिकोनदुर्वृत्तःकश्चित्तस्मि न्पुरेजनः तत्रसोमान्वयोराजाविख्यातश्चयथाशशी नाम्नाचैत्ररथोनामधर्मात्मासत्यसंगरः नागायुतव लःश्रीमान्सर्वशास्त्रार्थपारगः सुभिक्षंक्षेममारोग्यंतास्मिन्पुरवरेभवत् साधुसेवारताःसर्वेतास्मिन्राज्यंप्रशासस्य ति विष्णुभक्तानराराजन्राजाचैवविशेषतः ततःकालेनसंप्राप्तैकादशीपुण्यवर्द्धिनी फाल्गुनस्यासितेपक्षे नाम्नाह्यामर्दकीशुभा शुक्लामेकादशींराजन्शुक्लांनचजहुर्जनाः सर्वधर्मान्परित्यज्यहरिभक्तिपरायणाः तामवा प्यजनाः सर्वे सवालस्थविरान्नृप नियमंचोपवासंचभक्त्याचक्रुर्मुदान्विताः महाफलंव्रतंज्ञात्वास्नानंचक्रुर्वहि र्जले यथौदेवालयंराजापौराश्चास्यमुदान्विताः पूर्णकुंभमवस्थाप्यछत्रोपानहमेवच पंचरत्नसमायुक्तंदि- व्यगंधाधिवासितं दीपमालासमायुक्तमग्निहोत्रसमन्वितं तत्रजागरणंचक्रुर्जनाः सर्वस्वशक्तितः एत स्मिन्नेवकालेतुव्याधस्तत्रसमागतः क्षुधाश्रमपरिक्षीणो भयार्तोनिः श्वसन्मुहुः संप्राप्तोमलसंपृक्तो

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

व्र०र०
फा०
॥३७॥

महाभारेणपीडितः कुटुंवार्थेजीवघातीसर्वधर्मवहिष्कृतः जागरंतत्रसोपश्यदामर्दक्याःक्षुधान्वितः दीपमा
लाकुलंदृष्ट्वातत्रैवसन्निवेशितः किमेतदितिसंचिंत्यप्राप्तोविस्मयमात्रतां ददर्शकुंभेतत्रैवदेवंदामोदरंतथा
ददर्शामलकीवृक्षंतदधस्थांचदीपकां वैष्णवींचकथांरम्यांपठतांशृण्वतांनृणां एकादश्याश्चमाहात्म्यंशुश्राव्क्षु
धितोपिसन् जाग्रतस्तस्यसारात्रिर्गतासर्वापितत्रवै ततःप्रभातसमयेविविशुर्नगरंजनाः व्याधोपिगृहमागत्य
वुभुजेप्रीतमानसः ततःकालेनमहताव्याधःपंचत्वमागतः एकादश्याःप्रभावेनरात्रिजागरणस्यच राज्यंप्रपेदे
सुमहच्चतुरंगवलान्वितं जयंतीनामनगरीतस्याराजावृहद्रथः तस्यचैवसुतोजज्ञेनाम्नासत्यरथोवली तेजसा
दित्यसंकाशःकांत्याचंद्रसमःसतुचतुरंगवलोपेतोधनधान्यसमन्वितः सहस्राणिदशप्रोक्तमयुतंगणकोत्तमैः त
स्यराज्यंवभूवाथइतिभीतिविवर्जितं पराक्रमेशक्रसमःक्षमयापृथिवीसमः धर्मात्मासत्यवादसिविष्णुभक्तिप
रायणः एकदासगयांयातोदैवान्मार्गपरिच्युतः नदिनंनैवचदिशोविवेदसमहीपतिः अथोपश्यत्परिश्रांतोन्य
ग्रोधंशाखिनांवरं तस्यछायांसमाश्रित्यसुष्वापसमहीपतिः उपधानीकृतभुजःसोत्रैकाक्यजनेवने अत्रांतरेम्ले
च्छगणःपर्वतांतरवासकृत् आययौतत्रयत्रासीद्राजापरवलार्दनःधृतवैरास्तुतेसर्वेम्लेच्छादैवोपपादिताःपरिवार्य्य
नृपंतस्थुःसमंताद्धृतहेतयः हन्यतांहन्यतामेषराजास्माकंविरोधकृत्अनेननिहिताःपूर्वंपितरोभ्रातरःसुताःपौत्रानो
भागिनेयाश्चमातुलाश्चनिपातिताः निष्कासिताश्चस्वस्थानात्प्रापिताश्चदिशोदश एवमुक्त्वातुतेसर्वेराजानंहं
तुमुद्यताः पाशैश्चपाट्टिशैःखड्गैर्वाणैर्धनुषिसंधितैः मुक्तानितैःशस्त्रशतानिभूरिनवैशरीरेप्रविशंतितस्य तेचापिसर्वे
हतसत्वसंघा म्लेच्छावभूवुर्धृतदारुसंघाःयदापिचलितुंतत्रनशक्तास्तेदुराशयाः शस्त्राणिकुंठतांजग्मुस्तीक्ष्णान्य
पिभृशंतदा दीनावभूवुस्तेसर्वेयेतंहंतुंसमुद्यताः एतस्मिन्नेवकालेतुतस्यराज्ञःशरीरतः निर्गताकृत्यकातत्रसर्वा

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

शीतलेशीतलेचेतियेजपंतिजलेस्थिताः तेषांतुशीतलादेवीस्याद्विस्फोटकशांतिदा ॥ ३ ॥ इत्येवंशीतलांमंत्रै यैःसमर्चयतेद्विज तस्यवर्षंभवेच्छांतिःशीतलायाःप्रसादतः सर्वमासेद्ववेपक्षेविधिवच्चाष्टमीदिने शिवंचा पिशिवांप्रार्च्यलभतेवांछितंफलम् ॥ इतिशीतलाष्टमीव्रतम् ॥ अथात्रत्रिरात्रोत्सवविधानं फाल्गुनशुक्ल पक्षमुपक्रम्योक्तं ब्रह्मपुराणे स्वल्पान्नभुग्भिरष्टम्यांसुस्नातैश्चस्वलंकृतैः लक्ष्मींसीतांचसंपूज्यगंधमाल्यादिभिर्दि वा ततःप्रदोषसमयेदीपाःशतसहस्रशः नरैर्गृहेगृहेदेयाःसर्वदेवेभ्यएवच देवेभ्यश्चापितृभ्यश्चततोवाह्यस्व वेश्मनः दत्तमिष्टंततोभोज्यंभक्षितव्यंस्वबंधुभिः तृतीयेहनिमध्यान्हेशोभनैर्धान्यराशिभिः गृहाणिभूषणीया नितथादेवगृहाण्यपि सीतांरामंचसंपूज्यगीतनृत्यसमाकुलं पक्वान्नंनित्यदानंचतत्रदेयंचयाचते नान्यत्किंचि त्प्रार्थितव्यंलब्धंग्राह्यंप्रयत्नतः इयंप्रदोषव्यापिनीग्राह्या तत्रैवदीपदानादेरुक्तत्वात् दिनद्वयेतद्व्याप्तावव्या प्तौवापरैवशुक्लपक्षेतिनिर्णयवाक्यात् अथफाल्गुनशुक्लपक्षेपुष्यनक्षत्रेसतिहरिपूजनं तत्र गौडाः फाल्गुनेसि तपक्षस्थेपुष्यर्क्षेपूजयेद्धरिं पद्ममष्टदलंकृत्वानवम्यांवार्चयेद्धरिं दशम्यांवापिकर्त्तव्यंवलिकर्मतथात्मनःमंगला लंभनंकार्य्यमुत्सवश्चविशेषतः ब्राह्मणेभ्योधनंदेयंभृत्येभ्यश्चयथाक्रमं धान्यमन्नंसुवर्णंचवस्त्रमाभरणंतथा गोभूमिरत्नवेश्मानिदेयानिप्रयतात्मना संप्राप्तान्ग्राहयेत्सम्यङ्नतत्रग्लपयेन्मनः शय्यासनेचकर्तव्येगंधपु ष्पाधिवासिते स्त्रियःपूज्याःस्रजःकार्य्याः प्रहृष्टाश्चसुरक्षिताः निशायांक्रीडमानावैनृत्येषुकृतभोजनाः अथ वुधाष्टमीव्रतं यदाष्टम्यांपूर्णायांवुधवारोभवति तदाकल्पोक्तविधिनैकभक्तव्रतंकार्य्यं तदुक्तनिर्णयामृतेभवि ष्योत्तरे यदयादासिताष्टम्यांवुधवारोभवेत्किल तदातदाहिसंग्राह्यासैकभक्ताशनैर्नृप वुधाष्टमीतुसंपूर्णायथोक्त फलदायिनी संध्याकालेतथाचैवप्रसुप्तेचजनार्दने वुधाष्टमीनकर्त्तव्याहंतिपुण्यंपुराकृतं अस्याः कथाविधा

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

नचभविष्ये श्रीकृष्णउवाच वुधाष्टमीव्रतंपार्थशृणुष्वेकाग्रमानसः आसीद्राजाविदेहानांमिथिर्नामसवैरिभिः
संग्रामेनिहतोवीर स्तस्य भार्य्यादरिद्रिणी ऊर्मिलानामवध्रामममहींवालकसंयुता परेषांकर्मकुर्वाणाताद्भृधू
मानचूचुरत् उपयेमेकुलीनत्वात्तत्कन्यांश्यामलांयमः ससप्तवासरान्हित्वाविहरस्वेतितांपतिः उवाचसाचताने
वनिषिद्धापिव्यलोकयत् ददर्शमातरंतेषुपच्यमानांमहाभटैः तांविषण्णांयमःप्राहचौर्य्यपापफलंत्विदं मातात
वानुभवतीत्यत्रोयायस्त्वयापुरा वुधाष्टमीव्रतंचीर्णंतच्छ्रेयोस्यैसमर्पयतथाकृतेश्यामलया निःष्पापास्वर्गतोर्मिला
सातुभर्त्तुस्समीपेचदृश्यतेद्यापिभारत बुधस्यपार्श्वेनभसिमिथिराजसमीपगा विस्फुरंतीमहाराजवुधाष्टम्याः
प्रभावतअथातः संप्रवक्ष्यामिवुधाष्टम्याविधिंनृप यदायदासिताष्टम्यांवुधवारोभवेत्क्वचित् तदातदाहिसंग्रा
ह्याएकभक्ताशनैर्नृभिः स्नात्वानद्यांतुमध्याह्नेगृहीत्वाकरकंनवं जलपूर्णं सहेमानं कृत्वाखाद्यैः समन्वितं दद्या
द्विप्रायतंगत्वागृहंचैवक्रमेणतु अष्टम्योष्टविधातव्याविचित्रान्नैःपृथकपृथक् प्रथमामोदकैर्भक्ष्यैर्द्वितीयागुणकै
स्तथा तृतीयाघृतपूरैश्चचतुर्थीवटकैर्नृप पंचमीशुभ्रकासारैःषष्ठीसौहालकैःशुभैः अशोकवर्त्तिभिः शुभ्रैः
सप्तमीचातिवाहयेत् अष्टमीफणितापूर्णैः खंडवेष्टैर्युधिष्ठिर एवंक्रमेणकर्तव्याः सुहृत्स्वजनवांधवैः सहै
कत्रास्थितैर्भोज्यंभोक्तव्यंप्रीतिपूर्वकं उपाख्यानमिदंपार्थकीर्त्तयद्भिः शनैः शनैः
आख्यानोपरमेपार्थभोजनंसहसात्यजेत् ततोभुक्त्वावुधस्याग्रेआचम्यचसमाहितः विप्रायवेदविदुषेवाचकाय
प्रदापयेत् साक्षतंसहिरण्यंचजातरूपमयंशुभं शोभितंचार्चितंगंधैःपुष्पैर्धूपैःसुगंधिभिः पीतवस्त्रैःसमाछन्नं
वुधंसोमात्मजाकृतिम् माषकेनसुवर्णस्यतदर्द्धार्द्धेनवाकृतां वुधरूपंतुमत्स्यपुराणेउक्तं पीतमाल्यांवरधरःकर्णि
कारसमद्युतिः खड्गचर्मगदापाणिःसिंहस्थोवरदोवुधः भक्तियुक्तस्तुकौंतेयदद्यादेवंसमुच्चरन् ॐविवुधायनम

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

ॐसोमात्मजायनमः ॐदुर्बुद्धिनाशायनमः ॐसुबुद्धिप्रदायनमः ॐतारात्मजायनमः ॐसौम्यग्रहायनमः ॐसर्वसौख्यप्रदायनमः इमेपूजामंत्राः ॐबुधोयंप्रतिगृह्णातिद्रव्यदस्तुबुधःस्वयं दीयतेबुधरूपेणतुष्यतांसबुधो मम दानमंत्रः दुर्बुद्धिबोधदुरितंनाशयित्वावयोर्बुधः सौख्यंसौमनसंनित्यंकरोतुशशिनंदन इत्युच्चार्य्यगृही त्वातुदत्वामंत्रपुरस्कृतं सप्तजन्मानिराजेंद्रभवेज्जातिस्मरोभुवि धनधान्यसमायुक्तः पुत्रपौत्रसमृद्धिमान् दीर्घायुर्विपुलान्भोगान्बहून्भुक्तामहीतले सत्तीर्थेषुरण्येचैवध्यात्वानारायणंलभेत् मृतोसौस्वर्गमाप्नोतिपुरंदरपुरींनृप यत्रास्तेयावदासृष्टेर्यावदाभूतसंप्लवं एवमेषासमाख्यातागुह्यापार्थबुधाष्टमी यांश्रुत्वाब्रह्महागोघ्नःसर्वपापैः प्रमुच्यते योवाष्टमींप्राप्यबुधेनयुक्तांभक्त्यार्चयेच्छाशिसुतंकरकोपरिस्थं पक्कान्नपानैःसहिरण्यवस्त्रंपश्यत्य सौयमपुरंनकदाचिदेव ॥ इतिभविष्योत्तरेबुधाष्टमीव्रतं ॥ अथसोमाष्टमीव्रतं हेमाद्रौभविष्योत्तरेवारेसोमस्यचाष्टम्यां पक्षयोरुभयोरपि विधिवच्चंद्रचूडात्तं सोमंसंपूजयेन्निशि सोममुमासहितांशिवंपूजयेदितिशेषः इतिसोमाष्टमीव्रतं अथार्काष्टमीव्रतं भविष्ये हेमाद्रौ यदाष्टम्यांशुक्लपक्षेरविवारोभिजायते उपोष्यासाप्रयत्नेननक्तेनविधिवन्नृप अर्चयेद्देवदेवेशंसहदेव्यामहेश्वरं विशेषएषएवात्रशिवस्यनयने स्थितं भानुंसंपूजयेद्भक्त्या गंधपुष्पाक्षतैः शुभैः शिवंवासितपुष्पैस्तुरक्तपुष्पैस्तथांबिकां पूजयेदितिशेषः इत्यर्काष्टमीव्रतं अथशुक्रवारश्रवणयोगेमहाव्रतं हेमाद्रौ शुक्रश्रवणयोगस्तुयदाष्टम्यांप्रजायते चतुर्दश्यामथोवत्स तदाव्रतमिदंचरेत् उपोषितस्तुविधिनामहास्नानंसमाचरेत् तत्रशिवपूजनंकृत्वारात्रौजागरणंकृत्वापरेद्युः पारणंकुर्य्यात् इतिकालांतरोक्तं शुक्राष्टमीव्रतं अथरेवतीशनियोगेविश्वरूपाष्टमीव्रतं हेमाद्रौ रेवतीशनियोगस्तुसिताष्टम्यांयदाभवेत् भूतायांवामहासेनविश्वरूपव्रतंशृणु अत्रशिवपूजनंकृत्वा कुशोदकंतुप्राश्नीयाद्रा

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

त्रौजागरणंतथेति इतिविश्वरूपाष्टमीव्रतं एवंविश्वरूपचतुर्दशीव्रतमपिज्ञेयं अथाशोकाष्टमीव्रतं भानुरुवाच
अष्टमीषुचसर्वासुपूजनीयाप्यशोकिका अशोकलतिकापूज्येत्यर्थः गंधमाल्यनमस्कारदीपधूपान्नसंपदा त
स्मिन्नहनियाभुंक्तेनक्तमिंदुविवर्जिते कृष्णपक्षेइत्यर्थः भवत्यथविशोकासायत्रयत्राभिजायते अष्टमीषुचसर्वासुनचे
व्र०र० च्छक्नोतिवैमुने प्रौष्ठपद्यामतीतायांयास्यात्कृष्णाष्टमीद्विज तस्यामवश्यंकर्त्तव्यंव्रतंपूजायथाविधि इत्यादि
फा० त्यपुराणोक्तं इत्यशोकाष्टमीव्रतं अथसुगतिव्रतं अष्टम्यांचनवम्यांचपक्षयोरुभयोरपि योऽब्दमेकंनभुंजीतचं
॥३५॥ डिकाराधनेरतः सयातिपरमंस्थानंयत्रसाचंडिकास्थितेतिभविष्योत्तरे चंडिकाष्टमीव्रतं अथोद्यापनविधिःतत्र
कर्त्ताअष्टम्यां प्रातःस्नानादिनित्यनैमित्तिकेविधायमंडपादिशोभांकृत्वा पुनःसंध्यासमयेसायंसंध्यादिनिर्वर्त्य
उद्यापनसंकल्पंविधाय गणपतिपूजनादिकलशस्थापनांतंकृत्वा तदुपरिताम्रपात्रेरक्तवस्त्रोपरिमंडूकादिपरत
त्वांतंसंपूज्यसौवर्णींस्विष्टदेवतांसांगांनीराजनांतोपचारैः संपूज्यरात्रौजागरणंकृत्वा नवम्यांपुनः पूजयित्वा वैदि
केनमूलमंत्रेणवाष्टोत्तरशतसंख्ययाहोमंविधायगांसुवर्णादियुतांदत्त्वा आचार्य्यायमूर्त्तिसमर्प्यदंपतीः कुमारीश्चसं
पूज्य स्वयमपिभोजनंकुर्यात् इत्यष्टमीव्रतोद्यापनविधिः फाल्गुनशुक्लनवम्यांनंदानवमीव्रतं नारदीये फाल्गु
नामलपक्षस्यनवमीयाद्विजोत्तम आनंदासामहापुण्यासर्वपापहरास्मृता सोपवासोर्चयेत्तत्रयस्त्वानंदांद्वि जोत्तम
सलभेद्वांछितान्कामान्सत्यंसत्यमयोदितं एवमेवब्रह्मपुराणेपि आनंदानवमीव्रतंफाल्गुनामलपक्षेतुनवमीयामही
पते आनंदासामहापुण्यासर्वपापहरास्मृता इत्यानंदानवमीव्रतं भविष्यपुराणेपि आनंदानं दिनीनंदा महा
नंदामहीपते तथाचनवमीपुण्या पंचमीमहतीस्मृता फाल्गुनामलपक्षस्यनवमीयामहीपते आनं
दासामहापुण्यासर्वपापहरास्मृता कृत्वैकभक्तंपचम्यांषष्ठ्यांनक्तंतथानृप अयाचितंचसप्तम्यामुपवासःपरेहनि

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

रालिप्यसुश्वेतैरक्षतैःश्वेतपुष्पकैः विल्वपत्रैश्चधत्तूरकुसुमैश्चफलैस्तथा संपूज्यनानानैवेद्यैर्नीराज्यंविधिवत्ततः
समाप्यप्रणिपत्यैनं कैलाशायविसर्जयेत् एवंकृताशिवार्च्चस्तुनरोनार्य्यथवामुने इहभुक्त्वावरान्भोगानं
तेशिवगतिंलभेत् ॥ अथदारिद्र्यहरषष्ठीव्रतं स्कंदपुराणे षष्ठीनामतिथिःपूज्यासामान्यादैवतैरपि
एकभक्तेलनक्तेनतथैवायाचितेनवा उपवासेनदानेनतैलक्षारविवर्जिताः अयंहिभास्करोदेवोभगवान्भा
स्करद्युतिः येनशैघ्र्येणदृश्येततद्गुह्यंकथयाम्यहं गोपनीयंव्रतंदिव्यमिहलोकफलप्रदं अस्मिन्कृतेव्रतेचैवदारि
द्र्यंनभवेत्कुले षष्ठीतिथिंसमुद्दिश्यब्राह्मणस्याहिभोजनं शाल्योदनंचपयसिकृत्वाशर्करयायुतं वर्त्तुलंघृतसंयु
क्तंवर्षमेकंप्रदापयेत् कुलेतस्यैवयेजातायेभविष्यंतिमानवाः अक्षयास्तेमहात्मानोव्रतेनपुण्यपावना इहतस्यै-
वयेसंतितद्दारिद्र्यंचगच्छति ॥ इतिदारिद्र्यहरषष्ठीव्रतं पक्षद्वयगतासुसर्वासु षष्ठीषुतिथिपत्वेनस्कंदंपूज-
येत् तदुक्तंषष्ठ्यांपूजागुहस्यचेति फाल्गुनशुक्लसप्तम्यामर्कपुटव्रतं नारदीये तपस्यशुक्लसप्तम्यांव्रतमर्कपुटं-
भवेत् अर्कपत्रैर्यजेदर्कमर्कपात्राणिचाप्नुयात् अर्कपत्राण्यपिपाठःपात्रपाठेतु अर्कवत्सुवर्णपात्राणीत्यर्थःपत्रपाठेतु
पत्रवाहनपत्रयोरित्याभिधानात् अर्कवाहनाप्तिरश्वप्राप्तिरितिफलं अर्कनामजपेत्पश्चादित्येवार्कपुटव्रतं धन
दंपुत्रदंचैतत्सर्वपापप्रणाशनं त्रिवर्गदमितिप्राहुःकेचिदेतद्व्रतंद्विज यज्ञव्रतंतथाह्यन्येविधिवद्धोमकर्मणा सर्वासु
सर्वमासेषुसप्तमीषुद्विजोत्तम भास्कराराधनंप्रोक्तंसार्वकामिकामित्यलं अत्रविधिः खखोल्कायनम इत्यनेनसूर्य्यं
संपूज्य अष्टम्यामर्कपत्रंप्राश्यंभुंजीतेति इत्यर्कपुटसप्तमीव्रत अस्यामेवभविष्योत्तरोक्तं त्रिवर्गेष्टदासप्तमीव्रतं
तदुक्तंहेमाद्रौ सप्तम्यांशुक्लपक्षेतुफाल्गुनस्येहयोनरः जपेद्वलीतिदेवस्यनाम्नात्रिषवणेचनं त्रिवर्गेष्टफलंदद्यादि
त्यादितेनैवपूजनादिकंकर्तव्यमिति अस्यामेवभविष्यपुराणोक्तंकामदासप्तमीव्रतं पितामहउवाच फाल्गुनेम

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

लपक्षस्यसप्तम्यांक्ष्माधराधर उपोषितोनरोनारीसमभ्यर्च्यतमोपहं सूर्य्यनामजपन्भक्त्याभावयुक्तोजितेंद्रियः
उत्तिष्ठन्प्रस्वपंश्चैवसूर्यमेवानुकीर्त्तयेत् ततोन्यदिवसेप्राप्ते अष्टम्यांनियतोरविं स्नात्वासम्यक्समभ्यर्च्यदद्या
द्विप्रायदक्षिणां रतिमुद्दिश्यचैवाग्नौकृतहोमकृतक्रियः प्रणिपत्यजगन्नाथमितिवाक्यमुदीरयेत् यमाराध्यपुरादे
वीसावित्रीकाममापवै समेददातुदेवेशःसर्वान्कामान्विभावसुः समभ्यर्च्यदितिःप्रापतां स्तान्कामान्यथेप्सितान्
ब्र०रु० सददात्वखिलान्कामान्प्रसन्नोमेदिवस्पतिः भ्रष्टराज्योभवेद्भूपःसमभ्यर्च्यदिवाकरं कामार्थमाप्तवान्राज्यंस
फा० मेकामान्प्रयच्छतु एवमभ्यर्च्यपूजांतुनिष्पाद्येहविशेषतः भुंजीतप्रयतःसम्यग्हविष्यंपतगध्वज फाल्गुनेचैत्रवैशा
॥३२॥ खेज्येष्टेमासितथापरं चतुर्भिःपारणमासैरेभिर्निष्पादितंभवेत् करवीरैश्चचतुरोमासान्संपूजयेद्रविं कृष्णागुरु
दहेद्धूपंप्राश्यगोश्रृंगजंजलं नैवेद्यंखंडवेष्टांश्चदद्याद्विप्रेभ्यएवच ततश्चश्रूयतामन्यात्वाषाढादिषुयाक्रिया जाती
पुष्पाणिशस्तानिधूपोगुग्गुलरेवच कृतपोदकमश्नीयान्नैवेद्यंपायसंमतं स्वयंतदेवचाश्नीयाच्छेषंपूर्ववदाचरेत्
कृतपोदकंकुशोदकं कार्त्तिकादिषुमासेषुगोमूत्रंकायशोधनं महगांधूपःसंदिष्टःपूजारक्तोत्पलैस्तथा महांगधूपो
भविष्योत्तरेउक्तः कर्पूरंकुंकुमंपुष्पमगुरुचंदनंतथा शर्कराकुष्टमुद्दिष्टंमहांगंसिह्लकंतथा महांगोयंस्मृतोधूपःप्रि
योदेवस्यदिक्पतेः पलासपुष्पमितिवीरमित्रोदयेस्वरसः महांगंमांसी कासारंचैवनैवेद्यंवित्तशाठ्यंविवर्जयेत्
सद्भावेनैवसप्ताश्वःपूजितःप्रीयतेततः पारणांतेयथाशक्त्यास्थापितःपूजितोरविः प्रीणितश्चेप्सितान्कामान्द
द्यादव्याहतान्रविः एषापुण्यापापहरासप्तमीसर्वकामदा यथाभिलषितान्कामान्ददातिगरुडध्वज अपुत्रःपु
त्रमाप्नोतिअधनोधनमाप्नुयात् रोगाभिभूतश्चारोग्यंकन्याविंदतिसत्पतिं समागमंप्रवासीभिरुपोष्यैतदमाप्नुयात्
सर्वान्कामानवाप्नोतिरोगतश्चापिमुच्यते गोगतश्चापिमोदतेइतिपाठःसाधुःगोगतःस्वर्गतः पुनरेत्यमंहीकृष्ण

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

धनदेनसमोनरः क्ष्मातलेस्यान्नसंदेहः प्रसादाद्द्वीपतेर्नरः इतिकामदासप्तमीव्रतं रविवारयुतासप्तमीकल्याणसप्त
मी विजयाचभवति तस्यांश्रीसूर्यंसंपूज्य सोदकुंभंसकनकंघृतपात्रंचदत्त्वा गुडक्षीरघृतादिभिः पायसेनद्वितीय
दिवसेविप्रान्संभोज्यस्वयंपायसभोजनं कुर्य्यादिति कल्याणविजयासप्तमीव्रतं अथयस्यांकस्यांचत् शुक्लस
प्तम्यां मत्स्यपुराणोक्तं सप्तमीस्नपनं सप्तमीस्नपनंनामव्याधिपीडाविनाशनं बालानांमरणंयत्रक्षीरपाणांतु
दृश्यते जातस्यमृतवत्सायाः सप्तमीमासिनारद अथवाशुक्लसप्तम्यामेतत्सर्वंप्रशस्यते गोमयेनोपलिप्तायां
भूमावेकाग्निवत्तदा तंडुलैरक्तशालीयैश्चरुंगोक्षीरसंयुतं निर्वपेत्सूर्य्यरुद्राभ्यांमातृभ्यश्चविशेषतः कीर्त्तयन्सूर्यदैव
त्यंसप्तचैवघृताहुतीः जुहुयाद्रुद्रसूक्तेनकद्रुद्रायेतिनारद होतव्याःसमिधश्चात्रतथैवार्कपलाशयोः यवकृष्णतिलैर्हो
मःकर्तव्याष्टशतंपुनः व्याहृतीभिरथाज्येनतथैवाष्टशतंद्विज हुत्वास्नानंप्रकर्त्तव्यंमंत्रैस्तैरेवधीमता विप्रेणवेदावि
दुषाविधिवद्दर्भपाणिना स्थापयित्वातुचतुरःकुंभान्कोणेषुशोभनान् पंचमंचपुनर्मध्येदध्यक्षतविभूषितं स्थापये
दव्रणंकुंभंसप्तर्चेणाभिमंत्रितं मंत्रोयथा सप्तऋषयः प्रतिहिताःशरीरेसप्तरक्षंतिसदमप्रमादं सप्तापःसप्ततो
॥३३॥ लोकमीयुस्तत्र जाग्रतो अस्वप्नजौसत्रसदौचदेवौ सौरेणतीर्थतोयेनपूर्णरत्नसमन्वितं सर्वान्सर्वौषधियुतान्पं
४१० चसंगजलान्वितान् पंचरत्नफलैर्युक्तान्वासोभिःपरिवेष्टितान् सप्तधान्यसमायुक्तान्सप्तम्यांद्भिर्जलैस्तथा चतु-
४०१० र्ष्वेपिचकुंभेषुतोयगर्भेषुमध्यमं गृहीत्वाब्राह्मणस्तत्रसौरमंत्रानुदीरयेत नारीभिःसप्तसंख्याभिरव्यंगांगीभिरत्र
च पूजिताभिर्यथाशक्त्यामाल्यवस्त्रादिभूषणैः सविप्राभिश्चकर्तव्यंमृतवत्साभिषेचनं दीर्घायुरस्त्वयंबालो
जीवपुत्रास्त्वियंतथा आदित्यश्चंद्रमाः सार्द्धं ग्रहनक्षत्रमंडलैः शक्रःसलोकपालोवैब्रह्माविष्णुमहेश्व
राः एतेन्येचदेवाद्याःसदापांतुकुमारकं माशनिर्माचराहुश्चमात्रबालग्रहाःक्वचित् पीडांकुर्वंतुबालस्यया

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

मातुर्जनकस्यच ततःशुक्लांवरधराकुमारपतिसंयुता सप्तकंपूजयेत्स्त्रीणामाचार्य्यंभार्ययासह कांचनींच
ततःकृत्वाताम्रपात्रोपरिस्थितां प्रतिमांधर्मराजस्यगुरवेविनिवेदयेत् वस्त्रैःकांचनरत्नाद्यैर्भक्ष्यैःसघृतपायसैः
पूजयेद्ब्राह्मणांस्तत्रवित्तशाठ्यविवर्जिता भुक्त्वाचगुरुणाचेदमुच्चार्य्यंपुत्रसंततिः दीर्घायुरस्तुवालोयंयावद्वर्षशं
तंसुखी यत्किंचिदस्यदुरितंतत्क्षिप्तंवडवामुखे ब्रह्मारुद्रोहरिःस्कंदोविष्णुःशक्रोहुताशनः रक्षंतुसर्वदुष्टे
भ्योवरदाःसंतुसर्वदा एवमाद्यानिचान्यानिवदंतंपूजयेद्गुरुं शक्तितःकपिलांदद्यात्प्रणिपत्याविसर्जयेत् गुरुं
चपुत्रसहिताप्रणम्यरविशंकरौ हुतशेषंतदश्नीयादादित्यायनमोस्तुते इतिमत्स्यपुराणोक्तं सप्तमीस्नपनं
अथसौरव्रतंपद्मपुराणे पक्षोपवासीसप्तम्यांसमांतेहैमपंकजं गावश्चशक्तितोदद्याद्धोमांतेघटसंयुताः एतत्सौ
रव्रतंप्रोक्तंसूर्य्यलोकप्रदायकं इतिसौरव्रतं अथान्यान्यपिसूर्य्यप्रियाणिव्रतानि शाल्योदनंतथामुद्गान्सु
गंधंघृतमेवच अपूपानाहपूर्णांश्चपयोदाधितथागुडं एतैस्तुतृप्ततांयातिभास्करोन्नेनसप्ततीः वर्षाणिभरत
श्रेष्ठनात्रकार्य्याविचारणा कुलुत्थकान्मसूरांश्चवल्लांश्चाटकएवच शिविंकुंदंतथात्यम्लंराजमाषांस्तथैवच एता
न्नभास्करेदद्याद्यइछेच्छ्रियमात्मनः सप्तम्यांनस्पृशेत्तैलंनीलंवस्त्रंनधारयेत् नजाप्यामलकैःस्नायादित्यादिनि
षेधास्तुहेमाद्रौस्पष्टाः पक्षद्वयगतासुसर्वासुसप्तमीषुतिथिपत्वेनादित्यःपूज्यः उक्तंच सप्तम्यांभास्करस्यचेति
अथफाल्गुनशुक्लाष्टम्यां शिवयोः पूजाव्रतंनारदीये शुक्लाष्टम्यांफाल्गुनस्यशिवंचापिशिवांद्विज गंधाद्यैः स
म्यगभ्यर्च्यसर्वसिद्धीश्वरोभवेत् अस्यामेवाष्टम्यांशीतलाव्रतमप्युक्तंतत्रैव फाल्गुनापरपक्षेतुशीतलामष्टमीदि
ने पूजयेत्सर्वपक्वान्नैःसप्तम्यां विधिवासितैः शीतलेत्वंजगन्माताशीतलेत्वंजगत्पिता शीतलेत्वंजगद्धात्रीशीत
लायैनमोनमः ॥ १ ॥ वंदेहंशीतलांदेवींरासभस्थांदिगंबरां मार्जनीकलशोपेतांविस्फोटकविनाशिनीं २

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

तिलानांपारणंस्मृतं तदेवाग्नौचहोतव्यंतद्देयंब्राह्मणेषुच तत्रमंत्रः दिव्यायशूरायगजाननायदंष्ट्राकरालायनमः
शिवाय नगात्मजादेहमलोद्भवायकुठारहस्तायनमोवराय ताम्रपात्रैः पायसाद्यै श्चतुर्भिः सहितंनृप पंचमेनति
लैः सार्द्धं गण शांतिकरेणच निर्णयामृतेतु आयसैः पंचभिः पात्रै रुपेतंनवभिस्तथेतिपाठः मृण्मयानिदरि
द्रस्तुविधिनानेनकारयेत् चातुर्मास्यिव्रतंचैवकृत्वैवंपंचमेतथा अनेनमंत्रेणपूजांकृत्वा स्वाहांतेनतिलान्हुत्वातिला
न्नब्राह्मणेभ्योदत्वास्वयमपितदेवाश्नीयात् सौवर्णंगजवक्त्रंतुकृत्वाविप्रायदापयेत् इत्थंव्रतमिदंकृत्वासर्वविघ्नात्प्रमु
च्यते निर्णयामृतेतु एवंमासचतुष्टयेव्रतंकृत्वा आषाढशुक्लचतुर्थ्यांसौवर्णविनायकदानमात्रंकुर्यादिति हयमेध
स्याविघ्नेतुसंजातेसगरः पुरा एतदेवचरित्वातुहयमेधंसमाप्तवान् एतदेवहरश्चक्रेत्रिपुरोयेनघातितः मयासमु
द्रमथनेत्वेतदेवव्रतंकृतं अन्यैरपिमहीपालैरेतदेवपुराकृतं ततोनिर्विघ्नसिद्ध्यर्थंविघ्नोपशमनंपरं अनेनकृतमात्रे
णसर्वविघ्नैः प्रमुच्यते ततोरुद्रपुरींयातिवाराहवचनंयथा विघ्नानितस्यनभवंतिगृहेकदाचिद्ध र्थकामसुखसिद्धि
विघातकानि यःसप्तसिन्धुशकलाकृतिकंतदंतंविघ्नेशमर्चयातिनक्तकृतीचतुर्थ्यां इतिवाराहपुराणोक्तमविघ्नविनाय
कव्रत निर्णयामृते वैनायकचतुर्थीव्रतम् मत्स्यपुराणे चतुर्थ्यांनक्तभुग्दत्वाऽब्दांतेहैमवारणं व्रतंवैनायकंनाम
शिवलोकफलप्रदं इदंव्रतंविशेषानभिधानाद्द्वादशस्वपिषुशुक्लकृष्णोभयचतुर्थीमात्रेविधेयमितिगम्यते एवंमनो
रथचतुर्थ्यादिविनायकव्रता निकुंदचतुर्थ्यादिगौरीव्रतानिच तृतीयायुक्तचतुर्थ्यामेवकार्य्याणि अन्यानि
नागचतुर्थ्यादिव्रतानिपंचमीयुक्तायांचतुर्थ्यांकार्य्याणीतिसिद्धांतः पक्षद्वयगतास्वपिचतुर्थीषुतिथिपत्वेनगणेशः
पूज्यः चतुर्थ्यांगणनाथस्येत्युक्तत्वात् सर्वासुचतुर्थीषु ढुंढीराजगणपति यात्रोक्ता काशीखंडे कुर्य्या
त्प्रतिचतुर्थीह यात्रांविघ्नेशितुःसदा ब्राह्मणेभ्यस्तुतस्यांवै देवाःस्वमोदकामुदेति अथभविष्यपुराणोक्तंगणे

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

शचतुर्थीव्रतं ॥ ब्रह्मोवाच ॥ गणेशःपूजितःकुर्य्या च्चतुर्थ्यांसर्वकर्मसु अविघ्नंसुरलोकेषुगातिमिष्टांप्रयच्छति
कर्मस्वाविदुषांविघ्नंकुर्य्याच्चैवनसंशयः अतोभवतिविघ्नमविदुषांस्मरणमकुर्वतां तेनकर्मकालेऽवश्यं
ब्र०र० स्मर्तव्यःपूज्यश्च मूलमंत्राःस्वसंज्ञाभिरंगमंत्राश्चकीर्त्तिताः पूर्ववत्पद्ममध्यस्थःकर्तव्यश्चतिथीश्वरः अत्रति
फा० थीश्वरोगणेशः अस्यमंत्रः गणेशायनमः एभिरेवमंत्राक्षरैःषडंगादिन्यासः गंधपुष्पोपहारैश्चयथाशक्तिविधी
॥३०॥ यते पूजास्यवित्तशाठ्येनकृतापिनफलप्रदा आज्यधारासमिद्भिश्च दधिक्षीरान्नमाक्षिकैः पूर्वोक्तफलदोहोमः
कृतःशांतेनचेतसा इतिभविष्योत्तरोक्तंसदागणेशचतुर्थीव्रतं अथवर्षसाध्यंगणपतिव्रतं सूतउवाच चतुर्थ्यांन
तुभुंजीतस्नात्वानद्यांनृपोत्तम रक्तांबरधरोभूत्वारक्तगंधानुलेपनः रक्तवीतोगणाधीशंविनायकमथार्चयेत् रक्तचं
दनतोयेनस्नाप्यपूर्वंविधानतः विलिप्यरक्तगंधेनरक्तपुष्पैरथार्चयेत् ततःसौगंधिकंधूपमाज्ययुक्तंसचंदनं नैवे
द्यंचैवहारिद्रंगुडखंडघृतप्लुतं एवंसंवत्सरंपूज्यविनायकमथास्तुवत् इक्ष्वाकुरुवाच नमस्कृत्वामहादेवंस्तोष्ये
हंतंविनायकं महागणपतिंशूरमूर्जितंजयवर्द्धनं एकदंतंद्विदंतंचचतुर्दंतंचतुर्भुजं त्र्यक्षंत्रिशूलहस्तंचरक्तनेत्रंवर
प्रदं आंबिकेयंशंकुकर्णंप्रचंडंदंडनायकं आरक्तदंडिनंचैववह्निवक्त्रंहुतप्रियं अनार्चितोविघ्नकरःसर्वकार्य्येषुयो
नृणां तंनमामिगणाध्यक्षंभीममुग्रमुमासुतं मदमत्तंविरूपाक्षंभववक्त्रसमुद्भवं सूर्य्यकोटिप्रतीकाशंभिन्नां
जनचयप्रभं बुधंसुनिश्चलंशांतंनमस्यामिविनायकं नमोस्तुब्रह्मरूपायविष्णुरूपायतेनमः नमोस्तुगजरूपायग
जानांपतयेनमः मेरुमंदररूपाय नमः कैलासवासि ने नमोविघ्नविनाशायनमस्तेब्रह्मचारिणे जगत्स्तुतायदेवा
यनमस्तुभ्यंविनायक त्वयापुरातुपूर्वेषांदेवानांकार्यसिद्धये गजरूपंसमास्थायत्रासिताःसर्वदानवाः ऋषीणांदेव
तानांचकृताःसर्वेमनोरथाःयतस्ततःसुरैःसर्वैःपूज्यसत्वंभवात्मज त्वामाराध्यगणाध्यक्षंसर्वज्ञंकामरूपिणं कामार्थे

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

रक्तकुसुमैरक्तचंदनवारिभिः रक्तांबरधरोभूत्वाचतुर्थ्यामर्चयेज्जपेत् त्रिकालमेककालंवानियतोनियताशनः राजा
नंराजपुत्रंचराजमंत्रिणमेवच राज्यंवासर्वविघ्नेशंवशीकुर्य्यात्सराष्ट्रकं अविघ्नंतपसामह्य कुरुविघ्नविनायक म
यात्वंसंस्तुतोभक्त्यापूजितश्चविशेषतः यत्फलंसर्वतीर्थेषुसर्वयज्ञेषुयत्फलं तत्फलंसर्वमाप्नोतिस्तुत्वादेवंविनायकं वि
षमंनभवेत्तस्यनसगच्छेत्पराभवंनचाविघ्नोभवेत्तस्यजातोजातिस्मरोभवेत् यइदंपठतिस्तोत्रंषड्भिर्मासैर्वरंलभेत् सं
वत्सरेणसिद्धिंचलभतेनात्रसंशयः॥इतिश्रीनरसिंहपुराणोक्तंगणेशचतुर्थीव्रतं तदुपयोगिगणेशस्तोत्रंगणेशचतुर्थी
व्रतमात्रेवश्यंपठनीयं अथभविष्योत्तरोक्तं स्नपनचतुर्थीव्रतं युधिष्ठिरउवाच॥ यत्नासिद्ध्यंतिकार्य्याणिप्रारब्धानि
नरोत्तमैः तत्केनकारणेनैवपृष्टोमेब्रूहिमाधवः श्रीकृष्णउवाच विनायकश्चसिद्ध्यर्थेलोकस्यविनियोजितःगणानामा
धिपत्येचरुद्रेणब्रह्मणातथा तेनोपसृष्टोयस्तस्यलक्षणानिनिबोधमे स्वप्नेवगाहतेत्यर्थंतैलंमुंडंचपश्यति कषाय
वाससश्चापिक्रव्यादांश्चाधिरोहति अंत्यजैर्गर्दभैरुष्ट्रैः सहैवायातिनिंदति व्रजमानंतथात्मानंमन्यतेनुगतं
परैः विमानविफलारंभोऽनष्टेसीदत्कचित्ततः पताकाविहितछायां प्रयातिहतलक्षणः करभारूढमात्मा
नंमहिषंखरगंतथा यातुधानान्वितंयांतंप्रासादोपारिधावनं पश्यतेकुरुशार्दूलस्वप्नांतेयस्तुमानवः शृंखलालान
संयुक्तंकरवीरविभूषितं तेनोपयुक्तस्तुनरोनराज्यंलभतेतथा कुमारीनचभर्तारमपत्यंगुर्विणीतथा आचार्यत्वं
श्रोत्रियश्चनशिष्योध्ययनंतथा वणिग्लाभंनचाप्नोतिकृषिंचापिकृषीवलः स्नपनंतस्यकर्त्तव्यंपूर्वोक्तंविधिपूर्वकं
गौरसर्षपकल्केनवस्त्रेणाच्छादितस्यतु सर्वौषधैःसर्वगंधैर्विलिप्तशिरसस्तथा शुक्लपक्षेचतुर्थ्यांतुवारेणधिषणस्यतु
तिथौचवीरनक्षत्रेतस्यैववपुषस्यच भद्रासनोपविष्टस्यस्वस्तिवाच्यंद्विजोत्तमैः चत्वारऋग्यजुःसामाथर्वाणप्रवणा
स्तथा व्योमकेशंतुसंपूज्यपार्वतीभूमिजंतथा धिषणंकेदपुत्रंवाकांतलक्ष्यंचभारत विधुंतुदंवाहुलेयंनरकस्यच

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

दारुणं कृष्णस्यपितरंतातश्रवतारंसितंतथा अश्वस्थानाद्गजस्थानाद्वल्मीकाद्ह्रदसंगमात् मृत्तिकासेवनंरक्तंगुग्गु
लंचाप्सुनिक्षिपेत् पटावृतेषुकोणेषुचतुर्भिःकलशोद्भवान् चर्मण्यानडुहेरक्तेस्थाप्यभद्रासनंतथा सहस्राक्षं
शतधारमृषिभिःपावनंकृतं तेनत्वामाभिषिंचामिपावमान्यःपुनंतुते भगमिंद्रश्चवायुश्चभगंसप्तर्षयोविदुः यन्मेके
शेषुदौर्भाग्यंसीमंतेयश्चमूर्द्धनि ललाटेकर्णयोरक्ष्णोरापस्तद्घ्नंतुसर्वदा स्नातस्यसार्षपं तैलं श्रावयेदुंबरेणतु
जुहुयान्मूर्द्धनिकुशान्सव्येनप्रतिगृह्यच सितस्त्वमसितश्चैवतथाशालकटंकटः सकूष्मांडःसपुत्रोवाचेतिहास
समन्वितैः नामभिर्वलिमंत्रैश्च नमस्कारसमन्वितैः दद्यात्संतोष्यसंतर्प्यकुशानास्तीर्य्यसर्वतः कृताकृतां
स्तंडुलांश्चपललोदनमेवच मत्स्यान्पक्वांस्तथामाषान्मांसेमतावेदवत पुष्पान्वितंचगंधंचसुरांश्चत्रिविधामपि मू
लकंपूरिकापूपास्तथैवेंदुरिकास्तथा दध्यन्नंपायसंचैवगुडापिष्टसमोदकं विनायकस्यजननीमुपतिष्ठेत्ततोंविका
दूर्वासर्षपपुष्पाणांदत्त्वार्घ्यंपूर्णमंजलिं रूपंदेहियशोदेहिमह्यदेह्यभयंशिवे ऽवलंकुरुमेवित्तंवलंचज्ञातिसंभवं
ततःशुक्लांबरधरःशुक्लमाल्यानुलेपनः भोजनंब्राह्मणान्दद्याद्वस्त्रयुग्मंपुराण्यपि एवंविनायकंपूज्यग्रहांश्चैववि-
धानतः कर्मणांफलमाप्नोतिश्रियमाप्नोत्यनुत्तमां आदित्यस्ययदासत्यात्रिलोकस्वामिनस्तथा महागणपतेश्चै-
वकुर्वन्सिद्धिमवाप्नुयात् विनायकंसत्यव्रतांनराणांस्नानंप्रशस्तामिहविघ्नविनाशकारि कुर्वंतियेविधिवदत्रस-
दैवतेषांकार्य्याण्यभीष्टफलदानिनसंशयोत्र ॥ इतिभविष्योत्तरेविनायकस्नपनचतुर्थीव्रतम् ॥ इदमेववि-
नायकशांतिविधानम् फाल्गुणशुक्लपंचम्यां पितृपूजनं नागपूजनंच नारदीये पंचम्यांप्रतिमासंतुशुक्लेकृ-
ष्णेपिनारद पितॄणांपूजनंशस्तंनागानांचतदैवहि फाल्गुनशुक्लषष्ठ्यां पशुपतिपूजाव्रतं नारदीये फाल्गुणेशु-
क्लषष्ठ्यांतुदेवंपशुपतिंद्विज मृण्मयंविधिनाकृत्वापूजयेदुपचारकैः संस्नाप्यशतरुद्रेणपृथकपंचामृतैर्जलैः गंधै-

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

शय्यांचशक्तितोदद्यात्सर्वोपस्करसंयुतां दद्यादिष्टतमंलोकेयच्चान्यदपिस्वगृहे तत्तद्धरापतेर्देयंतदेवाक्षयमि
च्छतेति अन्यत्रापि अंगारकदिनेप्राप्तेचतुर्थीवाचतुर्दशी षष्टिवर्षसहस्राणितत्कर्ताविंदतेफलमित्यनेनांगार
कचतुर्थीव्रतमप्येतत्फलकं इत्यंगारकचतुर्थीव्रतंच चतुर्थीभूमिपुत्रेणेत्यादि सामान्यव्रतप्रकरणेपिद्रष्टव्यं अथा
त्रोपयुक्तोभौमपूजाविधिर्लिख्यते आंह्रांहंसः खइत्यनेनप्राणायामत्रयंकृत्वा अस्यभौममंत्रस्य विरूपाक्षऋ
षिर्गायत्रीछंदो भौमोदेवता ओंबीजं ह्रांशक्तिः खःकीलकं भौमप्रीत्यर्थेविनियोगः
ऋष्यादीन् शिरःप्रभृतिषु विन्यस्य षड्बीजैः षडंगन्यासंविधाय जपाभंशिवस्वेदजंहस्तपद्मैर्ग
दाशूलशक्तीवरंधारयंतं अवंतीसमुत्थंसुमेषासनस्थंधरानंदनंरक्तवस्त्रंतमीडे इतिध्यात्वामानसोपचारैः संपू-
ज्यावाह्यचपूजांचकृत्वा षड्भिर्वर्णैःषडंगानिसंपूज्यैकविंशतिकोणकोष्ठेषुमंगलादीन्पूजयेत् मंगलायनमः १
भूमिपुत्रायनमः ॥ २ ॥ ऋणहर्त्रेनमः ॥ ३ ॥ धनप्रदायनमः ॥ ४ ॥ स्थिरासनायनमः ॥ ५ ॥
महाकायायनमः ॥ ६ ॥ सर्वकर्मावरोधकायनमः ॥ ७ ॥ लोहितायनमः ॥ ८ ॥ लोहिताक्षायन
मः ॥ ९ ॥ सामगानांकृपाकरायनमः ॥ १० ॥ धरात्मजायनमः ॥ ११ ॥ कुजायनमः ॥ १२ ॥ भौमायनमः
॥ १३ ॥ भूमिदायनमः ॥ १४ ॥ भूमिनंदनायनमः ॥ १५ ॥ अंगारकायनमः ॥ १६ ॥ यमायनमः ॥ १७ ॥ सर्वरो
गापहारकायनमः ॥ १८ ॥ वृष्टिकर्त्रेनमः ॥ १९ ॥ वृष्टिहर्त्रेनमः ॥ २० ॥ सर्वकामफलप्रदायनमः ॥ २१ ॥ इतित
द्बाह्ये इंद्रादीन् वज्रादींश्चपूजयेत् ततोधूपादिविशेषपूजांसमाप्य विशेषार्घ्यंदद्यात् प्रदक्षिणांततः कृत्वाविसृ
ज्यद्विजपुंगवं नक्तामक्षारलवणमश्नीयाद्घृतसंयुतं यस्तुव्रतंपुमान्कुर्य्यादेवमंगारकाष्टकं चतुरोवाथवातस्यत
त्पुण्यंप्रवदामिते रूपसौभाग्यसंपन्नःपुनर्जन्मनिजन्मनि वैष्णवोवाशिवाभक्तः सप्तद्वीपाधिपोभवेत् सप्तकल्प

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

सहस्राणिरुद्रलोकेमहीयते इत्यंगारकचतुर्थीव्रतपूजा अंगारकशुक्लचतुर्थ्यांसुखचतुर्थीव्रतकथा भविष्योत्तरे सु
मंतुरुवाच ॥ सुखावहांशृणुसुखांसौभाग्यकरणींपरां चतुर्थींकुरुशार्दूलरूपसौभाग्यदांशुभां सुखव्रतंमहापुण्य
रूपारोग्यप्रदायकं सुसूक्ष्मंसुंदरंधन्य मिदंपुण्यंमुखावहं परत्रफलदंवीर दिव्यरूपप्रदायकम् वि-

लासंचित्रमाक्षेपहसितंचेष्टितंशुभं सुखव्रतेनसर्वस्याच्छुभंकुरुकुलोद्वह कृतेव्रतेतुदेवेशविघ्नेशशिवयोःसुते
यदाशुक्लचतुर्थ्यांतुवारोभौमस्यवाभवेत् तदासासुखदाज्ञेयाचतुर्थीवैसुखेतिच पुरामैथुनमाश्रित्यस्थिताभ्यां
तुहिमाचले भौमोमाभ्यांमहारौद्रंरक्तबिंदुश्च्युतःक्षितौ मेदिन्यासप्रयत्नेनसुखेनतुधृतोयतः जातस्तस्यांमहा
वीरोरक्तोरक्तसमुद्भवः उमायाश्चार्त्तवोत्पन्नस्तस्मादंगारकोह्ययं अंगदोंगारकांतिश्चअंगानांसुखदायकः सौभा
ग्यादिकरोयस्मात्तस्मादंगारकोमतः भक्त्याचतुर्थ्यांनक्तेनयोवैश्रद्धासमन्वितः उपोष्यतिनरोराजन्नारीवानन्य
मानसा पूजयेच्चकुजंभक्त्यारक्तपुष्पविलेपनैः गणेशंप्रथमंभक्त्यासंपूज्यश्रद्धयान्वितः सतुतुष्टःप्रयच्छेतसौभा
ग्यंरूपसंपदम् पूर्वंतुकृतसंकल्पः स्नानंकृत्वायथाविधि गृहीत्वामृत्तिकांवेदन्मंत्रेणानेनभारत देवैस्त्वंव
दितापूर्वंकृष्णेनोद्धरिताकिल तस्मान्मेदहपाप्मानंयन्मयापूर्वसंचितं इदंमंत्रंपठन्वीरआदित्यायप्रदर्शयेत्
आदित्यरश्मिभिः पूतांगंगाजलकणोक्षिता दत्त्वामृदंशिरसितांसर्वांगेषुनियोजयेत् ततःस्नानंप्रकुर्वीतमंत्र
पूर्वंजलेशुभे यूयमापःस्थसर्वेषांदेवदानवसेविताः स्वेदांडजोद्भिजानांचजंतूनांसुखयोनयः स्नातोहं
सर्वतीर्थेषुसर्वप्रस्रवणेषुच तथाकाश्यादिक्षेत्रेषुमानसादिसरस्सुच नदीषुदेवखातेषुस्नातोहंतेषुतेषुवैध्याय
न्पठन्निमंमंत्रं ततःस्नानंसमाचरेत् ततःस्नातः शुचिर्भूतो गृहमागत्यचस्पृशेत् दूर्वाश्वत्थशमींस्पृष्ट्वागां
तुमंत्रेणमंत्रवित् दूर्वांनमस्येमंत्रेणअश्वत्थशमयस्तथा गांदृष्ट्वातुततोदेव्यैदद्याद्वीरप्रदक्षिणां समालभ्य

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

केनविभोश्चतस्त्रःकुजसंयुताः सर्वास्वंगारकचतुर्थीषुसमान्यविधिनोपोष्यमानासुतिसृभिस्तिसृभिरंतरितायांच
तुर्थ्यांविशेषविधिंशृण्वित्यर्थः दशसौवर्णिकंमुख्यंदद्याद्र्द्धमथापिवा सौवर्णपात्रेरौप्येवाशक्त्याताम्रयेपिवा
विंशत्पलानिपात्राणिविंशत्यर्द्धमयान्विता विंशत्कर्षाणिवावीरश्रतोहीनंनकारयेत् शक्त्याविरास्यभक्त्यातुपा
त्रेताम्रमयेपिवा प्रतिष्ठाप्यकुजंपात्रेरक्तवस्त्रेणवेष्टितं पुष्पमंडपिकांकृत्वादिव्यैर्धूपैश्चभूषितां तत्रस्थंपूजये
द्देवंपूर्वमंत्रैः क्रमेणतु भक्ष्यभोज्यैरनेकैश्चफलैरत्नैश्चसंयुतैः वस्त्रैःप्रावरणैर्यानैःशय्योपानद्वरासनैःछत्रैःपुष्पैर्ग
धवरैः शक्त्याविज्ञानुसारतःब्राह्मणायचतंदद्याद्दक्षिणासहितंनृप वाचकायमहावाहोगुणिनेश्रेयसेनघ अंगार
केणसंयुक्तांधेनुंशीलसमन्वितां अनेनविधिनादत्त्वायथोक्तफलभाग्भवेत् इतितेकथितापुण्यातिथीनामुत्तमा
तिथिः यामुपोष्यनरोरूपंदिव्यमाप्नोतिभारत कांत्यात्रेयसमंवीरतेजसार्कविसुप्रभं प्रतापेहरितुल्यंतुसर्वतो
वलसम्मितं ईदृग्रूपवरंप्राप्ययातिभौमसदोनृप प्रसादाद्विघ्ननाथस्यगणेशस्यगुणायते पठतांशृण्वतांराज
न्कुर्वतांचविशेषतः ब्रह्महत्यादिपापानिक्षीयंतेनात्रसंशयः ॥ इतिभविष्यपुराणेसुखांगारकचतुर्थीव्रतं एवमे
वगणपतिचतुर्थी भविष्यत्पुराणे हेमाद्रौ चतुर्थ्यांतुसदाराजान्निराहारोव्रतान्वितः चतुर्थ्यांचसदाराजनारवारेव्र
तान्वितइतिनिर्णयामृतेपाठः दत्त्वातिलान्नंविप्रायस्वयंभुक्तेतिलोदनं दिवानिराहारोरात्रौभुंक्ते इतिविरोध
परिहारः वर्षद्वयेसमाप्तिर्हिव्रतस्यतुयदाभवेत् विनायकस्तस्यतुष्टोददातिफलमीहितं इतिभविष्यपुराणेगणपति
चतुर्थीव्रतं अथकूर्मपुराणोक्तंयमचतुर्थीव्रतं भरण्यांतुचतुर्थ्यांतुशनैश्चरदिनेयमं पूजयेत्सप्तजन्मोत्थैर्मुच्यतेपात
कैर्नर इतियमचतुर्थीव्रतं अथफाल्गुनादिचातुर्मास्यचतुर्थीव्रतं वाराहपुराणे अगस्त्यउवाच अथविघ्नहरंराजन्क
थयामितवानघ येनसम्यक्कृतेनैवनविघ्नउपजायते चतुर्थ्यांफाल्गुनेमासिगृहीतव्यंव्रतंत्विदं नक्ताहारेणराजेंद्र

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

तुहस्तेनततोमंत्रमुदीरयेत् सर्वदेवमयीदेविनिर्ऋतिस्त्वंप्रपूजिता तस्मात्स्पृशामिवंदेत्वांवंदितापापहाभव
ततोमौनेनवागत्यवंदित्वागृहदेवताः प्रक्षाल्यचमृदापादावाचांतोग्निगृहंविशेत् होमंतत्रप्रकुर्वीतएतैर्मंत्रपदैःशुभैः
शर्वायशर्वपुत्राय पार्वतीशसुतायच कुजायलोहितांगाय ग्रहेशांगारकायच ॐकारपूर्वकैर्मंत्रैः स्वाहा
व्र०र० कारसमन्वितैः अष्टोत्तरशतंवीर चार्द्धमर्द्धार्द्धमेववा एतैर्मंत्रपदैर्भक्त्याकामतोऽकामतोपिवा खादि
फा० रीभिः समिद्भिश्चआज्यमिश्रैर्यवैस्तिलैः भक्ष्यैर्नानाविधैश्चान्यैः शक्त्याभक्तिसमन्वितः कृत्वाहोमंततोवीरदेवं
॥२९॥ संस्थापयेत्क्षितौ सौवर्णराजतंताम्रभद्रदारुमयंतथा भद्रदारुः सरलः गांगेयपात्रेरौप्येवा अर्घ्यः कुंकुमकेस
रैः अन्यैर्वालोहितैर्भव्यैःपत्रैःपुष्पैः फलैरपि रक्तैश्चविविधैर्वीरअथवाभक्तितोर्चयेत् यावद्विसृज्यतेवित्तंपुष्पं
वावीरभक्तितःतावद्विवर्द्धतेपुण्यंदातुःशतसहस्रकं यद्वाताम्रमयेपात्रेवंशजेमृण्मयेथवा पूजयेत्तुनरोभक्त्याशक्त्याकुं
कुमकेसरैः ॐअंगारकायनमःपादयोः कुजायनमोवदने भौमायनमःस्कंदयोः मंगलायनमोबाह्वोः वज्राय
नमऊर्वोः वक्रायनमोजंघयोः लोहितायनमःशिखायां पुरुषाकृतिंकुजपात्रेएभिर्मंत्रपदैर्यजेत् भूमिपुत्रोमहातेजाः
स्वेदोद्भवपिनाकिनः रूपार्थीत्वांप्रपन्नोस्मिगृहाणार्घ्यंनमोस्तुते इत्यर्घ्यमंत्रः महादेवांगसंभूतमेदिनीगर्भसंभ
व अंगारकमहाराजलोहितांगनमोस्तुते सुगंधपुष्पधूपाद्यैर्ब्राह्मणोयःप्रपूजयेत् गुडोदनघृतक्षीरगोधूमान्
शीलतंडुलान् अवेक्ष्यशक्तिंदद्याद्वै ब्राह्मणेभ्योजितेंद्रियः वित्तशाठ्यंतुकुर्वाणो नामुत्रफलभाग्भवेत्
शतानीकउवाच अंगारकेणसंयुक्ताश्चतुर्थ्योनक्तभोजनैः उपोष्याःकतिसंख्यास्तु उताहोसकृदेवहि सुमं
तुरुवाच चतुर्थींतुचतुर्थींतुयदांगारकसंयुता चतुर्थ्यांतुचतुर्थ्यांतुविधानंशृणुयादृश एकश्चतुर्थीशब्दस्तिथिपरः द्विती
यस्तत्संख्यापरइत्यर्थः उपोष्यातत्रतत्रैवप्रदेयोविधिवत्कुजः यायाशुक्लाअंगारकचतुर्थीसासोपोष्या उपोष्यन

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

न्नियमंभक्तिमान्नरःशिवरात्रिव्रतंह्येतत्करिष्येहंमहाफलं निर्विघ्नमस्तुमेचात्रत्वत्प्रसादाज्जगत्पते रात्रिंप्रपद्येजन
नींजगत्यांवैसमाहितः ऋग्वेदेप्रसिद्धावेतौमंत्रौ गृह्णीयाद्ब्राह्मणांश्चैवनियमंवेदविद्विभोः शिवमिष्ट्वागुरुंदृष्ट्वास्वा
चांतःशुचिरात्मवान् संकल्पैवव्रतंकुर्य्यात्पूर्वेद्युः प्रातरेवच ततोह्नश्चरमेभागेस्वगायत्र्याह्यतंद्रितः स्नानं
कृष्णातिलैःकुर्य्याद्गृहेचाथजलाशये रम्यंनिशामुखेगच्छेच्छिवस्यायतनंव्रती दिनांतेस्नपनंकुर्य्याच्छिवनाम्ना
प्रपूजयेत् धूपैर्नैवेद्यगंधैश्चनृत्यगीतैःसदीपकैः शंखतूर्यनिनादैश्चकुर्य्यात्पुस्तकवाचनं द्वितीयप्रहरेचैवना
म्नाशंकरमर्चयेत् पूर्वोक्तेनविधानेनपूजयेत्परमेश्वरं तृतीयेप्रहरेदेवंनाम्नामाहेश्वरंतथा यामेचतुर्थेसंप्राप्तेरुद्रं
नाम्नातुपूजयेत् यएवंभक्तिसंयुक्तोजागरंकारयेन्निशि सकलंफलमाप्नोतिसत्यमेतद्वरानने उषःस्नानंजपोहोमो
भोजयेच्छिववत्सलान् श्वेतान्कुंभान्प्रदद्याच्चयथाशक्त्यासदक्षिणान् पूजयेद्ब्राह्मणान्भक्त्याव्रतेमाहेश्वरेस्थितान्
वाचयेच्छिवशास्त्रंचसगच्छेच्छिवमंदिरं उभौतौपुण्यकर्माणौ नियतस्वर्गगामिनौ शिवव्रतीतदाख्यानं यःपठे
च्छिवसान्निधौ शिवलोकमवाप्नोतिशिवेनसहमोदते ॥ इतिस्कंदपुराणे इत्यन्याशिवरात्रिव्रतकथा अथ
फाल्गुनामावास्याकृत्यं साचयुगादिरमावास्याचमाघस्येतिमात्स्यात् दर्शेतुमाघमासस्येतिस्कंदाच्च अत्रमाघो
मांतमासेनग्राह्यः अस्यांयुगादित्वादपिंडश्राद्धंकार्य्यं प्रकृतिपार्वणेनसहतंत्रेणप्रयोगोपिशतभिषानक्षत्रयुक्तायांतु
श्राद्धादिकंपितॄणांमहातृप्तिदंभवति तदुक्तं हेमाद्रौविष्णुपुराणे माघासितेपंचदशीकदाचिदुपैतियोगंसहवारुणेन
ऋक्षेणकालःसपरःपितॄणांनह्यल्पपुण्यैरुपलभ्यतेसाविति अस्यामेपूर्वाभाद्रपदायुक्तायांपितॄणांश्राद्धेसहस्रयुगतृ
प्तिरिति तत्रैवोक्तं तत्रैवचेद्भाद्रपदातुपूर्वाकालेतदायत्क्रियतेपितृभ्यःश्राद्धेपरांतृप्तिमवाप्नुवंतियुगान्सहस्रंपितरश्च
तेनेति यदिचेयंधनिष्ठायुक्तातदावर्षायुतंतृप्तिरित्युक्तंमहाभारते युगादिमाघामावास्याप्रकरणे कालेधनिष्ठाय

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

दिनामतीस्मन्भवंतिभूपालतदापितृभ्यः दत्तंजलान्नंप्रददातितृप्तिंवर्षायुतंतत्कुलजैर्मनुष्यैरिति पूर्वाभाद्रपदा
योगेपाठांतरविशेषः अत्रैवचेद्भाद्रपदातुपूर्वाकालेतदायात्क्रियतेमनुष्यैः श्राद्धंतदातृप्तिमवाप्यतेतद्युगसहस्रंपित
रस्त्वदंतीति अत्रमाघ्यनंतरपक्षस्यैवशुक्लादिरित्यामाघासितत्वमुक्तं इदंचकुंभादित्यज्ञेयामितिहेमाद्रिः इदंमन्वादि

रपिअस्यामेवामायांरुद्रादिपूजोक्तालैंगेफाल्गुनप्रक्रमे अमावास्यांपूजनीयारुद्रोग्निर्ब्राह्मणास्तथा मांसोदनैःपोलि
काभिःपूज्याश्चात्मास्ववांधवैरिति फाल्गुनामावास्याकृत्यं फाल्गुनशुक्लप्रतिपत्कृत्यं नारदीये अथफाल्गुनशुक्लादौ
देवदेवंगिरिप्रियं धूलिधूसरसर्वांगंजलैरुक्षेत्समाहितः कर्मणालौकिकेनापितस्यतुष्टोमहेश्वरः स्वसायुज्यंप्र
दिशतिभक्त्यासम्यक्समर्चितःइमामेव फाल्गुनशुक्लप्रतिपदमारभ्यद्वादशदिनपर्यंतंपयोव्रतमुक्तं श्रीभागवते
ऽष्टमस्कंधे तच्चतत्रैवान्वेष्टव्यम् फाल्गुनशुक्लद्वितीयायांप्रारभ्यंवन्हिपूजाव्रतं तच्चशुक्लासुकृष्णासुचसर्वस्वे
वद्वितीयाषुप्रोक्तं नारदीये अथफाल्गुलशुक्लायांद्वितीयायांद्विजोत्तम पुष्पैःशिवंसमभ्यर्च्यसुश्वेतैरष्टगांधिभिःपुष्पै
र्वितानकंकृत्वापुष्पालंकरणैःशुभैः नैवेद्यैर्विविधैर्धूपैर्दीपैर्नीराजनादिभिः प्रसाद्यप्रणमेच्चैवसाष्टांगपतितोभुवि
एवमभ्यर्च्यदेवेशंमर्त्योव्याधिविवर्जितः धनधान्यसमायुक्तोजीवेद्वर्षशतंभुवि यद्विधानंद्वितीयासुशुक्लपक्षगता-
सुच प्रोक्तंतदेवकृष्णासुकर्त्तव्यंविधिकोविदैः वन्हिरेवपृथक्तासुनानारूपवपुर्धरः पूज्यतेहिद्वितीयासुब्रह्म
चर्य्यादिपूर्ववत् इतिद्वादशमासगतोभयपक्षाद्वितीयाकृत्यं अथफाल्गुनशुक्लाद्वितीयादिदिनद्वयगताद्वितीयाकृत्यं
नारदीये फाल्गुनस्यसितेपक्षेतृतीयाकुलसौख्यदा पूजितागंधपुष्पाद्यैःसर्वमांगल्यदाभवेत् सर्वासुचतृती
यासुविधिःसाधारणोमुने देवीपूजाविप्रपूजादानंहोमोविसर्जनं इत्येवंकथितानीहतृतीयायाव्रतानिते भक्त्या
कृतानिचेष्टांस्तुदद्युःकामान्मनोगतानिति अस्यामेवभूषिकातृतीयाव्रतम् भविष्योत्तरे कश्यपउवाच फाल्गु

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

नस्यसितेपक्षेतृतीयायामुपोषिता प्रातःस्थित्वाब्रह्मचर्येंततोन्यस्मिन्दिनेपुनः ब्रतिनीभुवनेगौरींपूजयेत्तद्ग
तातुसा मंत्रेणानेनध्यायेत्तांपार्वतीप्रतिमांशुभां मृगाजिनावृतकुचांजटामुकटशोभितां गोधारथगतांदेवींरुद्र
ध्यानपरायणां पूजयेद्गंधकुसुमैर्दीपालक्तकचंदनैः केसरैर्मधुरैर्द्रव्यैःस्वर्णमाणिक्यपूज्यया भूषिकारुषिकादे
वीभूषिकाललिताउमा तपोवनरतागौरीसौभाग्यंमेप्रयच्छतु कालिकाश्रीशुभादेवीरुद्राणीपार्वतीशिवा स्तुता
मयाष्टांगभक्त्यापतिंपुत्रान्प्रयच्छतु दौर्भाग्यंप्रशमंयातुसुप्रसन्नमनाःसदा अवैधव्यंकुलेजन्मददात्वपरजन्मनि
अंगेचांगेतथोपांगेपर्वेपर्वेस्थितामृतं सुखदृष्टिस्पर्शरसंगौरीसौभाग्यमृच्छतु एवमुच्चार्यमंत्रांश्चनारीज्ञानवती
सती पूजयेद्ब्राह्मणोक्तैस्तुमंत्रैर्मुख्याःसुवासिनीः जीरकैःकुटुहुंडैश्चलवणैर्गुडसर्पिषा हृद्यैरार्द्रैःफलैःस्वर्णैर्मनो
ज्ञैःपुष्पवंधनैः कुसुमैःकुंकुमैर्गंधैःकालेयागुरुचंदनैः सिंदूरेणातिरक्तेनवस्त्रैर्नानाविधैःशुभैः अन्नैरनेकदेशोत्थैः
पूपकैस्तिलतंडुलैः इत्येवमादिनैवेद्यैःपूजयित्वामहाद्रुमं प्रदक्षिणंततःकृत्वाविप्रायचप्रदाक्षिणां महाद्रुममश्व
त्थवटादिपुण्यवृक्षं एतत्करोतितेपुत्रिदुहिताव्रतमुत्तमं ततःप्राप्स्यसिदुःप्रापंत्रैलोक्येश्रीधरंपतिं एतद्व्रतंमया
ख्यातंयास्यतिशाश्वतीःसमाः व्याख्य।तंकश्यपेनादौरुक्मिण्यैव्रतमुत्तमं याश्चारिष्यंतिताःसर्वाभविष्यंतिनि-
रामयाः अंगप्रत्यंगसुभगालोकेदृष्टिमनोहराः स्थित्वावर्षशतंमन्येततोरुद्रपरंशुभं यास्यंतिहंसयानस्था
किंकिणीशब्दनादिताः तत्रगत्वारमिष्यंतिस्वभर्त्रावत्सरान्बहून् दिव्यभोगभुजोदृष्टाःसिद्ध्यष्टकसमन्विताः
अर्घ्यंमहार्घ्यमणिकुंकुमकेसराढ्यंस्त्रग्गंधमुग्धमुखरालिकुलोपगतिं दत्त्वाफलाक्षतयुतंमधुपादपस्यगौरीवलोकप-
हिताभवतीहनारी ॥ इतिभविष्योत्तरे भूषितव्यानक्तेनशुचिनासत्यभाषिणा सश्रीकंहरिमभ्यर्च्यरुद्रंवाह्युमया
सहेति अथफाल्गुनचतुर्थ्यांढुंढिराजव्रतंनारदीये चतुर्थ्यांफाल्गुनेमासिढुंढीराजव्रतंशुभं तिलपिष्टैर्द्विजान्भो

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

ब्र०र० फा० ॥२७॥

ज्यस्वयंचाश्नीतवाग्यतः गणेशाराधनपरोदानहोमपरायणः तिलैरेवकृतेसिद्धिंप्राप्नुयात्तत्प्रसादतः सौ
वर्णंगजवक्रंचकृत्वासंपूज्ययत्नतः द्विजायपश्चाद्दद्यात्तंसर्वसौभाग्यवृद्धये यस्मिन्कस्मिंस्तुवामासेचतुर्थीरवि
वारयुक् सांगारकावाविप्रेंद्रसाविशेषफलप्रदा सर्वासुचचतुर्थीषुशुक्लाकृष्णासुनारद विघ्नेशएवसंपूज्योदेवे
शोभक्तितत्परैः अथांगारकचतुर्थीविशेषकृत्यं अंगारकचतुर्थ्यांतुस्नात्वोत्तरवहांभसि अभ्यर्च्यांगारकेशानं
नमस्यंतिनरोत्तमाः नतेषांग्रहपीडास्यात्कदाचिदपिकुत्रचिदिति अंगारचतुर्थ्यामंगारकपीडानिवृत्तिर्भवती-
ति अथमत्स्यपुराणोक्तमंगारकचतुर्थीव्रतम् शुक्रउवाच चतुर्थ्यां गारकदिनेयदाभवतिदानव मृदास्नानंतदा
कुर्यात्पद्मरागाविभूषणैः अग्निर्मूर्द्धादिवोमंत्रंजपंतिष्ठेदुदङ्मुखः शूद्रस्तूष्णींस्मरन्भौममास्तेभोगविवर्जितः
अथास्तमितआदित्येगोमयेनोपलिप्यच प्रांगणंपुष्पमालाभिरक्षताभिःसमंततः अभ्यर्च्याभिलिखेत्पद्मंकुंकु
मेनाष्टपत्रकं कुंकुमस्याप्यभावेतुरक्तचंदनमिष्यते चत्वारःकरकाःकार्य्याभक्ष्यभोज्यसमान्विताः तंडुलैरक्तशा
लीयैःपद्मरागैश्चसंयुताः चतुःकोणेषुतान्कृत्वाफलानिविविधानिच गंधमाल्यादिकंसर्वंतथैवाविनिवेदयेत् सुव
र्णशृंगींकपिलामथार्च्यरौप्यैःखुरैःकांस्यदुहांसवत्सां धुरंधरंरक्तमतीवसाम्यंधान्यानिसप्तांवरसंयुतानि यव
गोधूमधान्यंतिलकंगुश्यामाकमुद्गानि अंगुष्ठमात्रंपुरुषंतथैवसौवर्णमत्यायतवाहुदंडं चतुर्भुजंहेममयंनिविष्टंपात्रे
गुडस्यामलसर्पिषायुते सामस्वरज्ञायजितेंद्रियायपात्रायसामध्वनिसंयुताय दातव्यमेतत्सकलंकुटंविनेद्विजा
यवैनैवचदंभयुक्ते अत्रभौममंत्रः भूमिपुत्रमहातेज स्वेदोद्भवपिनाकिनः रूपार्थीत्वांप्रसन्नोहंगृहाणार्घ्यंन
मोस्तुते मंत्रेणानेनदत्वार्घ्यंरक्तचंदनवारिणा ततोर्चयेद्द्विजवरंरक्तमाल्यांवरादिभिः दद्यान्मंत्रेणतेनैवभौ
मंगोमिथुनान्वितं भौमंपूर्वोक्तसुवर्णप्रतिमामयं गोमिथुनंपूर्वोक्तमेव पूर्वोक्तगुणसंपन्नायब्राह्मणायदद्यादिति

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

ततश्चिंतयमानस्यननिद्रासमजायत तस्यगंधंसमाघ्रायलुब्धकस्यवरानने नतिष्ठंतिमृगाःसर्वेशरपातभया
र्दिताः निषादमपितेदृष्ट्वारात्र्यंतेसमुपस्थिते नानीतमामिषंतेननिराशाःशिशवोगताः रुदंतिकरुणैःप्रादुर्भा
जनंदीयतांचनः ततस्तूष्णींपिताभूत्वाह्यधोवदनदुःखितः भोजनंचकृतंतेनयथादत्तंतुभार्यया धर्महीनोनिषा
दोसौधर्मवार्तापराङ्मुखः अकामंजागरंरात्रौशिवरात्र्यांवरानने कृत्वासौकालपर्यंतेगृहीतोयमकिंकरैः यमे
नहंतुमारब्धःशूलपट्टिशधारिभिः शिवेनप्रेषितास्तावद्विमानगणकोटयः शीघ्रमानीयतांगत्वाशिवरात्रिउपोषकः
यःपूर्वंलुब्धकोभूत्वाकरोतिप्राणिनांवधं इतिश्रुत्वावचोदिव्यंगणास्तंनेतुमुद्यताः स्तूयमानाःपरंदेवंशिवंशांतंनि
रामयं याद्गवच्छंतितेसर्वेतावत्पश्यंतिलुब्धकं हन्यमानंलोहदंडैर्बहुभिर्मुष्टिभिस्तथा सर्वेकोलाहलंचक्रुरस्मा
कमितितेगणाः परस्परंयुध्यमानानूचुस्तेयमकिंकराः किंकराऊचुः मुंचामोनत्विमंदुष्टंपापिष्ठंजीवघातकं यमं
यावन्नपश्यतशुद्धिश्चनभवेत्ततः गणाऊचुः लुब्धकोयंपूर्वमासीत्पापिष्ठोयमकिंकराः अनेनशिवरात्रिस्तुकृता
कामेनकानने तस्माच्छिवाज्ञयासर्वेविमानैर्द्रुतमागताः यावच्छिवंनपश्यामोनमुंचामोवयंह्यमुं ततोहंतुंस
मारब्धखड्गमुद्गरपट्टिशैः प्रवृत्तंतन्महद्युद्धमन्योन्यजयकांक्षिणां भग्नांगसंधयः केचित्केचिन्मूर्च्छांसमाश्रिताः
जर्जरीकृतदेहास्तु क्रंदमानाः सुदारुणं त्राहित्राहीतितेराजन् गतास्तेयममंदिरं निषादोपिगणैर्नीतोय
त्रदेवोमहेश्वरः दृष्टमात्रस्तुदेवेननिषादोगणतांगतः स्थितोसौदेवदेवस्यकुंडलाभरणोज्ज्वलः तस्यदत्तंमहे
शेनविमानंसार्वकामिकं रुद्रकन्याशताकीर्णंपुष्पमालाकुलांवरं नानातूर्यसमायुक्तंसर्वरत्नोपशोभितं क्रीड
तेसचिरंकालंयावदाभूतसंप्लवं एवंसलुब्धकोभूत्वाक्रीडतेशिवशासने अथदूतावदंतस्तेधर्मराजानमग्रतः रुधि
रारुणवर्ष्माभाभिन्नगात्राःसमंततः पृष्टास्तेधर्मराजेनकोसौकालेनयोजितः दूताऊचुः शृणुराजन्यदस्माकं युद्धंशि

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

वगणैः सह नीतोसौपापकर्मापिनिषादोजीवघातकः अस्माभिर्गृह्यमाणस्तुगणैःशैवैर्वयंहताः धर्मात्माक्रुद्धरूपस्तु
चित्रगुप्तमथाब्रवीत् आमिषाशीसपापिष्ठोलुब्धकोजीवघातकः कथंशिवपुरंयाताश्चित्रगुप्तविचारय निरीक्ष्यपुस्तकं
तेननाकिंचित्सुकृतंकृतं धर्मेबुद्धिर्नतस्यास्तिधर्माधर्मंनावेदति एतन्मेलिखितंज्ञातंसत्यंदेववदाम्यहं इतिश्रुत्वानि
पादस्यचित्रगुप्ताच्छुभाशुभं नाहंचिंताकरोमीहजंतूनांपापकर्मणां गत्वानिवेदयिष्यामिनियोगंतुशिवाग्रतः एवमु
क्त्वागतःशीघ्रंयत्रास्तेशंकरःस्वयं दृष्ट्वातंदेवदेवेशंस्तोत्रमेतदुदाहरत् नमस्त्रैलोक्यनाथायसृष्टिसंहारकारक
कालकूटविनाशायकामनिर्दहतेनमः अशुद्धोदेवदेवासौ निषादः पापकर्मकृत् मेरुमंदरतुल्यानिदुष्कृतानिवहून्य
पि ईश्वरउवाच केनापराधितोधर्मःकेनमानस्तुमर्दितः किमर्थंदंडमुद्रांत्वंत्यक्त्वाब्रूहिममाग्रतः धर्मउवाच
त्वद्गणैर्देवदेवेशत्वपापस्यचकारणात् मदीयाकिंकरादेवघातिताः शक्तिमुद्गरैः जीवघातीनिषादोसौसर्वधर्मव
हिःकृतः कर्मणोपार्जितंयेननिश्चितंममशासनं अयोग्यस्त्वद्गणैर्देवगणेषुविनियोजितः तेनाहमागतोदेवत्य
क्त्वामुद्रांवदाम्यहं शंकरउवाच निषादःपापककर्माचजीवन्प्राणिवधेरतः कदाचित्सवनंगत्वानाकिंचिद्राप्तवां
स्तथा सचबिल्वस्यपत्राणिगृहीत्वामार्गतोक्षिपत् कथंचिद्दैवसंयोगाद्वायुनाशिवमूर्द्धनि निक्षिप्तानिप्रेतराज
कोमलान्यस्यकामतः शिवरात्रिः कृतातेनजाग्रतामार्गहेतुना शिवरात्रिप्रभावेनसगतोममशासनंगृह्णगृह्णमहा
धर्ममुद्रांदंडयथेच्छया पालनायस्वधर्मस्यसत्यंसत्यंमहायम स्वगृहंगम्यतांशीघ्रंग्राह्यमेतत्सदंडकं ताडय
न्पापकर्माणंपालयन्वैसुधर्मिणं एवमुक्तोधर्मराजोगतोसौस्वगृहंशुभं एवंदेविमयाख्यातंशिवरात्रिमहाव्रतं
देव्युवाच अकामाल्लुब्धकोदेवकृत्वाह्यमरतांगतः आश्चर्यमेतद्देवेशममाद्भुततमंमहत् कामतः शास्त्रद
ष्टेनयत्कर्त्तव्यंशिवव्रतं तदहंश्रोतुमिच्छामिप्रसादाद्वक्तुमर्हसि शिवउवाच शृणुदेविमहाभागेसर्वतत्वारुभा

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

षिणी शिवरात्रिप्रभावश्चनकथ्य:पापकर्मणां माघमासेत्वयाकृष्णाफाल्गुनादौचतुर्दशी सातुपुण्यातितिर्ज्ञेया
सर्वपापप्रणाशिनी शांतात्माक्रोधहीनस्तुतपस्वीह्यनसूयकः तस्मैदेयमिदंदेविगुरुपादानुगेसदा अन्यथायो
ददातीदंसदातानरकंव्रजेत् वर्षेवर्षेमहादेविनरोनारीपातिव्रता वक्ष्यामिजगत्सर्वंकोमांभक्त्याप्रपूजयेत् शिवमं
त्रैर्जपंकृत्वाहोममर्चनपूर्वकं जागरंशिवरात्र्यांतुशिवंपश्येत्समाहितः ममभक्तोजनोदेविशिवरात्र्यामुपोषकः गण
त्वमक्षयंदिव्यमक्षयंशिवशासनं सर्वंकृत्वातुवुभुजेभोगानमृतसंभवान् एवंद्वादशवर्षाणिशिवरात्र्यामुपोषकःयोमां
जागरतेरात्रिमनुजः स्वर्गमारुहेत् अकृत्वामांनजानातिव्रतमेतदुदाहृतं शिवंचपूजयित्वायोजागर्त्तिचचतुर्दशीं
मातुः पयोधररसं नपिवेत्सकदाचन यदीश्छेच्चाक्षयान्भोगान्दिविदेवसमोपमान् आगमोक्तविधिंकृत्वाप्राप्नोति
सकलंफलं आदौमार्गशिरेमासिदीपोत्सवदिनेपिवा गृह्णीयान्माघमासेवाद्वादशैवमुपोषयेत् निशिजागरणंकृ
त्वादीपोद्योतितादिङ्मुखः गीतवाद्यविनोदेनपूजाजाप्यसदारतः एवंद्वादशवर्षांतेद्वादशैवतपोधनात् आचा
र्यंयशिवशास्त्रज्ञंब्राह्मणांश्चविशेषतः आमंत्र्यपरयाभक्त्यागृहंगत्वातपोधनात् आचार्यंभक्तियुक्तश्चगृहीत्वाचर
णद्वयं आगच्छमेगृहंतातकृतकृत्यंगृहंकुरु आमंत्र्यनिशितानेवंप्रभातेविमलेपुनः गृहीतोभयलिंगंतुस्थावरंजंग
मंपुनः घृतेनाभ्यज्ज्ययत्नेनसुगंधैर्मल्लिकादिभिः पंचामृतेनदिव्येनस्नाप्यचोद्वर्त्तनादिभिः स्नापयेद्वारिकुंभानांस
हस्रेणशतेनच पंचाशतातदर्धेनस्नापयेच्छीतलेनतु चंदनेनविलिप्याथस्थावरंजंगमंतथा शतपत्रैर्जातिपुष्पैर
र्चयेद्बिल्वपत्रकैः दीपान् दिक्षुचसर्वासुप्रज्वाल्यसघनांस्तथा सघनान्सकर्पूरान् नैवेद्यमपिभक्ष्यांश्चक्षीरखंडसमं
डकान् गुडाढ्यान्लड्डुकांश्चैवतथान्नंरुचिरंवहु निवेदयेदथैतानिगुरुदेवतपस्विनाम् देवाग्रेतुगुरुंपूज्यकृत्वामंडल
कंशुभं सुसूक्ष्माणिचवस्त्राणिशय्यांसोपस्करामपि द्वादशैवतुगादद्यात्परिधानादिकंतथा अथवादाक्षिणामेवप्रद

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

घाज्जुहुयात्तिलान् दत्त्वातुभोजयेत्सर्वान्गुरूंश्चैवतपास्विनः पश्चात्क्षमापयेद्देवंप्रीयतांमेमहेश्वरः सर्वैचैवतथाचा र्य्यैशिवव्रतपरायणेदद्यादितिशेषः गंधादिविविधैः सर्वानन्यांस्तत्रसमागतान् दक्षिणाभिश्चकुंभैश्चनवान्नै श्चप्रपजयेत् तस्मान्नच्यवतेस्थानात्कल्पकोटिशतैरपि अथातः कालपर्य्याये द्रष्टुंयातिस्वयंभुवं सहितोलोक पालैश्चाविमानैः सार्वकामिकैः ततः पश्येन्महादेवं नानागणसमन्वितं तंदृष्ट्वास्तौतिदेवेशंशिवंत्रिभुवनेश्वरं न मस्तुभ्यंजगन्नाथचंद्रार्धकृतशेखर नमस्तेउमयायुक्तभुक्तिमुक्तिप्रदायक नमस्तेकालकालोग्रकलातीतोसिशंकर ।शिवउवाच तुष्टोहंतवभक्तस्याशिवरात्रेउपोषक वरंददाम्यहंतुभ्यंदेवदानवदुर्ल्लभं एताः कन्यामहादिव्यास्त्रि नेत्राश्चचतुर्भुजाः रूपयौवनसंपन्नाः पीनोन्नतपयोधराः हेमगौर्य्योमहातेजाः संयुक्ताः सूर्यसन्निभाः देवां गवस्त्रसंछन्नाश्चंदनागुरुचर्चिताः सर्वलक्षणसंयुक्ताः कुंडलैर्द्योतिताननाः एवंविधामयादत्तामनास्विन्यः सुमध्य माः विमानकोटिसंयुक्ताः सर्वाभरणभूषिताः क्रीडांकुरुमहाभागगणस्त्वंममपुत्रकः सर्वगामीभवाद्यहलोक लोकंचरारं तुष्टोहंतवभक्तस्याशिवव्रतपरस्यच रुद्रलोकेषुयाः कन्यास्त्रिनेत्राश्चचतुर्भुजाः अतीवभक्त्याभक्तैश्च यथाहमुमयासह ताभिःसार्द्धंमहाभागभुंक्ष्वभोगान्यथेप्सितान् कल्पकोटिसहस्राणिकल्पकोटिशतानिच त दंतेप्रतभावेनाशिवसायुज्यतांव्रज सर्वव्यापीभवत्वंचलीयसेपरमेपदे परात्परतरंनास्तिशिवरात्रिव्रतात्परम् न पूजयतिभूतेशंरुद्रंत्रिभुवनेश्वरं जंतुर्जन्मसहस्रेषुभ्रमतेनात्रसंशयः यदातद्भावसंयुक्तःसरुद्रगणतांव्रजेत् सू र्यग्रहेकुरुक्षेत्रेहिमवत्कुरुजांगले शिवरात्र्यांतथाभक्त्यादत्तमक्षयतांव्रजेत् अखंडितव्रतोयोहिशिवरात्रिमुपो षयेत् ससर्वकाममाप्नोतिरुद्रेणसहमोदते अर्णवायदिशुष्यंतिक्षीयतेहिमवानपि मेरुमंदरलंकाश्चश्रीशैलो विंध्यएवच चलंतेवैकदासर्वेनिश्चलंहिशिवव्रतं अतस्तस्यांत्रयोदश्यांकृष्णायामेकभुङ्नरःमंत्रेणानेनगृह्णीय।

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

आह्निकप्रकरणस्थाशिवपूजायामुक्तआवरणगणःपूज्यः पंचामृतादिगतविशेषाः शिवरात्रिप्रकरणस्थायथासंभवं
द्रष्टव्याः ततोजागरणं प्रातर्नित्यक्रियांते आचार्य्योहोमंसंकल्प्यांतेयदत्रसंस्थितमित्यादिसर्षपादिविकरणं
पंचगव्यप्रोक्षणादिनाभुवंसंशोध्याग्निंप्रतिष्ठाप्यतद्ध्यानांते तदैशान्यांलोकपालांतदेवता सहितग्रहपूजांविधाय
तदैशान्यांविधिनास्थापितकलशेवरुणंसंपूज्य कलशस्यमुखे०देवदानवसंवादे इत्यादिसंप्रार्थ्य ॥ अग्नेःपश्चा
दुपविश्यचादध्यात् चक्षुषीआज्यमित्यंतम् आदित्यादीनुद्दिश्यार्कादिसमिच्चर्वाज्याहुतिषु अंगदेवतोद्देशकत
दाहुतिचाष्टोत्तरशतादिचिकीर्षितसंख्यासंकीर्त्तनंकार्य्यं प्रधानंदेवतांरुद्रंअष्टोत्तरशतसंख्याकाभिर्बिल्वसमिदाहुति
भिस्तावतीभिः पायसाहुतिभिस्तावतीभिराज्याहुतिभिरुमांनंदिनं अजैकपादमहिर्बुध्न्यंभवंशिवंउमापतिंरुद्रंप
शुपतिंशंभुंवरदंशिवंईश्वरं महादेवंहरंभीमंएताःषोडशदेवता एकैकयाज्याहुत्याशेषेणस्विष्टकृतमित्यादितत
स्थालीपाकविधिनापायसंश्रपयित्वागुरुंसिद्ध मादायाज्यभागांतेयथान्वाधानंयजमानेत्यागेकृतेयथात्यागं
ग्रहतदंगोद्देश्यकंऋत्विजः कुर्य्युः प्रधानदेवताहोममाचार्य्यःकुर्य्यात् कद्रुद्रायेतित्रिभिस्त्रिभिरेकैकमष्टोत्तरश
तंकुर्य्यात् एकैकंवाषट्त्रिंशदाहुतयइत्येवमष्टोत्तरशतसंसिद्धिः उमायै नंदिनेऽअजैकपदेइत्यादिषोडशदेवता
भ्यएकैकयापायसाहुत्या स्विष्टकृदादिप्रायश्चित्तहोमांतेबलिदानपूर्णाहुतिः ततःप्रणीतानियमनससर्यापरि
स्तरणविसर्जनान्यग्न्यर्चनानि ततोवरुणकलशोदकेनयजमानाभिषेकः आचार्य्यायधेनुदानं ततोजैकपादा
दिसहितस्योमायुतश्रीरुद्रस्यग्रहाणांचोत्तरपूजांतेश्रीरुद्रप्रतिमामाचार्य्यहस्तेप्रतिपाद्यसोपस्कराश्चतुर्दशप्रतिमा
अजैकपादादिनाममंत्रैः पूर्ववृतेभ्यश्चतुर्दशविप्रेभ्यःप्रतिपाद्य व्रतमेतत्कृतंयन्मेपूर्णंवापूर्णमेववा सर्वंसंपूर्णं
तांयांतुप्रसादाद्भवतांममेतितान्संप्रार्थ्यपूर्ववृतांश्चतुर्दशविप्रान्वस्त्रोपवीतकुंडलादिभिः संपूज्यसाचार्य्यांस्तान्सं

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

भोजयित्वाचतुर्दशभ्योयथाशक्तिदक्षिणांदत्वेश्वरार्प्पणंकुर्य्यात् ॥ इतिशिवरात्रिव्रतोद्यापनविधिः अथ मासशिवरात्रिनिर्णयः तदारंभस्तुमार्गशीर्षकार्त्तिकमाघचतुर्दशीषुवा न्यतमचतुर्दश्यांकार्य्यः तदुक्तंमदनर त्नेस्कंदपुराणे आदौमार्गशिरेमासिदीपोत्सवदिनेपिवा गृह्णीयान्माघमासेवाद्वादशैवमुपोषयेत् तथा दी

पोत्सवमथासाद्यकृष्णायाचचतुर्दशी द्वादशस्वपिमासेषुप्रकुर्य्यादिहजागरं तथाकृष्णपक्षेशिवरात्रिमुपक्रम्य-यतः प्रतिचतुर्दश्यांपूजायत्नेनमेकृता तथाजागरणरात्रौसंन्निधौमेकृतंतथेति अस्यव्रतस्यवर्षसंख्योक्तातत्रैव एवंद्वादशवर्षांतेद्वादशैवतपोधनानिति हेमाद्रौकालोत्तरखंडेषु चतुर्दश्याब्दंकर्त्तव्यंशिवरात्रिव्रतंशुभमित्युक्तं अत्रचतुर्दशीवहुरात्रिव्यापिनीग्राह्या तस्यांरात्रौप्रतियामंपूजायाः जागरस्यचएकैकंवाषट्त्रिंशदाहुतयइत्ये वमष्टोत्तरशतसामिद्भिः उमायै नंदिनेऽअजैकपदेइत्यादिषोडशदेवताएकैकयापायसाहुत्या स्विष्टकृदा दिप्रायाश्चितहोमांतेवलिदानपूर्णाहुतिः ततःप्रणीतानियमनसपर्यापरिस्तरणविसर्जनान्यग्न्यर्चनानि ततो वरुणकलशोदकेनयजमानाभिषेकः आचार्य्यायधेनुदानं ततोजैकपादादिसहितस्योमायुतश्रीरुद्रस्यग्रहा णांचोत्तरपूजांतेश्रीरुद्रप्रतिमामाचार्य्यहरते प्रतिपाद्यसोपस्कराश्चतुर्दशप्रतिमाअजैकपादादिनाममंत्रैः पूर्व वृतेभ्यश्चतुर्दशविप्रेभ्यः प्रतिपाद्य व्रतमेतत्कृतंयन्मेपूर्णंवापूर्णमेववा सर्वंसंपूर्णतांयातुप्रसादाद्भवतांममेति तान्संप्रार्थ्यपूर्ववृत्तांश्चतुर्दशविप्रान्वस्त्रोपवीतकुंडलादिभिः संपूज्यसाचार्य्यांस्तान्संभोजयित्वाचतुर्दशभ्योयथा शक्तिदक्षिणांदत्वेश्वरार्प्पणंकुर्य्यात्

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

इतिशिवरात्रिव्रतोद्यापनविधिः   अथमासशिवरात्रिनिर्णयः

तदारंभस्तुमार्गशीर्षकार्त्तिकमाघचतुर्दशीषुवान्यतमचतुर्दश्यांकार्य्यः तदुक्तंमदनरत्नेस्कंदपुराणे आदौमार्गशिरेमासिदीपोत्सवदिनेपिवा गृह्णीयान्माघमासेवाद्वादशैवमुपोषयेत् तथा दीपोत्सवमथासाद्यकृष्णायाचचतुर्दशी द्वादशस्वपिमासेषुप्रकुर्य्यादिहजागरं तथाकृष्णपक्षेशिवरात्रिमुपक्रम्य यतःप्रतिचतुर्दश्यांपूजायत्नेनमेकृता तथाजागरणंरात्रौसन्निधौमेकृतंतथेति अथव्रतस्यवर्षसंख्योक्तातत्रैव एवंद्वादशवर्षांतिद्वादशैवतपोधनामिति हेमाद्रौकालोत्तरखंडेषु चतुर्दशाब्दंकर्तव्यंशिवरात्रिव्रतंशुभमित्युक्तं अत्रचतुर्दशीबहुरात्रिव्यापिनीग्राह्या तस्यांरात्रौप्रतियामंपूजायाः जागरस्यचविधानात् तयोःसंकलपरात्रिसाध्यत्वात् दिनद्वयेरात्रौसत्यधिकरात्रिव्यापिनीग्राह्या तुल्यैकदेशव्याप्तौपूर्वा रुद्रव्रतेषुसर्वेषुकर्त्तव्यासंमुखीतिथिरितिब्रह्मवैवर्त्तात् जयायोगप्रशस्त्याच्चकृत्यरत्नावली कालतत्त्वविवेचनेदीक्षितीयादावप्येवंमदनरत्नेनिर्णयसिंधुमयूखादौतुवार्षिकशिवरात्रिनिर्णयइत्युक्तं यत्तुप्रदोषव्यापिनीग्राह्येति तत्सत्यस्तविषयमितिदीक्षिताः मोक्षमार्गरतानांचमुनीनामूर्द्धरेतसां तेषामेवतुसाप्रोक्तासामावास्याचतुर्दशीति विश्वरूपनिबंधे अथान्यापिवार्षिकशिवरात्रिकथा सूतउवाच कैलासशिखरासीनोदेवदेवोजगद्गुरुः पंचवक्त्रोदशभुजस्त्रिनेत्रःशूलपाशधृक् भस्मांगव्यालभोगाढ्यःशशांककृतशेखरः नीलजीमूतसंकाशःसूर्यकोटिसमप्रभः क्रीडतेभगवांस्तत्रगणैःसपरिवारितः विसृज्यदेवताःसर्वास्तिष्ठतेउमयासह दृष्ट्वातंदेवदेवेशंप्रहस्योत्फुल्ललोचना एकाकिनंसुरश्रेष्ठमपृच्छत्तत्रपार्वती पार्वत्युवाच कथयस्वमहादेवयद्व्राप्यंव्रतमुत्तमं श्वेताश्वदेवदेवेशव्रतानांविषयाःशु

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

भाः दानधर्माण्यनेकानितपस्तीर्थान्यनेकशः नास्तिमेनिश्चयोदेवश्चामिताहंत्वयापुनः व्रतानामुत्तमंदेव
भुक्तिमुक्तिप्रदायकं तदहंश्रोतुमिच्छामिप्रसीदकथयस्वमे ईश्वरउवाच शृणुदेविपरंगुह्यंव्रतानामुत्तमंव्रतं य
न्नकस्यचिदाख्यातंरहस्यंमुक्तिदायकं येनवैकथ्यमानेनयमोपिविलयंव्रजेत् कथयामिव्रतंगोप्यंशृणुष्वेकम
नाःप्रिये माघफाल्गुनयोर्मध्येऽसितायाचतुर्दशी शिवरात्रीतिसाज्ञेयासर्वयज्ञोत्तमोत्तमा दानध
र्मैस्तपोयज्ञैः किंवातीर्थशतैरपि शिवरात्रिसमंनास्तिकृत्वास्नानसहस्रकं कृष्णायाकलिहंत्रीचयममार्ग
विनाशिनीनतेयमपुरंयांतिकृतायैः साचतुर्दशी ॥ देव्युवाच ॥ कथंयमपुरंत्यक्त्वानरः शिवपुरं
व्रजेत् एतन्मेकौतुकंदेवकथयस्वममप्रभो ॥ शिवउवाच ॥ शृणुदेवेशियावृत्ताकथापौराणिकीशुभा
यमशासनहंत्रीच शिवस्थानप्रदायिनी कश्चिदासीत्पुराकालेनिषादस्त्वामिषप्रियः प्रत्यंतदेशवासीचत्र
चिंकित्स्योतिनिर्घृणः मृगयाव्यसनीतत्रकुटुंवपरिपालकः तत्त्वापीनोधनुर्धारीश्यामांगःकृष्णकंचुकः वद्धगो-
धांगुलित्राणोवामवाहौसचर्मकः धनुर्गृहीत्वावामेतुदक्षिणेशरमुत्तमं निर्गतोसौवनंदुर्गंनिषादश्चामिषप्रियः
जीवघातेनतेनैवकुटुंवपरिपालकः वनंगत्वानिरीक्ष्यैवदिक्षुमार्गमितस्ततः पदंचपदमार्गंच आश्रमेमृग
सूकरात् इतश्चेतश्चधावत्सआमिषेलुब्धमानसः वनंचपर्वतंचैवभ्रममाणोनिशांगतः नप्राप्तंतेननोकिंचि
न्मृगसूकरतित्तिरं निराशोलुब्धकोभूत्वा तदाह्यस्तंगतोरविः चिंतयत्जलमासाद्यतडागेजीवघातकः जा
लमध्येमहालिंगंतिष्ठेतानादिसंभवं विल्ववृक्षोमहादिव्योजालमध्येहिसंस्थितं गृहीत्वातस्यपात्राणि
मार्गशुद्ध्यर्थमाक्षिपत् लिप्तानितानिपत्राणिवायुनाभ्याहतानिच दक्षिणाशास्थितान्येवपल्लवैर्जालकैःसह लू
तानिदैवादनिलाल्लिंगमूर्ध्निचाक्षिपत् लुब्धकेनकृतंपापमपानीतंचतत्क्षयं तद्दिवाभोजनंतस्यह्यामिषेलुब्धचेतसः

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

जागरणंरात्रौप्रारब्धंवहुभिर्जनैः नारीभिर्नरशार्दूल भूषिताभिः सुभूषणैः अथासौचिंतयामासचौर्य्यचित्तोत्रजा
गरः गच्छामियदिकाचित्स्त्रीभूषणैः परिभूषिता निष्क्रांतावाह्यतश्चास्माद्वासादन्यत्रयास्यति ततोगत्वासमादाय
भूषणानिव्रजाम्यहं इतिनिश्चित्यमनसागतस्तस्यसमीपतः कार्णिकारंसमारुह्यस्थितोगुप्तस्ततोहिसः वीक्ष्यमा
णोदिशः सर्वा नारीनिष्क्रमणोद्भवाः चौर्य्यकर्मप्रवृत्तस्यशीतार्त्तस्याविशेषतः स्वल्पापिनिद्रानोजाताकापिनारी
विनिर्गता ॥ तस्याधस्तात्ततोलिंगमनुद्धूतमवस्थितं एतस्मिन्नेवकालेतुप्रोद्गतस्तीक्ष्णदीधितिः असतांचैवचौरा
णांकामिनामसुखावहः ततोनराश्चनार्यश्चजग्मुःस्वस्वंनिवेशनंउपवासपराःशांताःप्रणिपत्यमहेश्वरं सोपि
चौरोनिराशश्चक्षुत्क्षामःशीतविह्वलः अवतीर्य्यद्रुमात्तस्माद्धर्म्याग्रंकंचिदाश्रितः कालेनमहतासोपिपंचत्वंसमप
द्यत जातोजातिस्मरोभूत्वादशार्णाधिपतेःसुतः उपवासप्रभावेनजागरस्यफलादपि शिवरात्रौतथातस्यालिंगस्या
पिप्रपूजनात् ततोराज्यंसमासाद्यपितृपैतामहंमहत् कारयामासलिंगस्यप्रासादंतस्यशोभनं वर्षेवर्षेसमाग
त्यशिवरात्र्यांप्रजागरात् उपवासपरोभूत्वागीतवादित्रनिःस्वनैः धर्माख्यानकथाभिश्च सामस्तुतिभिरेवच
पूर्वोक्तमंत्रैःसंपूज्यअर्घ्यंदत्त्वाविधानतः समर्प्यब्राह्मणान्कामैर्जगामविषयंनिजं कस्यचित्त्वथकालस्यशिवरात्रिः
समागता प्रासादेतत्रमुनयःप्राप्ताःशांडिल्यपूर्वकाः शांडिल्योथभरद्वाजोयवक्रीतश्चगालवः पुलस्त्यःपुलहोगा
र्ग्य स्तस्यलिंगस्यचाग्रतः पूजयित्वाततोदेवंप्रणिपत्यऋषींश्चतान् उपविष्टस्तुतस्याग्रेअनुज्ञातोद्विजातिभिः ते
तुतस्याग्रतश्चक्रुःकथावहुविधानृप राजर्षीणामतीतानांब्रह्मर्षीणांविशेषतः अथतस्मिन्कथांतेवैतैःपृष्टोब्रह्मवा
दिभिः कौतुकाविष्टचित्तैश्चविस्मयोत्फुल्ललोचनैः राजन्पृच्छामहेसर्वेवयंकौतूहलान्विताः यदिब्रवीषिनःसत्यंदेवता
यतनेस्थितः ॥ राजोवाच ॥ यदिज्ञास्यामिविप्रेंद्राः कथयिष्याम्यसंशयं देवस्याग्रेतुसंपूज्यसत्येनात्मानमालभे

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

॥ ऋषयऊचुः ॥ सुलभीनपरित्यज्यकस्माद्दानान्यनकेशः जागरंकर्त्तुकामोत्रस्वदेशादुपतिष्ठसि वर्षेवर्षेसदा
प्राप्तेनूनंत्वंवेत्सिकारणं रहस्यंयदितेनस्यात्तद्ब्रूहित्वंनराधिप सविलक्ष्यस्थितंकृत्वाततः प्राहसुदुर्मनाः रहस्यं
परमंह्येतदवाच्यंहिद्विजोत्तमाःतथापिकथयिष्यामिसमदेवोयतो।अतःततःसकथयामासपूर्वदेहसमुद्भवं मलिम्लुचक
रोनूनंवृत्तांतहिनराधिपः चौर्य्यभावेनदेवस्यपूजनंजागरस्तथा उपवासंविनान्नेनाशिवरात्रौपुराभवत् जातिस्म
रणसंयुक्तं तेषांसर्वंयथातथं कथयामासभूपालोवृत्तांतंपूर्वजन्मनःततस्तेमुनयः सर्व साधुवादान्पृथग्विधान् व्य
यान्तमस्यराजर्षे सदाशीर्भिः समन्वितः रात्रौजागरणंकृत्वाप्रजग्मुः स्वांस्तदापुमान् सोपिराजासमभ्यर्च्यतं
देवंतान्द्विजोत्तमान् जगामस्वपुरंपश्चात्कृत्वारात्रिप्रजागरम्॥भर्तृउवाच॥शिवरात्रिःसमुत्पन्नाएवंभूमितलेनृप एवं
विधंचमाहात्म्यंतथाग्रेपरिजल्पितं तस्मात्सर्वप्रयत्नेनकार्यासानृपसत्तम कलिकालेविशेषेणयदीच्छेद्गतिमात्मनः
यश्चैनांशृणुयाद्वापिपठेद्वाशिवसन्निधौ तनुजात्पातकात्सोपिमुच्यते नात्रसंशयःनास्तिगंगासमंतीर्थंनास्तिदेवोह
रात्पमः शिवरात्रिसमंनास्तिव्रतंसत्यंमयोदितं सर्वरत्नमयोमेरुःसर्वाश्चर्यमयंनभः सर्वधर्ममयाराजन्शिवरात्रिःप्र
कीर्त्तिता गरुडःपक्षिणांयद्व न्नदीनांसागरोयथा प्रधानंसर्वधर्माणांशिवरात्रिस्तथोत्तमा॥इतिस्कंदपुराणेनागरखंडे
शिवरात्रिव्रतमाहात्म्यंसमाप्तम् ॥ अथवार्षिकशिवरात्रिव्रतोद्यापनम् ॥ स्कंदउवाच ॥ व्रतस्योद्यापनंकर्मकर्त्तव्यं
किंचमानवैःकोविधिःकानिद्रव्याणिकथंकार्यंवदप्रभो ॥ ईश्वरउवाच ॥ शृणुषण्मुखतत्त्वेनलोकानांहितकाम्यया
चतुर्दशाब्दंकर्त्तव्यंशिवरात्रिव्रतंशुभं एकभक्तंचतुर्दश्यांचतुर्दश्यामुपोषणं संपाद्यसर्वसंभारान्मंडपंतत्रकारयेत् व
स्त्रैःपुष्पैःसमाच्छन्नंपट्टकूलैश्चशोभितं तन्मध्येलेखयेद्दिव्यंलिंगतोभद्रमंडलं अथवासर्वतोभद्रंमंडपांतःप्रकल्प
येत् शोभोपशोभासंयुक्तंदीपैःसर्वत्रचोज्ज्वलं आचार्यंवरयेत्तत्रऋत्विग्भिःसहितंशुभं शिवरूपाश्चतेज्ञेयाः

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

पूज्याश्चंदनपुष्पकैः अनुज्ञातश्चतैर्विप्रैः शिवपूजांसमाचरेत् रुद्रनाम्नानमोंतेनब्राह्मणानपिपूजयेत् अव्रणंस
जलंकुंभंतस्योपरितुविन्यसेत् सौवर्णंराजतंवापिमृण्मयंवापिकारयेत् कुंभोपरिन्यसेद्देवमुमयासहितंशिवं सौ
वर्णंप्यथवारौप्येवृषभेसंस्थितंशुभे रत्नैराभरणैर्हैमै रलंकृत्यप्रपूजयेत् वस्त्रयुग्मेनसंवेष्ट्य विल्वपत्रैःप्रपूज
येत् पलेनवातदर्द्धेनतदर्द्धेनाथवापुनः उमामाहेश्वरींमूर्त्तिंपूजयेद्वृषभास्थिताम् अथपूजा हृदिसांचिंतयेद्देवंशु
द्धस्फटिकसन्निभं व्याघ्रचर्मपरीधानंचिंतयेदव्ययंहृदि इतिध्यानम् आगच्छदेवदेवेशमर्त्यलोकहितेच्छया
पूजयामिविधानेनप्रसन्नसुमुखोभव इत्यावाहनं प्राज्यासनंकुरुप्राज्ञनिर्मलंस्वर्णनिर्मितं भूषितंविविधैःरत्नैः
कुरुत्वंपादुकासनं इत्यासनं गंगादिसर्वतीर्थेभ्योमयाप्रार्थनयाहृतं तोयमेतत्सुखस्पर्शंपाद्यार्थंप्रतिगृह्यतां इति
पाद्यं गंधोदकेनपुष्पैश्चचंदनेनसुगंधिना अर्ध्यंगृहाणदेवेशभक्तिंमेह्यचलांकुरु इत्यर्घ्यं गंगाजलंसमानीतं
सुवर्णकलशेस्थितं आचम्यतांमहादेवत्रैलोक्यव्याधिनाशन आचमनं स्नानंपंचामृतंदिव्यंपयोदधिघृतंमधु
शर्कराजलसंयुक्तंसर्वतीर्थोदकान्वितं स्नानं वस्त्रंसूक्ष्मंदुकूलंचदेवानामपिदुर्लभंगृहाणत्वमुमाकांतप्रसन्नस्त्वं
सदाभव श्रीखंडंचंदनंदिव्यंमलयाचलसंभवं विलेपनंसुरश्रेष्ठगृहाणपरमेश्वर इतिगंधं यज्ञोपवीतंसहजं
ब्रह्मणानिर्म्मितंपुरा आयुष्यंब्रह्मवर्चस्यमुपवीतंगृहाणमे इतियज्ञोपवीतं अक्षतान्धवलान्देवकुंकमाद्येनरं
जितान् मुक्तारत्नमयानन्यान्गृहाणसुरपूजित इत्यक्षताः माल्यादीनिसुगंधीनिमालत्यादीनिवैप्रभो मयाहृता
निपुष्पाणिपूजार्थंप्रतिगृह्यतां इतिपुष्पाणि वनस्पतिरसोधूपोगंधाढ्यःसुमनोहरः आघ्रेयःसर्वदेवानां धूपोयं
प्रतिगृह्यतां इतिधूपः आज्यंचवर्त्तिसंयुक्तंवन्हिनायोजितंचयत् ईप्सितंमेवरंदेहिपरत्रचशुभांगतिं इतिनैवेद्यंइदं
फलंमयादेवस्थापितंपुरतस्तव तेनमेसफलावाप्तिर्भवेज्जन्मनिजन्मनि इतिफलं पूगीफलंमहादिव्यंनागवल्लीदलै

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

युतं कर्पूरादिसमायुक्तंतांवलंप्रतिगृह्यतां इतितांवूलं हिरण्यगर्भगर्भस्थंहेमवीजंविभावसोः अनंतपुण्यफल
दमतःशांतिंप्रयच्छमे इतिदक्षिणा सोमंचसगणंचैवपूजयित्वामहेश्वरं ततोरात्रौप्रतियाममर्घ्यंदद्याद्यथाविधि
ततःपारायणस्तोत्रैरात्रिशेषंनयेद्बुधः ततःप्रभातसमयेकृत्वासंध्यादिकाःक्रियाः पुनःपूजांप्रकुर्वीतततोहोमंस
माचरेत् तिलव्रीहियवैश्चैवपायसेनचभक्तितः त्र्यंवकंचेतिमंत्रेणततोनमःशंभवेतिच गौरीमिमेतिमंत्रेणशत
मष्टोत्तरद्वयं होमंचकुर्य्यान्मातिमान्विल्वपत्रैस्तुनामभिः पूर्णाहुतिंततोदद्याद्धोमशेषंसमापयेत् ब्राह्मणान्भो
जयेद्भक्त्यापूजयेच्चचतुर्दशीं आचार्य्यंचसपत्नीकंवस्त्रालंकारभूषणैः यज्ञोपवीतवस्त्रादिदद्यात्तेभ्यःपृथक्पृथक्
गांसवत्सांसवसनांनानालंकारभूषितां दद्यादाचार्य्यवर्य्यायशिवोमेप्रीयतामिति ततःसकुंभांतांमूर्त्तिंसवस्त्रांवृ-
षभस्थितां सर्वालंकारसहितामाचार्य्यायनिवेदयेत् शंभोप्रसीददेवेशसर्वलोकेश्वरप्रभो तवदेवप्रदानेनम-
मसंतुमनोरथाः व्रतमेतत्कृतंयन्मेपूर्णंवापूर्णमेवच सर्वंसंपूर्णतांयातुप्रसादाद्भवतोमम इतिसंप्रार्थ्यतान्विप्रा
न्प्रणम्यचपुनःपुनः अजैकपादादिदेवेभ्योदध्यात्कुंभान्पृथक्पृथक् अजैकपादहिर्वुध्न्यो भवः शर्वउमापतिः
रुद्रःपशुपतिःशंभुर्वरदःशिवईश्वरः महादेवोहरोभीमोनामान्येवंचतुर्दश ॥ अथप्रयोगः ॥ संकल्पपूर्वकंनां-
दीश्राद्धांतंकृत्वाआचार्यस्यचतुर्दशऋत्विजांचवरणंकुर्य्यात् ततोमंडपमध्येलिंगतोभद्रेचएकः पूर्वादिदिक्षुप्रत्ये-
कंस्त्रींस्त्रीन्मध्यकलशदक्षिणोत्तरयोर्द्वावित्येवंचतुर्दशकलशान् महीद्यौरित्यादिकलशस्थापनविधिमारभ्यवरुण-
पूजनंकुर्य्यात् ततोमध्यकलशेनंदिनंतास्मिन्नुमामहेश्वरौचसंस्थाप्यचतुर्दशकलशेषुलिंगानिस्थापयेत् मध्यकल
शस्थप्रतिमायामुक्तैः पौराणमंत्रैर्वैदिकमंत्रसहितैर्यथासंभवषोडशोपचारैः पूजांकुर्य्यात् इतरकलशेषुप्रा-
दक्षिण्येनाजपदेनमः अहिर्वुध्न्यायनमइत्यादिनाममंत्रैःपूजांकुर्य्यात् पात्रासंभवेआवृत्तिः पुष्पानिवेदनांते

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

देहजगत्पते ॥ इतिचतुर्थप्रहरपूजांसमर्प्य ॥ पुनः प्रार्थयेत् अविघ्नेनव्रतंदेवत्वत्प्रसादात्समार्पितं क्षम
स्वजगतांनाथत्रैलोक्याधिपतेहर यन्मयाद्यकृतंपुण्यंतद्रुद्रस्यसमर्पितं त्वत्प्रसादान्महादेवव्रतमद्यसमर्पितं
प्रसन्नोभवमेश्रीमन्सद्गतिंप्रतियातुसत् तदालोकनमात्रेणपवित्रोस्मिनसंशयइतिप्रसादपुष्पपत्रादिगृहीत्वाव्र
तसाद्गुण्यार्थंगोदानंकृत्वापरदिनेयथाशक्तिब्राह्मणान्भोजयित्वा संसारेंधनदग्धस्यव्रतेनानेनशंकर प्रसादसुमु
खोभूत्वाज्ञानदृष्टिप्रदोभवेतिसंप्रार्थ्य वंधुभिःसहपारणंकुर्य्यादिति कालतत्त्वविवेचनेतु ओंहौंईशानायनम
इतिप्रथमप्रहरे ॥ दुग्धेनस्नपनंपूजनंच ॥ अर्घ्यादिकंचपूर्ववदेव द्वितीयप्रहरे ओंहौंअघोरायनम इतिद
ध्नास्नपनं तृतीये ओंवामदेवायनम इतिघृतेनस्नपनं चतुर्थे ओंहौंसद्योजातायनम इतिमधुनास्नपनमित्यु
क्तं नृसिंहपरिचर्य्यायांतु शतरुद्रियंपचार्य्यांवा पयसासर्पिषामधुरान्नरसेनेक्षुरसेनोदकेनवासंततधारयाशिवं
संस्नाप्यप्राणायामं ॥ शिवायनमः ॥ इतिगंधपुष्पतिलतंडुलमाषगोधूमादिभिर्महापूजांकृत्वापंचब्रह्ममंत्रैः ओंस
द्योजातायनमः पश्चिमे उत्तरेवामदेवायनमः पूर्वेतत्पुरुषायनमः दक्षिणेअघोरायनमः ऊर्द्धमुखे ईशाना
येतिपंचवक्त्राणि पुष्पादिभिः संपूज्यतांबूलादिकंनिवेद्यअर्घ्यंदद्यात् तत्रमंत्रः गौरीवल्लभदेवेशशर्वाद्यशशिशे
खर वर्षपापविशुद्ध्यर्थमर्घ्योमेप्रतिगृह्यतां इत्यर्घ्यंदत्वाजागरणंकुर्य्यात् द्वितीयप्रहरे शंकरायनमः ॥ तृतीयेमहे
श्वरायनमः चतुर्थेरुद्रायनमःएवंसंपूज्य प्रभातेनित्यंकृत्वा शिवमभ्यर्च्य शिवभक्त्याद्विजान्भोज्यपारणंकुर्य्यादि
तिवार्षिकशिवरात्रिपूजनम् अथवार्षिकाशिवयोगयुक्ताशिवरात्रिकथा॥श्रीशिवउवाच आसीद्राजाविदेहायांप्रजा
पालनतत्परः सुधर्मानामविख्यातःसदापरमधार्मिकःपृथिव्याःसर्वराजानोवर्त्तंते वशवर्त्तिनःतस्यराज्येनवैकाश्चि
द्व्याधितोदुःखितोभवत् एवंगुणविशिष्टस्यतस्यराज्ञः प्रियाशुभा भार्य्यातिलोत्तमानामसर्वैःसमुदितागुणैःरूपला

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

वण्यसंयुक्तास्थिरयौवनसंस्थिताहंसकोकिलसंभाष्यामत्तमातंगगामिनी यथारूपातथाशीलातस्यभार्य्यामहीप
तेःभर्त्तुःप्रियहितेयुक्ताभर्त्तुश्चैवहिवल्लभा याश्चतस्यापराभार्य्याःशतसाहस्रसम्मिताः सर्वास्तागुणसंयुक्तादास्य
एवव्यवस्थिताः एवंगच्छतिकालेतुकस्मिंश्चित्सुरसुंदरि अंतःपुरंसधर्मात्माजगामरिमुमर्दनः पतितिलोत्तमा
ब्र०र० देवीसर्वैःसमुदितागुणैः आगच्छंततंततोदृष्ट्वाराजानंरिमुमर्दनं ततश्चस्वयमुत्थायददौराजासनंतदा वदंत्येव
फा० तदाराज्ञीप्रियेतिचपुनःपुनः उपविष्टातदाराज्ञःसमीपेवरवर्णिनी सचराजातदाराज्ञाशिवेतिस्वमुदीरितं
॥१८॥ श्रुत्वेतिशेषंसंस्मारप्राक्तनंकर्मयत्कृतं तत्याजासौतदास्मृत्वातांवूलंकरसंस्थितं चकारमनसाराजासंकल्पं
शिवपूजने पप्रच्छसातदादेवीकिमिदंत्यागकारणं यदिवक्षसिनोतत्वंमरिष्यामितवाग्रतः सोपिराजातदा
देवींमरणेकृतनिश्चयां विज्ञायकथयामासपूर्वजन्मविचेष्टितं श्रूयतामभिधास्यामिसावधानाभवप्रिये अह
मासंपुरावैश्यःस्वधर्मनिरतःशुचिः कालेनगच्छतादेविपूर्वकर्मवशेनच स्वकर्मनिरतस्यापिचौर्येभक्तिरजा
यत निशिनिष्क्रमणंकृत्वाचौर्य्यंकर्त्तुमहंगतः ममवैभ्रममाणस्यअर्द्धरात्रमभूत्तदा मयाहिभ्रमतादृष्टःसमवा
योजनस्यच ॥ जागरणंतुप्रकुर्वाणः शिवस्यायतनेशुभे अंतरंतुसमासाद्यउपविष्टस्ततःक्षणं कस्याश्चि
द्गृहमेधिन्याःकर्णसंस्थंचकुंडलं हृत्वापलायमाणस्तुदृष्टोहंतत्रपालकैः ततस्तुसहिताःसर्वेखड्गहस्ताधनुर्धराः
तद्भयाद्भिमयातत्रमुखेक्षिप्तंतुकुंडलं ततःक्रुद्धेनचैकेनशिरच्छिन्नंमहासिना ततश्चकर्मणातेनरात्रौजागरणेन
च व्रतेनचकृतेनापि राजा हंसवभूवह ततश्चजातिस्मरणंजातंममातिलोत्तमे चतुर्दशीतिथिज्ञात्वातांवूलंतन्म
योर्जितं एतच्छ्रुत्वाचसादेवीविस्मयंपरमंमहत् उवाचैनंपुनाराज्ञी विस्मयेनसमन्विता यदिमेप्रत्ययं
किंचिदुत्पादयसिभूमिप तदाजीवामिभूपालनान्यथासंप्रतारणां एतच्छ्रुत्वातदाराजाउवाच सुरसुंदरि

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

एतदेवशिरोमेद्यपश्यैतत्कूपसंस्थितं कालेनकूपःपूर्णोयंमृत्काष्ठैस्तृणसंचयैः उत्थायचगतौतत्रदंपतीविस्मयान्वितौ
खातयित्वाततोदेव्यैदर्शयामासताच्छिरःकुंडलंचमुखेदृष्ट्वाविस्मयंपरमंगतौ ततस्तौदंपतीतत्रचक्रतुर्नियमंपरं उप
वासस्यनियमं तथाजागरणस्यच कालेनगच्छतातौतुपुत्रपौत्रसमन्वितौ संपूर्णेचतयोःकालेमरणंसमुपागतौ
शिवरात्रिप्रभावेनदंपतीशिवसन्निधौ शिवरात्रिमिमंदेवियःकरोतिनरोभुवि निर्मुक्तःसर्वपापेभ्योशिवलोकेमहीयते
यइमांशृणुयान्नित्यंशिवरात्रिकथांनरः कृतातेनमहादेविशिवरात्रिर्नसंशयः॥ इतिशिवयोगयुक्तशिवरात्रिव्रतमाहा
त्म्यम् ॥ अथाशक्तविषयेप्युक्तमन्यत्र कुर्वंतिसांवत्सरिकींशिवस्यपूजांसुशक्त्यातुयथाकथंचित् कृत्वाप्रयां
त्येवशिवस्यलोकंव्याधोपियातोह्यघकृत्परंतादिति ॥ ॐनमोभगवतेरुद्राय ॥ अथशिवरात्रिव्रतकथा हेमाद्रौ
स्कंदपुराणेनागरखंडे अश्वसेनउवाच कलिकालकृतेकिंचिद्व्रतंमेवदषण्मुख स्वल्पायासंमहापुण्यंसर्वपापप्र
णाशनं लक्षायुषःसदामर्त्याब्रह्मन्कृतयुगेपुरा त्रेतायांद्वापरेचापिनतुप्राप्तेकलौयुगे तस्माद्वर्षव्रतंत्यक्त्वाकिंचिदे
काहिकंवदश्वःकार्य्यमद्यकुर्वीतपूर्वाह्णेचापराह्णिकं नहिमृत्युःप्रतीक्षेतकृतंवानचवाकृतं तस्यतद्वचनंश्रुत्वाभ
तृयज्ञउदारधीःअब्रवीत्सुचिरंध्यात्वाज्ञात्वादिव्येनचक्षुषा अस्तिराजन्व्रतंपुण्यंशिवरात्रीतिसंज्ञितं एकाहिकं
महाराजन् सर्वपापप्रणाशनं तस्यांचदीयतेदानंहुतंजप्तंतथैवच सर्वमक्षयतांयातिरात्रिजागरणेकृते अपुत्रोलभते
पुत्रान्निर्द्धनोधनमाप्नुयात् स्वल्पायुर्दीर्घमायुश्चशत्रूणांचैवसंक्षयं यंयंकाममभिध्यायन्व्रतमेतत्समाचरेत् तंतंसमाप्नु
यान्मर्त्योनिष्कामोमोक्षमाप्नुयात् तथावर्षकृतात्पापान्मुच्यतेनात्रसंशयः कपटेनापिचित्तेनयदिकुर्य्यात्प्रजागरं
यानिकान्यत्रलिंगानिस्थावराणिचराणिच तत्रसंक्रमतेदेवस्तुष्टस्तस्यांयतोहरः शिवरात्रिस्ततःख्यातास्तेन
साहरवल्लभा प्रार्थितासासुरैःसर्वैर्लोकानुग्रहकाम्ययाभगवन्कलिकालेस्मिन्सर्वपापसमाश्रिते वर्षपापवि

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

शुद्ध्यर्थंदिनमेकंक्षितौव्रज येनत्वांपूजयापूज्यंमर्त्याःशुद्धिमवाप्नुयुः ततोदत्तंद्रुतंचैषामस्माकमुपतिष्ठतु तैरु
च्छिष्टैश्चयद्दत्तंतत्तस्यांयतोखिलं कालेकालेनचास्माकंकिंचिन्नैवोपतिष्ठति श्रद्धयामानवैर्दत्तंप्रभूतमपिशंकर
शिवउवाच माघमासस्यकृष्णायांचतुर्दश्यांसुरेश्वराः अहंयास्यामिभूपृष्ठंरात्रौचैवदिवाकलौ लिंगेषुच
व्र०र० समस्तेषुस्थावरेषुचरेषुच संवसिष्यामिसंदिग्धं सर्वपापविशुद्धये तस्यांरात्रौहिमेपूजां यःकरिष्यतिमानवः
फा० मंत्रैरेतैःसुरश्रेष्ठ विपाप्मासभविष्यति ॥ मंत्राश्च ॥ ह्रांसद्योजातायनमः ह्रींवामदेवाय ह्रूं अघोराय-
॥७१॥ ह्रैंतत्पुरुषाय- ह्रौंईशानायनमः पंचवक्त्राणिसंपूज्य गंधपुष्पानुलेपनैः वस्त्रैर्दीपैश्चनैवेद्यैस्ततोर्घ्यंसंप्रदापये
त् मंत्रेणानेनमद्भक्तो मांध्यात्वामनसिस्थितं गौरीवल्लभदेवेश शर्वाख्यशशिशेखर वर्षपापविशुद्ध्यर्थ
मर्घ्योमेप्रतिगृह्यतां ततःसंपूजयेद्विप्रंभोजनाच्छादनादिभिः दत्वाचदक्षिणांतस्मैवित्तशाठ्यविवर्जितः ततोजागरणं
कुर्याद्गीतवादित्रनिःस्वनैः धर्माख्यानगताभ्यश्चसलास्यैस्तांडवादिभिः तांडवैरुद्दितैर्नृत्यैः तांडवोस्त्रीनृ
णांतरे भवेदुद्धृतनृत्येचेतिमेदिनीकोशात् एवंकरिष्यतेयोत्रव्रतमेतत्सुरेश्वराः सर्वपापविशुद्ध्यर्थंप्रायश्चित्तंभवि
ष्यति तस्येतिशेषः तच्छ्रुत्वात्रिदशाः सर्वेप्रणम्यशशिशेखरं संप्रहृष्टानृपश्रेष्ठस्वानिस्थानानिभेजिरे प्रेष
यामाससद्वोध्यंनारदंमुनिसत्तमं प्रबोधनायलोकानांशिवरात्रिकृतेतदा सोपिगत्वाधरापृष्ठेबोधयामाससर्वतः
शिवरात्रेस्तुमाहात्म्यंयदुक्तंशूलपाणिना ततःप्रभृतिसंजाता शिवरात्रिर्धरातले तत्रतेकथयिष्यामिपुरावृत्तंकथां
तरं यद्वृत्तंनैमिषारण्येलुब्धकस्यापिकुत्रचित् तत्रासील्लुब्धकः कश्चिज्जातिमात्रानुकर्मतः व्यसनेनाभिभूतात्मा
परवित्तापहारकः नकदाचिद्व्रतंतेननदत्तंनजपःकृतः केवलंतुहृतंवित्तंलोकानांछलसंश्रयात् कस्यचित्त्वथकाल
स्यशिवरात्रिः समागता । माघमासेसितेपक्षे सर्वपातकनाशिनी तत्रास्त्यायतनंपुण्यंदेवदेवस्यशूलिनः तत्र

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

सदाधारवियदादिविधायक अर्घ्यंगृहाणदेवेशशंभोसर्वार्थसाधक मूलेनार्घ्यंदत्वा त्रिपुरांतकदीनार्तिनाशिन्
श्रीकंठशूलधृक् गृहाणाचमनंचालंपवित्रोदककल्पितं मूलेनाचमनं घृतमध्वाज्यसंयुक्तपरिपूर्णसुखात्मनेमधु
पर्कमिदंदेवकल्पयामिप्रसीदमे मूलेनमधुपर्कंदत्वा मूलेनपुनराचमनं पंचामृतंसमानीतंपयोदधिघृतंमधु शर्क
राजलसंमिश्रंगृहाणपरमेश्वर मूलेनपंचामृतस्नानं त्रिकालकाशिकालश्रीः स्थितिसंहारकारक स्नातंतीर्थाह्
तैस्तोयैर्गृहाणपरमेश्वर मूलेनस्नानंदत्वापुनर्मूलेनाचमनंदद्यात् कालाग्निरुद्रदेवेशवरदाभयदायक वस्त्रंगृहाण
सर्वेशदिव्यंगंधोदवासितं ॥ मूलेनश्वेतवस्त्रम् ॥ पशुपतयेनमः ॥ पुनराचमनम् ॥ यज्ञोपवीतंपरमंपवित्रंविधि
निर्मितं नीलकंठोपवीतंचमयादत्तंगृहाणभो मूलंपशुपतयेनमः ॥ यज्ञोपवीतं ततोभूषणानि स्वभावसुंदरांगाय
नानाशक्त्याश्रयायते भूषणानिविचित्राणिकल्पयामिसुरार्चित पशुपतयेनमः भूषणानिसमर्पयामिनमः ततः
कनिष्ठांगुष्ठयोगेनगंधमुद्रयागंधंदद्यात् चंदनागुरुकर्पूरतमालजलकुंकुमं उशीरकुष्ठसंयुक्तंशैवंगंधाष्टकंविभो गृ
हाणदेवदेवेशसमस्तसुरपूजित पशुपतयेनमः गंधसमर्पयामि सदाशिवसदानंदअक्षतान्परमेश्वर गृहाण
त्वमुमाकांतदयांकृत्वाममोपरि मूलेनपशुपतयेअक्षतान्समर्पयामि पुष्पाणिचविचित्राणिमालत्यादीनिवैप्रभो
हृद्यानिचसुगंधीनिविल्वपत्रंगृहाणमे मूलपशुपतयेनमः पुष्पाणिसमर्पयामि अमृतोद्भवंश्रीवृक्षंशंकरस्य
सदाप्रियं विल्वपत्रंगृहाणेशभक्तानांसर्वकामद ॥ मूलंपशुपतयेनमः ॥ विल्वपत्रंसमर्पयामि तर्जन्यंगुष्ठयोगेन
पुष्पमुद्रयामूलेनपशुपतयेवौषडित्यनेनपंचपुष्पांजलीन्दत्वा सदाशिवमहेशानजगद्वंद्यमहाप्रभो अनुज्ञांदेहिभग
वन्परिवारार्चनायमां एवंपूजार्थमनुज्ञाप्यप्रथमेष्टदलेदिग्दलेषु पूर्वदलमारभ्य ओंनंतत्पुरुषायनमःओंमंअघो
रायनमः ओंशिंसद्योजातायनमः ओंवांवामदेवायनमः ओंयंईशानायनमः मध्ये इतिदेवाग्रादाग्नेयादि

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

प्रादक्षिण्येन ॐनिवृत्यैनमः ॐप्रतिष्ठायैनमः ॐविद्यायैनमः ॐशांत्यैनमः ॐमध्येशांत्यतीयैनमः ॥
अभीष्टसिद्धिंमेदेहिशरणागतवत्सल भक्त्यासमर्चयेत्तुभ्यंप्रथमावरणार्चनं इतिप्रार्थयेत् ॥ एवमग्रेपिद्वितीया
ष्टदलांतकेसरेषुदेवस्यदक्षाग्रे ॥ ॐहृदयायनमः वामाग्रे नंशिरसेनमः पृष्ठदक्षिणे मंशिखायैनमः वामे
शिंकवचायनमः अग्रे वांनेत्रत्रयायनमः अग्न्यादिक्षुअस्त्रायनमः इति अभीष्टसिद्धिंद्वितीयावरणार्चनं द्वितीये
अष्टदलेदेवाग्रदलमारभ्य प्रादक्षिण्येन ॐअनंतायनमः सूक्ष्मायनमः शिवोत्तमायनमः एकनेत्रायनमः
त्रिमूर्तायनमः श्रीकंठायनमः शिखंडिनेनमः इतिसंपूज्यअभिष्टिसिद्धिं० तृतीयाष्टदलेदेवस्यवामदलमारभ्यप्रा
दक्षिण्येन ॥ उमायैनमः चंडेश्वरायैनमः नंदिनेनमः महाकालायनमः गणेश्वरायनमः वृषभायनमः भृं
गिणेनमः स्कंदायनमः अभीष्टसिद्धिं चतुर्थावरणं चतुरस्त्ररेखात्रयांतरालगतवीथ्यां यथास्थितपूर्वदिशमार
भ्य ॥ लंइंद्रायनमःअग्नयेनमः यमायनमः निर्ऋतयेनमः वरुणायनमः वायवेनमः सोमायनमः ईशाना
यनमः ईशानेंद्रमध्ये ब्रह्मणे निर्ऋतिवरुणमध्येह्रीं अनंतायनमः इतिसंपूज्य अभीष्टेति पंचमावरणं द्विती
यवीथ्यां अवज्रायनमः शक्त्येनमः दंडायनमः खड्गायनमः पाशायनमः अंकुशायनमः गदायैनमः
त्रिशूलायनमः पद्मायनमः चक्रायनमः इतिलोकपालायुधानितत्समीपस्थानेषुसंपूज्य अभीष्टेतिप्रार्थयेत्
षष्ठावरणं ततःमूलमुच्चार्य सांगायसपरिवारायसवाहनायसशक्तिकायसायुधायपुष्पांजलिंसमर्प्यधूपादिनापू
जयेत् महादेवमहाधीशजगदीशानिरंजन धूपंगृहाणदेवेशसाज्यंगुग्गुलुकल्पितं वनस्पतिरसोइतिपठित्वामूले
नधूपमुद्रयाधूपंदद्यात् तर्जन्यंगुष्ठयोगेनधूपमुद्रा हिरण्यवाहोसेनानीईशानीशायतेप्रभो दीपंगृहाणकर्पूरकपिला
ज्यत्रिवार्त्तिकं आज्यंत्रिवर्त्तिसंयुक्तमितिदीपं मध्यमांगुष्ठयोगेनदीपमुद्रया अज्ञानामापिसर्वेपांपतेदीनार्त्तिनाशक

ब्र०र० फा० ॥१६॥

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

षड्रसैश्च समायुक्तं गृहाणान्नं निवेदितं नैवेद्यं गृह्यतां देवेति पठित्वाऽमृतोपस्तरणमसि प्राणाय स्वाहेत्याद्युक्त्वा
॥ नमस्ते देवदेवेश सर्वतृप्तिकरं वरं अन्नं निवेदितं शुद्धं प्रकृतिस्थं सुशीतलं परमानंदसंपूर्णं गृहाण जलमुत्तम
मित्यनेन मध्ये पानीयं दत्त्वा ब्रह्मेंद्राद्यैरिति च पठित्वा ब्रह्मेंद्राद्यैः सदसमभितः सोपविष्टैः समंता द्वौर्य्यासिजद्व
लयकरया सादरं वीज्यमानः नर्मक्रीडाप्रहसनपरे हासयन्पंक्तिभोक्तृन्भुंक्ते पात्रे कनकघटिते षड्रसान् श्रीमहेशः यथा
शक्ति जपित्वोत्तरापोशानं च दत्त्वा नैवेद्यशेषं निर्माल्यभोजने चंडेश्वराय समर्प्य सुगंधिचंदनेन करोद्वर्तनं कारयित्वा मू
लेनाचमनं च दत्त्वा राजाधिराज देवेश निराकार निरास्पद फलं गृहाण देवेश नारिकेलादिकं शुचेत्यनेन फलं दद्यात्
इदं फलमिति मूलेन च शाश्वत श्रीमयानंद मदनांतक धूर्जटे गृहाण पूगतांबूलचूर्णं चैव सखादिरं पूगीफलमिति मूलेन तां
बूलं दद्यात् तांबूलमुखवासाविति कौस्तुभे तल्लक्षणं हेमाद्रौ रत्नकोशे महापिप्पलपत्राणि क्रमुकस्य फलानि च ना
रिकेलफलोपेतं मातुलुंगसमायुतं एलाकर्पूरकंकोलैर्मुखवासं प्रचक्षते एतेषामप्यलाभे तु तन्द्रव्यं स्मरेद्बुध इति
हिरण्यगर्भस्थमिति दक्षिणां दद्यात् ततः पुष्पांजलिं दद्यात् हर विश्वाखिलाधार निराधार निराश्रय पुष्पांज
लिं शिव शंभो गृहाण वरदायकेति पुष्पांजलिं दत्त्वा नीराजनं कुर्य्यात् तत्र विशेषो हेमाद्रौ चंद्रादित्यौ च धरणी
विद्युदग्निस्तथैव च सर्वेषां ज्योतिषां ज्योतिरार्त्तिक्यं प्रतिगृह्यतां शालिपिष्टोद्भवैः शुद्धैर्घृतपूर्णैः समुज्वलैः ततो
नीराजनं दीपैः षड्विंशत्या नु कारयेत् सर्षपैर्दधिसंयुक्तैर्दूर्वागोरोचनादिभिः शांतिकुंभं ततः पद्ममष्टपत्रं सक
र्णिकं ध्यात्वा निवेदयेन्मूर्द्ध्नि लिंगस्य कुसुमैः सह ततो वस्त्रयुग्मचामरदर्पणादीन्यर्पयेत् ततः प्रदक्षिणं कृत्वा
साष्टांगं प्रणमेत् मृडानीनाथ मे सर्वानपराधाननेकधा क्षमस्वाभिप्रणामं ते करोम्यष्टांगसंभवमिति नमस्कारं
कृत्वा ईश्वरवेद्या अष्टदिक्षु आग्नेय्यांतमष्टमूर्त्तिपूजनं कुर्य्यात् तथा च भविष्ये मूर्त्तयोऽष्टौ शिवस्यैता पूर्वादिक्रम

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

व्र०र० फा० ॥१७॥

योगताःआग्नेयांताःप्रपूज्यास्तुवेद्यांलिंगेशिवंयजेदिति अष्टमूर्त्तिपूजनंतुप्राचीमग्रतःशंभोरितिरुद्रयामले देवाग्रेस्वस्ववाप्यग्रेप्राचीप्रोक्तागुरूत्तमैरित्यागमिकांप्राचीमारभ्य प्राच्यैशान्यादिक्रमेणाग्नेयी वामावर्त्तेनकुर्य्यात्तच्चेत्थं नमःशिवायेतिमंत्रेणपूर्वंलिंगेशिवंसंपूज्य ततोवामावर्त्तेन अष्टौमूर्त्तीःपूजयेदिति कालतत्त्वविवेचनप्रभृतयः ॥ ॥ वस्तुतस्तुरुद्रयामलीयपदार्थादर्शादिमहानिबंधेष्वदर्शनान्निर्मूलमेव मंत्रमहोदधौतुमुखेपुष्पांजलिदानोत्तरंआवरणपूजनादर्वागष्टमूर्त्तिपूजनंतद्यथा ओंशर्वायक्षितिमूर्त्तयेनमःओंभवायजलमूर्त्तयेनमः रुद्रायआग्निमूर्त्तयेनमः उग्रायवायुमूर्त्तयेनमः भीमायआकाशमूर्त्तयेनमः पशुपतयेयजमानमूर्त्तयेनमः महादेवायसोममूर्त्तयेनमः ईशानायसूर्यमूर्त्तयेनमः मध्येशिवायनमः ॥ ॥ चंदनादिपंचोपचारैःसंपूज्य यथाशक्तिजप्त्वास्तोत्रैः स्तुत्वानमस्कृत्य ॥ प्रथमप्रहरार्घ्यंदद्यात् ॥ शिवरात्रिव्रतंदेवतवपूजापरायणं करोमिविधिवद्दत्तंगृहाणार्घ्यंमहेश्वर अथप्रार्थना नमोयज्ञजगन्नाथनमस्त्रिभुवनेश्वर पूजांगृहाणमद्दत्तांमहेशप्रथमेपदइति ॥ ततःपुष्पांजलिंदत्त्वातन्मंत्रजपेनतत्कथाश्रवणादिनाजागरणंकुर्य्यात् ततोद्वितीयप्रहरे पूर्ववत्पूजनंकृत्वाद्वितीयप्रहरार्घ्यंदद्यात् ॥ नमःशिवायशांतायसर्वपापहरायच शिवरात्रौददाम्यर्घ्यंप्रसीदउमयासह ततःप्रार्थना ॥ नमोऽव्यक्तायसूक्ष्मायनमस्तेत्रिपुरांतक पूजांगृहाणदेवेशयथाशक्त्योपपादितामिति ततस्तृतीयप्रहरपूजनं यथावत्कृत्वातृतीयप्रहरार्घ्यंदद्यात् दुःखदारिद्रशोकेनदग्धोहंपार्वतीपते शिवरात्रौददाम्यर्घ्यमुमाकांतगृहाणमे ततःप्रार्थना बद्धोहंविविधैःपाशैःसंसारभयवर्द्धनैः पतितंमोहजालेमांत्वंसमुद्धरशंकर ततश्चतुर्थप्रहरपूजनं यथाविधिकृत्वाचतुर्थप्रहरार्घ्यंदद्यात् ॥ मयाकृतान्यनेकानिपापानिहरशंकर शिवरात्रौददाम्यर्घ्यमुमाकांतगृहाणमे ॥ ततःप्रार्थना किंनजानासिमांवद्धंतावद्भक्तिंप्रयच्छमे स्वपादाग्रतलेदेवदास्यं

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

मंत्रन्यासंकुर्य्यात्   अस्यश्रीशिवपंचाक्षरमंत्रस्यवामदेवऋषिः पंक्तिछंदःसदाशिवोदेवता ॐवीजं नमःशक्ति
शिवायेतिकीलकं चतुर्विधपुरुषार्थसिद्ध्यर्थेन्यासेविनियोगः शिरसिवामदेवऋषयेनमः मुखे पंक्तिछंदसेनमः हृदि
सदाशिवदेवतायैनमः ॐवीजायनमोगुह्ये नमःशक्तये नमःपादयोः शिवायकीलकायनमोनाभौ न्यासेविनि
योगः इतिसर्वांगेव्यापकंकुर्य्यात् ॐहृदयायनमःनंशिरसेस्वाहा मंशिखायैवषट् शिंकवचायहुं वांनेत्रत्र
यायवौषट् यंअस्त्रायफट् एवंकरन्यासमपिकुर्य्यात् ॥ ॐतत्पुरुषायनमः तर्जन्योः ॐमंअघोरायनमः मध्य
मयोः शिंसद्योजातायनमःकनिष्ठिकयोः ॐवांवामदेवायनमः अनामिकयोः ॐयंईशानायनमः अंगुष्ठयोः
ॐनंतत्पुरुषायनमः मुखे ॐमंअघोरायनमः हृदये ॐशिंसद्योजातायनमःपादयोः ॐवांवामदेवायनमोगुह्ये
ॐयंईशानायनमोमूर्द्धनि ॐनंतत्पुरुषायप्राग्वक्त्रायनमः ॐमंअघोरायदक्षिणवक्त्रायनमःदक्षिणकर्णे ॐशिंसद्यो
जातायपश्चिमवक्त्रायचूडाधः ॐवांवामदेवायोत्तरवक्त्रायनमः वामकर्णे ॐयंईशानायोर्द्धवक्त्रायनमः ऊर्धभागे
ॐसर्वज्ञशक्तिधाम्नेहृदयायनमः नंनित्यतृप्तिशक्तिधाम्नेशिरसेस्वाहा मंअनादिवोधशक्तिधाम्ने शिखायैवषट्
शिंस्वतंत्रधाम्ने कवचायहुं वांनित्यमलुप्तशक्तिधाम्नेनेत्रत्रयायवौषट् यंअनंतशक्तिधाम्ने अस्त्रायफट् ततो
मूलमंत्रेण नमोस्तुस्थाणुभूतायज्योतिर्लिंगामृतात्मने चतुर्मूर्त्तिवपुस्थायभासितांगायशंभवे इत्यनेनव्यापकंकु
र्य्यात् लिंगादिमुद्रादर्शनपूर्वकं ॥ स्वेष्टदेवंस्वाभेदेनध्यात्वा शिरसिमूलमंत्रेणपुष्पांजलिंदत्वा पुनर्हृदयक
मलेध्यात्वामानसपूजांकरिष्ये ॥ इतिसंप्रार्थ्य कृतांजलिपुटोभूत्वाचिंतयेद्धृदिशंकरं ऋणपातकदौर्भाग्यदा
रिद्र्यविनिवृत्तये अशेषाघविनाशायप्रसीदममशंकर दुःखशोकाग्निसंतप्तसंसारभयपीडनं वहुरोगाकुलंदी
नंपाहिमांवृषवाहन आगच्छदेवदेवेशमहादेवाभयंकरगृहाणसहपार्वत्यातवपूजांमयांकृतां स्वागतंदेवदे

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

वेशसान्निधौतवशंकर गृहाणसहपार्वत्यायथार्थपरिभाषितामित्युक्त्वा मानसैरुपचारैर्नैवेद्यांतंसंपूज्य यथाश
क्तिजपित्वातत्समर्पणंकृत्वा वाह्यपूजार्थमनुज्ञाप्यविशेषार्घ्यस्थापनंकुर्यात् तद्यथा स्ववामाग्रेचतुरवृत्त
त्रिकोणात्मकंमंडलंविलिख्य ओंह्रींआधारशक्तयेनमइतिसंपूज्य तत्रत्रिपादिकांसंस्थाप्य मंदशकलात्म
नेवह्निमंडलायइतिसंपूज्य वृत्ताकारेणवह्नेर्दशकलाःपूजयेत् यंधूम्रार्चिषेनमः ॥ वंऊष्मायैनमः ॥ लंज्वा
लिनीकलायैनमः ॥ शंविस्फुलिंगिन्यैनमः ॥ षंसुश्रियैनमः ॥ संस्वरूपायैनमः ॥ हंकपिलायैनमः ॥
ळंहव्यवाहनायैनमः ॥ क्षंकव्यवाहनायैनमः ॥ इतितदुपरिअस्त्रमंत्रप्रक्षालितंपात्रंनिधाय अंद्वादशकलात्मने
सूर्यमंडलायनमः ॥ इतिसंपूज्य ॥ वृत्ताकारेणतत्रसूर्यस्यद्वादशकलाःपूजयेत् ॥ कंभंतपिन्यैनमः ॥ खंबं
तापिन्यैनमः ॥ गंफंधूम्रायैनमः ॥ घंपंमरीच्यैनमः ॥ ङंभंज्वालिन्यैनमः ॥ चंधंरुचिन्यैनमः ॥ छंदंसु
षुम्णायैनमः ॥ जंथंभोगदायैनमः ॥ झंतंविश्वान्यैनमः ॥ ञंणंवोधिन्यैनमः ॥ ठंडंक्षमायैनमः ॥ क्षंलंहंसंषंशं
वंरंयंमंभंबंफंपंनंधंदंथंतंणंढंडंठंटंञंझंजंछंचंङंघंगंखंकंअः अंऔंओंऐंएंलॄंलृंॠंऋंऊंउंईंइंआंअं । इतिविलोममातृकां
जपन् ॥ मूलेनसुधावुध्याजलेनापूर्य्यजलमध्येडंषोडशकलात्मनेचंद्रमंडलायनम इतिसंपूज्य वृत्ताकारेणच
द्रस्यषोडशकलाःपूजयेत् ॥ अंअमृतकलायैनमः ॥ आंमानदायैनमः ॥ इंपूषायैनमः ॥ ईंतुष्ट्यैनमः ॥ उंपु-
ष्ट्यैनमः ॥ ऊंमत्यैनमः ॥ ऋंधृत्यैनमः ॥ ॠंशशिन्यैनमः ॥ लृंचांद्रिकायैनमः ॥ लॄंकांत्यैनमः ॥ एंज्योत्स्नायै
नमः ॥ ऐंश्रियैनमः ॥ ओंप्रीत्यैनमः ॥ औंअंगदायैनमः ॥ अंपूर्णायैनमः ॥ अःपूर्णामृतायैनमः ॥ अत्रअमृता
दिकलानांप्राणप्रतिष्ठांविधाय सूर्यमंडलात्तीर्थमावाह्यमूलमंत्रेणार्घ्यजलेसंयोज्यतीर्थंसंपूज्य मूलमंत्रेणलिंगमुद्रां
प्रदर्श्य वमिति धेनुमुद्रयाअमृतीकृत्य तत्रदेवंध्यात्वादेवस्यदेहेषडंगंविधायकवचेनावगुंठ्य नेत्रमंत्रेणसंवीक्ष्य

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

शंखमुद्रयातत्पात्रमवष्टभ्ययोनिमुद्रयातज्जलंस्पृष्ट्वा मूलेनगंधादिभिःसंपूज्य प्राग्वत्षडंगानिसंपूज्य मूलमंत्रेणाष्टवारंजलमभिमंत्र्यमत्स्यमुद्रयाछादयेत् तत्पात्रस्योत्तरेपंक्त्यात्रिकोणमंडलत्रयंकृत्वा तेषुमंडलद्वयेसाधारं सजलंपात्रद्वयं तृतीयमंडले घृतमधुदधियुक्तंकांस्यपात्रंचेतिपात्रत्रयंसंस्थाप्य मूलमंत्रेणपृथक्पृथक्गंधादिभिःसंपूज्य तेषुपात्रांतरेणार्घ्यजलंकिंचित्कृत्वामूलमंत्रेणपृथक्पृथग ष्टवारमभिमंत्र्यमत्स्यमुद्रयाच्छादयेत् ततोर्घ्यपात्रेश्यामाकदूर्वाब्जविष्णुक्रांतादिनिःक्षिप्याचमनपात्रेजातीफललवंगकंकोलचूर्णानिक्षिपेत् अत्रार्घ्यादिपात्रालाभेप्रक्षालितान् तंडुलान् पुष्पाणिदत्त्वा ततःपूजाक्रमस्यदक्षिणेत्रिकोणमंडले साधारंसजलंपुनराचमनपात्रंनिधाय तत्रार्घ्यपात्रजलंकिंचित्पात्रांतरेणोद्धृत्यदत्त्वामूलमंत्रेणाभिमंत्र्यसंप्रोक्ष्यस्वदेहंगंधपुष्पैरलंकृत्य स्वेष्टदेवतारूपंसंचिंत्यपीठमंडूकादिपरतत्वांतं संपूज्य ॐनमोभगवतेसकलगुणात्मशक्तियुताय अनंतायंयोगपीठाय कमलासनायनमः ततस्तत्केसरेषुस्वाग्रादिप्रादक्षिण्येन वामदेव्यैनमः ज्येष्ठायैनमः रौद्र्यैनमः काल्यैनमः कालविकरण्यैनमः वलायैनमः वलविकरण्यैनमः वलप्रमथिन्यैनमः सर्वभूतमन्यैनमः मध्य मनोन्मन्यैनमः ॐनमोभगवतेसकलगुणात्मशक्तियुताय अनंताययोगधर्मपीठायनमः ॥ इतिपीठपूजा ॥ अथ पार्थिवविधिः सर्वाधारधरारूपेत्वद्रूपांमृत्तिकामिमां ग्रहिष्यामिप्रसन्नात्वंलिंगार्थंभवसुव्रते इतिभूमिंसंप्रार्थ्य उपरितनांमृदमपाकृत्य ततःल्हांपृथिव्यैनमः इतिपृथिवींनमस्कृत्य ततोनिःशर्करामक्षाधिकाम् अशीतिगुंजादिमानंमृदमित्यर्थःहरायनमइतिमंत्रेणसंगृह्य सद्योजातमितिमंत्रंपठित्वा वामदेवायेतिमंत्रेणजलंप्रक्षिप्य महेश्वरायेतिसंघटनंकुर्यात् अघोरेणइतिलिंगकरणं तत्पुरुषायेतिवाणंकृत्वा ईशानइतिवेदिकायांवाणंसंयोज्य॥ मूलेनशूलपाणयेनमइतिवेद्यांशिवंसंस्थाप्यहस्तेपुष्पादिगृहीत्वा मूलाधारात्कुंडिलिनीमुत्थाप्यमदचक्रादिक्र

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

मेणहृदयकमलात्स्वेष्टदेवतां तेजोरूपांब्रह्मरंध्रंनीत्वा परमामृतांबुधौपरमाशिवशक्त्यात्मकंतत्तेजः प्रवहन्ना
सापुटाध्वनिकरस्थपुष्पांजलौनिः सार्घ्यं पुरः स्थितमूर्त्तिशिरसिपुष्पांजलिंनिःक्षिपेत् आत्मसंस्थमजंशुद्धंत्वा
महंपरमेश्वर अरण्यामिवहव्याशंमूर्त्तामावाहयाम्यहं आयाहिभगवन्शंभोशर्वत्वंगिरिजापते प्रसन्नोभवदे
वेशनमस्तुभ्यंहिशंकर ततोमूलमुच्चार्यपिनाकधृषेनमः आवाहनमतेवेयंमहिमामूर्त्तिस्तस्यांसर्वगतांशिव भ
अ०२० क्तिस्नेहसमाकृष्टंदीपवत् स्थापयाम्यहम् देवेशभक्तिसुलभसर्वाभरणसंयुत यावत्त्वांपूजयिष्यामितावत्त्वंसु
का० स्थिरोभव ततोमूलंपठित्वाशिवत्वंइहतिष्ठतिष्ठ इतिसंस्थाप्य सन्निधापनंकुर्यात् अनन्यातवदेवेशमूर्त्तिश
॥१५॥ क्तिरियंप्रभो सान्निध्यंकुरुतस्यांतंभक्तानुग्रहतत्पर ततोमूलमुच्चार्य्यशिवइहसन्निधौभव ॥ इतिसन्निधानंकृत्वा
सन्निरोधनंकुर्य्यात् आज्ञयातवदेवेशकृपांभोधेसुखांबुधे आत्मानंदैकतृप्तंत्वांनिरुणध्मिपितुर्गुरो मूलांतेशि
वइहसन्निरुध्यस्व ततःसमुखीकरणं अज्ञानादुर्मनस्त्वाद्वावैकल्पात्साधनस्यच यदपूर्णंभवेत्कृत्यंतदप्यभि
मुखोभव ततअवगुंठनं अभक्तवाङ्मनश्चक्षुश्रोत्रदूरांचितद्युते स्वतेजः पंजरेणाशु वेष्टितोभवसर्वतः मू
लांतेशिवअवगुंठितोभव ततः षडंगेनसकलीकरणं मूलेनमहामुद्रयापरमीकरणं ततोमूलमंत्रमुच्चार्य्य
ऐंवदवदवाग्वादिनि ऐंक्लींक्लिन्नेक्लेदयमहाक्षोभंकुरुक्लींसौंमोक्षंकुरु २ सौःहसौमिति दीपिनीमकारादिक्षकारां
तांमातृकामुच्चार्य्य अर्घ्योदकेनदेवंत्रिःप्रोक्ष्य देवस्यहृदयंस्पृशन् प्राणप्रतिष्ठांकुर्य्यात् सायथा ॐआंह्रीं
क्रौंहंसः शिवस्यजीवइहस्थितिः पुनःआंह्रींक्रौंहंसः शिवस्यवाङ्मनश्चक्षुः श्रोत्रघ्राणरसनप्राणाइहागत्यसु
खंचिरंतिष्ठंतुस्वाहा इतिप्राणप्रतिष्ठा विश्वेश्वरमहाराजाप्रियेश्वरप्रजापते आसनंदिव्यमीशानदास्येहंपरमे
श्वर मूलेनासनं महानंदमहेशानमहदानंददायक पाद्यंगृहाणदेवेशपार्वतीपरमेश्वर मूलेनपाद्यं त्रियंबक

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

हुना चतुर्दशमुखंचैवशिखायांधारयेद्बुधः ॥ तत्रविशेषः ॥ एकवक्त्रःशिवःसाक्षाद्ब्रह्महत्यांव्यपोहति अव
ध्यत्वंप्रतिस्रोतोवन्हिस्तंभंकरोतिच द्विवक्त्रोहरगौरीस्याद्गोवधाघविनाशकृत् त्रिवक्त्रोह्यग्निजन्माचपापराशिं
प्रणाशयेत् चतुर्वक्त्रःस्वयंब्रह्माब्रह्महत्यांव्यपोहति पंचवक्त्रस्तुकालाग्निरगम्यागम्यपापनुत् षड्वक्त्रस्तुगु
होज्ञेयोभ्रूणहत्यांविनाशयेत् सप्तवक्त्रस्त्वनंतःस्यात्स्वर्णस्तेयादिपापहृत् विनायकोष्टवक्त्रःस्यात्सर्वानृतावित्ना
शकृत् भैरवोनववक्त्रस्तुशिवसायुज्यकारकः दशवक्त्रःस्मृतोविष्णुर्भूतप्रेतभयापहः एकादशमुखोरुद्रो
नानायज्ञफलप्रदः द्वादशास्यस्तथादित्यःसर्वरोगनिवर्हणः त्रयोदशमुखःकामःसर्वकामफलप्रदः चतुर्दशा
स्यःश्रीकंठोवंशोद्धारकरःपर इति ॥ निश्छिद्राश्चसुपक्काश्चरुद्राक्षाधारणेस्मृताः पंचामृतंपंचगव्यंस्नानका
लेप्रयोजयेत् रुद्राक्षस्यप्रतिष्ठायांमंत्रंपंचाक्षरंतथा त्र्यंबकादिमंत्रस्तुयथातत्रनियोजयेत् त्र्यंबकंयजामहे०
मामृतात् इति ॥ यद्वा अघोरमंत्रेण अघोरेणापिमंत्रेणरुद्राक्षस्यद्विजोत्तम प्रतिष्ठांविधिवत्कुर्य्यात्ततो
धिकफलंलभेत् ततोयथास्वमंत्रेणधारयेद्भक्तिसंयुतः एकवक्त्रादीनांक्रमेणमंत्राः ओंओंभृंशंनमः ॥ १ ॥
ओंओंनमः ॥ २ ॥ ओंह्रींनमः ॥ ३ ॥ ओंहुंनमः ॥ ४ ॥ ओंह्रूंनमः ॥ ५ ॥ ओंओंहूंहूंनमः ६ ओंसःहूंनमः ७
ओंह्रूंनमः ॥ ८ ॥ ओंह्रींनमः ॥ ९ ॥ ओंश्रींनमः ॥ १० ॥ ओंह्रूंह्रींनमः ॥ ११ ॥ ॥ ओंश्रींनमः ॥ १२ ॥ ओंक्षींक्षौं
नमः ॥ १३ ॥ ओंनमोनमः ॥ १४ रुद्राक्षेदेहसंस्थेतुकुक्कुटोम्रियतेयदि सोपिरुद्रपदंयातिकिंपुनर्मानवोगुरुः क्व
चिन्मालायांविशेषउक्तः ॥ अष्टोत्तरशतैः कार्य्या चतुः पंचाशताथवा सप्तविंशतिमानावाततोहीनाधमामता ॥
तथाचप्रजापतिः ॥ मोक्षार्थीपंचविंशत्याधनार्थीत्रिंशताजपेत् पुष्ट्यर्थीपंचविंशत्यापंचदश्याभिचारिके सप्तविंश
तिरुद्राक्षमालयादेहसंस्थया यत्करोतिनरः पुण्यंसर्वंकोटिगुणंभवेत् योददातिद्विजातिभ्योरुद्राक्षंशृणुषण्मुख

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

तस्यप्रीतोभवेद्रुद्रःस्वपदंचप्रयच्छति पदार्थादर्शेवोपदेवःरुद्राक्षान्कंठदेशेदशनपरिमितान्मस्तकेविंशतीद्वे षड्षड्
कर्णप्रदेशेकरयुगलकृतेद्वादशद्वादशैव वाह्वोरिंद्रैःकलाभिर्नयनयुगकृतेएकमेकंशिखायां वक्षस्यष्टाधिकंयत्कलय
तिशतकंसःस्वयंनीलकंठ इतिरुद्राक्षधारणम् ॥ अथशिवरात्रिकृत्यमुच्यते ॥ तत्रप्रातःसंध्यादिकृत्वाधृतत्रिपुंड्र
ब्र०र० रुद्राक्षस्ताम्रपात्रंगृहीत्वातिथ्याद्युल्लिख्य ॐमद्याशिवप्रीत्यर्थंशिवरात्रिव्रतंकरिष्ये॥व्रतधारणमंत्रः॥शिवरात्रिव्र
फा० तंह्येतत्करिष्येहंमहाफलं निर्विघ्नमस्तुमेचात्रत्वत्प्रसादाज्जगत्पते चतुर्दश्यांनिराहारोभूत्वाशंभोपरेहनि भोक्ष्येहंभु
॥१२॥ क्तिमुक्त्यर्थं शरणंमेभवेश्वर इमौमंत्रौपठित्वाजलमुत्सृजेत् ततोनित्यकृत्यंविधायशिवनामस्मरणेनदिनमतिवाह्य सं
ध्याकालात्पूर्वंसंध्यासमयोत्तरंवास्नानंकृत्वा सायंसंध्यांनिर्वर्त्यविभूतिरुद्राक्षमालाधारणंकुर्य्यात् इदंचशिवपूजायां
नित्यं विनाभस्मत्रिपुंड्रेणविनारुद्राक्षमालया पूजितोपिमहादेवोनस्यात्तस्यफलप्रदः तस्मान्मृदापिकर्त्तव्यंललाटे
तुत्रिपुंड्रकमितिलिंगपुराणवचनात् ततोरात्रौप्रथमप्रहरे शिवायतनंगत्वा शुचिराचांत आसनेप्राङ्मुखउपविश्य
शिवसन्निधौपूजासंकल्पंकुर्य्यात् तद्यथा एवंगुणविशेषेणविशिष्टायांपुण्यतिथौ एतद्वर्षकृतसमस्तपातको
पपातक प्रकीर्णकादिकायिकवाचिकमानसज्ञाताज्ञातप्रकाशरहस्यपापस्यक्षयार्थं पुत्रधनदीर्घायुः प्रभृति
सकलकामावाप्त्यर्थं शिवरात्र्यांशिवपूजनंकरिष्यइतिसंकल्प्य अपसर्पंत्वितिसर्षपान्विकीर्य्य सोमादिसा
क्षिदेवतामंत्रंपठित्वासामान्यार्घ्यंसंस्थाप्यभूतशुद्धिंकृत्वाप्राणप्रतिष्ठोत्तरंमातृकान्यासंचकृत्वा श्रीकंठादिमातृ
कान्यासंकुर्यात् ॥ तद्यथा अस्यश्रीकंठादिमातृकान्यासस्यदक्षिणामूर्त्तिऋषिर्गायत्रीछंदः अर्द्धनारीश्वरो
देवता हलोवीजानिस्वराशक्तयः ज्ञातविज्ञानार्थेविनियोगः अंकंखंगंघंङं आंह्रांअंगुष्ठाभ्यांनमः ॥
इंचंछंजंझंञं ईंह्रींतर्जनीभ्यांस्वाहा उंटंठंडंढंणंऊंह्रूंमध्यमाभ्यांवषट् एंतंथंदंधंनं ऐंह्रैंअनामिकाभ्यांहुं ओंपंफंबंभंमं

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

ऊँह्रौंकनिष्ठिकाभ्यांवौषट् अंयंरंलंवं शंषंसंहंक्षंह्रूः करतलकरपृष्ठाभ्यांवौषट् एवमेवहृदयादिषडंगन्यासंकुर्य्यात
॥ ततोध्यानम् ॥ वंधूककांचननिभंरुचिराक्षमालांपाशांकुशौवरदांनिजवाहुदंडैः विभ्राणमिंदुशकलाभरणं
त्रिनेत्रमर्द्धांविकेशमनिशंवपुराश्रयामि ॥ २ ॥ दक्षाधःकरमारभ्यवामधःकरपर्यंतमायुधध्यानंकृत्वा ततोन्यासं
कुर्य्यात् ऊँह्रौंअंश्रीकंठपूर्णोदरीभ्यांनमः इतिमस्तके ॥ १ ॥ ऊँह्रौंआंअनंतेशविरजाभ्यांनमइतिआननवृत्ते
॥ १ ॥ ऊँइंसूक्ष्मेशशाल्मलीभ्यांनमइतिदक्षिणनेत्रे ॥ ३ ॥ ऊँह्रौंईंत्रिमूर्त्तिलोलाक्षीभ्यांनमइतिवामनेत्रे ॥ ४ ॥
ऊँह्रौंउंअमरेशवर्त्तुलाक्षीभ्यांनमइतिदक्षकर्णे ॥ ५ ॥ ऊँह्रौंऊंअर्घीशघोणाभ्यांनम इतिवामकर्णे ॥ ६ ॥ ऊँह्रौंऋं
भारभूतीशदीर्घमुखीभ्यांनम इतिदक्षनासापुटे ॥ ७ ॥ ऊँह्रौंॠंअतिथीशसुमुखीभ्यांनमइतिवामनासापुटे ॥८ ॥
ऊँह्रौंऌंस्थाण्वीशदीर्घजिव्हाभ्यांनम इतिदक्षगंडे ॥ ९ ॥ ऊँह्रौंॡंहरेशकुंडोदरीभ्यांनमइतिवामगंडे॥१०॥ ऊँह्रौं
एंझिंटीशोर्द्धकेशीभ्यांनमइतिउर्ध्वोष्ठे ॥११॥ ऊँह्रौंऐंमौक्तिकेशविकृतमुखीभ्यांनम इतिअधरोष्ठे ॥१२॥ऊँह्रौंओं
सद्योजातज्वालामुखीभ्यांनमइतिऊर्धदंतपंक्तौ ॥१३॥ऊँह्रौंऔंअनुग्रहेशोल्कामुखीभ्यांनमइतिअधोदंतपंक्तौ ॥१४
ऊँह्रौंअंअक्रूरेशश्रीमुखीभ्यांनम इतिशिरसि॥१५॥ऊँह्रौंअः महासैन्येशविद्यामुखीभ्यांनमइतिमुखमध्ये ॥ १६
ऊँह्रौंकंक्रोधीशमहाकालीभ्यांनमइतिदक्षस्कंधे ॥१७॥ ऊँह्रौंखंचंडीशसरस्वतीभ्यांनमइतिदक्षकूर्परे॥१८॥ऊँह्रौं
गंपंचांतकेशगौरीभ्यांनमइतिदक्षमणिवंधे ॥ १९ ॥ ऊँह्रौंघंशिवोत्तमेशत्रैलोक्यविजयाभ्यांनमइतिदक्षकरांगुलि
मूले ॥२०॥ ऊँह्रौंङं-एकरुद्रेशमंत्रशक्तिभ्यांनमइतिदक्षकरांगुल्यग्रेषु ॥२१॥ ऊँह्रौंचंकूर्मेशात्मशक्तिभ्यांनम इति
वामस्कंधे ॥२२॥ ऊँह्रौंछंएकनेत्रेशभूतमैत्रिकाभ्यांनमइतिवामकूर्परे ॥२३॥ ऊँह्रौंजंचतुराननेशलंवोदरीभ्यांनम
इतिवाममणिवंधे ॥२४॥ ऊँह्रौंझंअजेशविद्रावणीभ्यांनम इतिवामकरांगुल्यग्रे ॥२५॥ ऊँह्रौंटंसोमेशखेचरीभ्यां

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

अ०र० फा० ॥१३॥

नमइतिदक्षोरुमूले ॥२६॥ ॐह्रौंठंलांगलीशमंजरीभ्यांनमइतिदक्षजानुनि॥२७॥ ॐह्रौंडंवाहुमूलेषु ॥३०॥ॐह्रौं
ढंउमाकांतेशवृक्षोदरीभ्यांनमइतिदक्षपादांगुल्यग्रेषु ॥ ३१॥ ॐह्रौंतंआषाढीशपूतनाभ्यांनमोवामोरुमूले ॥३२
ॐह्रौंथंचंडीशभद्रकालीभ्यांनमइतिवामजानुनि॥३३॥ॐह्रौंदंअत्रीशयोगिनीभ्यांनमइतिवामगुल्फे॥३४॥ॐह्रौंधं
मीनेशशंखिनीभ्यांनमोवामपादागुलिमूलेषु ॥ ३५ ॥ ॐह्रौंनंमायेशतर्जनीभ्यांनमइतिवामपादांगुल्यग्रेषु
॥ ३६ ॥ ॐह्रौंपंलोहितेशकालरात्रिभ्यांनमइतिदक्षकुक्षौ ॥ ३७ ॥ ॐह्रौंफंशिखीशकुंडलिनीभ्यांनमइ
तिवामकुक्षौ ॥ ३८ ॥ ॐह्रौंवंछागलांडेशकपर्दिनीभ्यांनमइतिपृष्ठे ॥ ३९ ॥ ॐह्रौंभंहिरंडेशवज्राभ्यांनमइति
नाभौ४०ॐह्रौंमंमहाकालीशसुभुजाभ्यांनमोजठरे॥४१॥ॐह्रौंयंत्वगात्मनेवाणीशसुमुखीभ्यांनमइतिहृदये४२ ॥
ॐह्रौंरंअसृगात्मनेभुजंगेशरेवतीभ्यांनमइतिदक्षांसे ॥ ४३ ॥ ॐह्रौंलंमांसात्मनेपिनाकीशमाधवीभ्यांनमइति
ककुदि ॥४४॥ ॐह्रौंवंमेदआत्मनेखड्गीशवारुणीभ्यांनमइतिवामांसे ॥४५॥ ॐह्रौंशंअस्थात्मनेविकेशवायवी
भ्यांनम इतिहृदयादिदक्षकराग्रांतं ॥४६॥ ॐह्रौंषंमज्जात्मनेश्वेतशरक्षोविदारणीभ्यांनमइतिदक्षपादाग्रांतं ४७॥
ॐह्रौंसंशुक्रात्मनेभृग्वीशसहजाभ्यांनमइतिवामकराग्रांतं ॥ ४८ ॥ ॐह्रौंहंप्राणात्मनेनकुलीशमहालक्ष्मी
भ्यांनमइतिहृदयादिवामपादाग्रांतं ॥ ४९ ॥ ॐह्रौंळंशक्त्यात्मनेशिवेशव्यापिनीभ्यांनमइतिहृदया
दिनाभ्यंतं ॥ ५० ॥ ॐह्रौंक्षंपरमात्मनेसंवर्त्तकेशमायाभ्यांनमइतिहृदयादिशिरोंतं ॥ ५१ ॥ इत्येवं
मातृकास्थानेषुन्यसेत् अत्ररुद्राःस्मृतारक्ताधृतशूलकपालकाः शक्तयोरुद्रपीठस्थाःसिंदूरारुणविग्रहाः
रक्तोत्पलकपालाभ्यामलंकृतकरांवुजाः ॥ इतिमूर्त्तिशक्तीनांध्यानम् ॥ इतिश्रीकंठादिन्यासः ततः
प्राणायामंकृत्वा स्वदेहेमंडूकादिपरतत्वांतदेवताभ्योनमइत्युच्चार्य्य ॥ वामादिशक्तिपूजनंकृत्वाशिवषडक्षरादि

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

शीतांवुनापिदत्त्वाचवस्त्रपूतेनमंत्रवित् स्नापयेद्भक्तितोभूयोगंधपात्रास्थितेनतु महास्नपनोतरंकौस्तुभेविशेषः॥महा
दीपद्वयंदेयंशतमष्टोत्तरंपुनरिति पूजारंभप्रभृतिसंततएकोदीपःपरोभूयःपूजानंतरंशतमष्टोत्तरंदीपादेयाइतिवोध्य
म्॥ विल्वादौतुस्कांदे ॥ क्षीराद्दशगुणंदध्नाघृतेनैवदशोत्तरं घृताद्दशगुणंक्षौद्रंक्षौद्राश्चैवेक्षुजंतथा वस्त्रंयामले
पीतकौशेयवसनंविष्णुप्रीत्यैप्रकीर्त्तितं रक्तंशक्त्यर्कविघ्नानांशिवस्यचासितंप्रियं मलहीनंतथाछिद्रंक्षौमंकार्पासमेव
चांते अथचंदनं चंदनागुरुकर्पूरैःश्लक्ष्णपिष्टैःसकुंकुमैः शिवस्यार्चांसमालिप्यकल्पकोटिवसेद्दिवि हेमाद्रौतु
विशेषः विधिनास्नाप्यचानेनततोरोचनयालिपेत् कृष्णागुरुसकर्पूरचंदनागुरुयुक्तया लेपयित्वाततोलिंगम्।
पीठजघनंशुभं अनुलेपनपरिमाणंलैंगे अनुलिंगेच्चतत्सर्वंपंचाविंशफलेनचेति अथपुष्पाणि धत्तूरकैस्तुयोलिं
गं कृष्णैः संपूजयेन्नरःसगोलक्षफलंप्राप्याशिवलोकेमहीयते नीलोत्पलसहस्रस्यमालांवध्वाप्रपूजयेत् अलाभे
तुसहस्राणामर्द्धार्द्धेनैवपूजयेत् उत्पलानामलाभेतुपत्रैश्चश्रीतरोर्यजेत् श्रीतरोर्विल्वस्य विल्वपत्रैरखंडैश्चयोलिं
गंपूजयेत्सकृत् सर्वपापविनिर्मुक्तःशिवलोकेमहीयते सर्वकामप्रदंविल्वंदारिद्रस्यविनाशनं विल्वादन्यत्परं
नास्तियेनतुष्यातिशंकरः शुष्काण्यपिचपत्राणिश्रीवृक्षस्यसदैवहीति ॥ पारिजातोक्रियासारे ॥ मध्यमा-
॥३०॥ नामिकामध्येपुष्पंसंगृह्यपूजयेत् अंगुष्ठतर्जन्यग्राभ्यांनिर्माल्यमपनोदयेत् अपनीतंचनिर्माल्यंचंडेशायनिवेदयेत्
३१० अशून्यमस्तकंलिंगंसदाकुर्वीतपूजकः॥ अथशिवेवर्ज्यपुष्पाणिभाविष्यपुराणे ॥ केतकीजातिमुक्तंचकुंदोयूथीमदंते
३०६० का शिरीषंसर्जवंधूकंकुसुमानिविवर्जयेत् निर्गंधीन्युग्रगंधीनिकुसुमानिविवर्जयेत् गंधहीनमपिग्राह्यंपवित्रं-
यत्कुशादिकं प्रासाददीपिकायां जपावंधूकासिंदूरं तथात्रैसंधिकीशुभेमदंतीकेतकीपुष्पंमालतीपुरजातिचघुसृणं
चाश्वमारंचप्रमादेनापिनार्पयेत् ॥ अथधूपःशिवपुराणे ॥ गुग्गुलंघृतसंयुक्तंशिवेयश्चनिवेदयेत् रुद्रलोकमवाप्नोति

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

गाणपत्यंचाविंदति अथदीपः भविष्यपुराणे घृतदीपप्रदानेनशिवायशतयोजनं बिमानंलभतेदिव्यंसूर्यको
टिसमप्रभं अथनैवेद्यं तत्परिमाणंहेमाद्रौ दशद्रोणैस्तुनैवेद्यैरष्टद्रोणैरथापिवा शतद्रोणसमंपुण्यमाढ-
केनविधीयते वित्तहीनस्यमर्त्यस्यनात्रकार्य्याविचारणेति गुडखंडघृताक्तानांभक्ष्याणांचनिवेदनैः घृतेनपा-
चितानांचतेषांशतगुणंफलं अथफलं मातुलिंगफलाद्यानिसुपक्कानिनिवेदयेत् शिवायसत्फलंतस्यतद्भक्ष्याणांनि
वेदने अथप्रदक्षिणाः तत्रविशेषउक्तोगृह्यपरिशिष्टे एकांविनायकंकुर्य्याद्द्वेसूर्य्येत्रिणीशंकरे चत्वारिकेशवे
दद्यात्सप्ताश्वत्थेप्रदक्षिणाः आदित्यपुराणे प्रदक्षिणत्रयंकुर्य्यात् शिवस्यायतनेनरः अश्वमेधसहस्रस्यफ
लंप्राप्नोतिमानवः वृहन्नारदीयेतु एकांचंडयांरवौसप्ततिस्रोदद्याद्विनायके चतस्रःकेशवेदद्याच्छिवेत्वर्द्धप्रदक्षिणं
तत्रैव पदांतरैःपदंतस्य करौचलनवर्जितौ स्तुतिर्वाचिहृदिध्यानं चतुरंगंप्रदक्षिणं शिवलिंगेविशेषो
लिंगपुराणे सव्यंव्रजेत्ततोऽसव्यं प्रणालंनैवलंघयेत् वृहन्नारदीये शिवप्रदक्षिणीमर्त्यःप्रणालंनैवलंघयेत्
वृषंचंडंवृषंचैवसोमसूत्रंपुनर्वृषं चंडंचसोमसूत्रंचपुनश्चंडंपुनर्वृषं ॥ हेमाद्रौप्रतिष्ठाकांडे ॥ प्राच्यां
नंदिमहाकालौयाम्येभृंगिविनायकौ वारुणेवृषभस्कंधोदेवीचंडौतथोत्तरे त्रैविक्रम्यांतुऐशान्येचंडस्थापनमुक्तं
तथा अपसव्यंयतिः कुर्य्यात्सव्यंतुब्रह्मचारिणः सव्यापसव्यंगृहिणो नित्यंशंभोः प्रदक्षिणं तृणैःकाष्ठैस्तथा
पर्णैर्दृषद्भिर्वेष्टकादिभिः अंतर्द्धानंपुरःकृत्वासोमसूत्रंनलंघयेत् सोमसूत्रप्रमाणमपि तत्रैव प्रासादविस्तारमात्रं
तुभवेदुदीच्यांसूत्राद्बहिर्लंघनतोनदोषः स्याद्दोषआभ्यंतरलंघनेन सोमस्यदिशिमंडपादुदीच्यांदिशिप्रासाद
विस्तारसमानंसोमसूत्रंपरित्यज्यवहिःप्रदक्षिणेनदोषइत्यर्थः ॥ विशेषांतरमुक्तं तत्रैव सोमसूत्रद्वयंयत्रयत्रवावि
ष्णुमंदिरम् अपसव्यंनकुर्वीतकुर्वीतैवप्रदक्षिणमिति ॥ अथनमस्कारः ॥ जानुभ्यांचैवपाणिभ्यांशिरसाच

ब्र०र० फा० ॥१०॥

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

विचक्षणः कृत्वाप्रणामंसर्वेशेसर्वान्कामानवाप्नुयात् अश्वमेधादिसर्वक्रतुफलंभवतीति भविष्योत्तरे अथशिवागारेनिषिद्धवाद्ययोनितंत्रे शिवागारेचफल्लकंसूर्यागारेचशंखकं दुर्गागारेवंशवाद्यंमधुरींचनवादयेत ॥

अथनिर्माल्यलंघने निषेधान्नृसिंहपुराणे शांतरथंप्रतिनारदः ॥ अद्यप्रभृतिनिर्माल्यंलंघयंतिमहामते नरसिंहस्यदेवस्यतथान्येषांदिवौकसां पच्यंतेनरकेघोरेयावदाभूतसंप्लवम् ॥ भविष्यपुराणेपि ॥ निर्माल्यलंघनकरस्तामिस्त्रंनरकंव्रजेदिति ॥ अथनिर्माल्यप्रतिपत्तिः ॥ रुद्रांगलग्नमग्नौतुदहेत्सर्वंचतत्क्षणात् वैष्णवंस्नानकेभ्यश्चभस्मांगेभ्यश्चशांभवमिति यानितुस्कांदे शिवनिर्माल्यभोक्तारः शिवनिर्माल्यलंघकाः शिवनिर्माल्यदातारःस्पर्शस्तेषामपुण्यकृत् स्पृष्ट्वारुद्रस्यनिर्माल्यंसवासाआप्लुतः शुचिरिति नैवेद्यंमेनरोभुक्त्वाशुद्ध्यैचांद्रायणंचरेदिति॥कालिकापुराणे॥अग्राह्यंशिवनैवेद्यंपत्रंपुष्पंफलंजलं शालिग्रामशिलास्पर्शात्सर्वंयातिपवित्रतामितिपरिशिष्टे दत्त्वानैवेद्यवस्त्रादिनाददीतकदाचनत्यक्तंयच्छिवमुद्दिश्यतदादानेनतत्फलमिति भविष्येच शिवनिर्माल्यधारणनिषेधवचनानि निर्माल्यंयोहिमद्भक्त्याशिरसाधारयिष्यति अशुचिर्भिन्नमर्यादोनरःपापसमन्वितःनरकेपच्यतेघोरेतिर्यग्योनौचसंवसेत् ब्रह्महापिशुचिर्भूत्वानिर्माल्यंयस्तुधारयेत् तस्यपापंमहच्छीघ्रंनाशयिष्येमहाव्रत ॥ इतिस्कंदपुराणाशुचिनानतत्रग्राह्यंकिंतुशुचिनास्नानादिनाशुचिनेत्येवंपराणीतिस्मार्ताः अपनीतंतन्नग्राह्यमितिश्रीदत्तः शिवदीक्षारहितैर्ज्योतिर्लिंगातिरिक्तैर्वानग्राह्यमिति शैवाः स्कांदे ॥ अनर्हंममनैवेद्यंपत्रंपुष्पंफलंजलं शालिग्रामशिलासंगात्सर्वंयातिपवित्रतामित्युक्तत्वात् पंचायतनपूजायांसालिग्रास्यापितत्रसत्वान्नैवेद्यादावदोषइतिसूचितम् तथा नैवेद्यंमेनरोभुक्त्वाशुद्ध्यैचांद्रायणंचरेदिति एतदपवादःशिवनारदसंवादे ॥ बाणलिंगेस्वयंभूतेचंद्रकांतेहृदिस्थिते चांद्रायणसमंज्ञेयंशंभोर्नैवेद्यभक्षणमिति ॥ तथाचकाशीखंडे ॥

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

जलस्यधारणंमूर्द्ध्निविश्वेशस्नानजन्मनः ॥ इत्युपक्रम्य ॥ स्नापयित्वाविधानेनयोलिंगस्नपनोदिकं त्रिःपि
वेत्त्रिविधंपापंतस्येहाशुविनश्यति ॥ लिंगस्नपनवाग्भिर्यःकुर्यान्मूर्द्धन्यभिषेचनं गंगास्नानफलंतस्यजायतेत्र
अ०र० विपाप्मनइति अत्रभक्षणप्रतिप्रसवःशिवदीक्षाविषयः ज्योतिर्लिंगंविनालिंगंयःपूजयतिसत्तमः तस्यनैवेद्य
का० निर्माल्यभक्षणात्तप्तकृच्छ्रकं सालिग्रामोद्भवेलिंगेवाणलिंगेस्वयंभुवि रसलिंगेतथार्षेचसुरसिद्धप्रतिष्ठते हृद
॥११॥ येचंद्रकांतेचस्वर्णरूप्यादिनिर्मिते शिवदीक्षावताभक्तेनेदंभक्तमितीर्यते ॥

॥ इतिभविष्योत्तरेज्योतिर्लिंगेनैवेद्यादिस्वीकारस्तुदीक्षारहितैरपिकार्य्यः ज्योतिर्लिंगंविनेत्युक्तवचनात् तथा पादोदकंचनिर्माल्यंभक्तैर्धार्य्यंप्रयत्नतः ॥ इत्यग्निपुराणात् ॥ आदित्यपुराणेच ॥ निर्माल्यंधारयेद्भक्त्या शिरसापार्वतीपतेः रायसूयस्ययज्ञस्यफलंप्राप्नोतिनिश्चितं लोभादिनातुनधार्य्यं लोभान्नधारय च्छंभोर्निर्माल्यंनचभक्षयेत् नस्पृशेदपिपादेनलंघयेन्नापिनारद लिंगांतरेषुतीर्थोदकवंदनमात्रंच श्रद्धावच्छिवभक्तमात्राधिकारिकाः श्रद्धावतांस्वभक्तानामुपसर्गेमहत्यपि नोपायांतरमस्त्येवविनेशचरणोदकं येव्याधयोहिदुःसाध्यावहिरंतःशरीरिणां श्रद्धयैवोदकस्पर्शात्तेनश्यंत्येवनान्यथेतिरत्नेश्वरोपाख्यानेस्कांदवचनात् सवैरपिचंडेशंदत्त्वैवधार्य्यमिति क्वचित्तु वाणरावणचंडीशनंदिभृंगिरिटादयः सदाशिवप्रसादोयंसर्वेगृह्णंतुशांभवा इति क्वचिच्चंडाभावोऽप्युक्तोऽग्निपुराणे वाणलिंगेचलेलोहेसिद्धलिंगेस्वयंभुवि प्रतिमासुचसर्वासुनचंडोधिकृतोभवेत् ॥ आदित्यपुराणे ॥ लिंगेस्वायंभवेवाणेरत्नतेजसिनिर्मिते सिद्धेप्रतिष्ठितेलिंगेनचंडोधिकृतो भवेत् ॥ येषुचंडाधिकारोनास्ति तन्निर्माल्यधारणेनदोषइत्याहुः ॥ अथरुद्राक्षधारणंतन्महिमाच ॥ शिखायांहस्तयोःकंठेकर्णयोश्चापियोनरः रुद्राक्षंधारयेद्भक्त्यासशैवंलोकमाप्नुयात नववक्त्रंतुरुद्राक्षंधारयेद्वामवा

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

श्रमनून्सप्तगृह्णीयाद्योगसिद्धये अथार्चनंशुभेघस्त्रेआरभेतप्रसिद्धये कृत्वानित्यक्रियाःशुद्धोदद्यादर्घ्यंविवस्वते
मृदमादायतोयेनसुधयामंत्रेतेनच आसिच्यपिंडयेत्स्त्रेष्टमानपात्रेनिधापयेत् तदाकालमनुस्मृत्यकामनामपिहृद्
तां लिंगानिपार्थिवानीहपूजयेमुकसंख्यया संकल्पैवंमृदापिंडादादायाल्पांमृदंसुधीः एकादशार्णमनुनाकुर्य्या
द्वालगणेश्वरं मायागणेशभूवीजैर्जातोगणपतेःपुटः एकादशोर्णमंत्रोयंस्मृतोवालगणेशितुः वराभयलसत्पाणि
पद्मंवालगणेश्वरं निर्मायस्थापयेत्पीठेलिंगानिरचयेत्ततः हरमंत्रेणगृह्णीयादक्षमानाधिकांमृदं ॥
महेश्वरस्यमंत्रेणलिंगंकुर्यात्तथाशुभं अंगुष्ठमानादधिकांवितस्त्यवधिसुंदरं पार्थिवंरचयेल्लिंगंनन्यूनंनाधिकंततः
शूलपाणेस्तुमंत्रेणलिंगंपीठेनिधापयेत् एवमन्यानिकुर्वीतयथासंकल्पमादरात् अवशिष्टमृदाकुर्य्यात्कुमारं
तस्यमंत्रतः स्थापयेल्लिंगपंक्त्यंतेस्वमंत्रेणार्चयेच्चतं वाग्वर्मकर्णविद्याढ्यश्चरमोमीनकेतनः कुमारा
यनमोंतोयंगुहमंत्रोदशाक्षरः मंत्रेणावाहयेद्देवंप्रतिमंत्रंपिनाकिनं ततोलिंगस्थितंध्यायेत्सप्रसन्नंमहेश्वरं
दक्षांकस्थगजपतिमुखंप्रामृशन्दक्षदोष्णा वामोरुस्थानगपतितनयांकेगुहंचापरेण इष्टाभीतिंवरकरयु
॥ १[illegible]॥ गेधारयत्पिंडकांतिरव्यादस्मान्त्रिभुवनमतोनीलकंठस्त्रिनेत्रः एवंध्यात्वापशुपतेर्मंत्रेणस्थापयेच्छिवं
[illegible]१० शिवमंत्रेणगंधादीनर्पयेद्वाह्निरेतसे प्रागादिवामावर्तेनदिक्ष्वष्टौपरिपूजयेत् शर्वंभवंरुद्रमुग्रंभीमंपशुपतिं
३[illegible]१० तथा महादेवमथेशानंक्रमात्क्षित्यादिमूर्तिकान् क्षित्यप्तेजोनिलाकाशयजमानेंदुभास्कराः क्षित्याद
यः स्युः शर्वाद्या स्ततइंद्रादिकान्यजेत् धूपदीपनिवेद्यादिनमस्कारप्रदक्षिणाः जयंचकृत्वाविसृजेन्महादेव
स्यमंत्रतः तारानंतादिकांडे ताहराद्यामनवोद्रष्टव्यः ॥ प्रतिलिंगेयजेद्देवमखिलानिसहैववा पूजितोनिजमंत्रेण
विसृजेद्गणभृद्गुहौ धनपुत्रादिकामैस्तु शिवोऽर्घ्यःप्रोक्तलक्षणः विद्याकामैश्चिंतनीयः परशुंहरिणंवरं

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

ज्ञानमुद्रांदधद्धस्तेवटमूलमुपाश्रितः पुंसोर्विरुद्धयोः संधौ कुर्य्याल्लिंगानिसाधकः नदीतीरद्वयानीतमृदाता
निचपूजयेत् तत्रध्येयोहरिहरः शंखपद्मादिशूलभृत् इंद्रनीलशरच्चंद्रभूतिभूषणपुंजवान् दंपत्योरविरोधार्थमर्ध
नारीश्वरः स्मृतः पीयूषपूर्णकलशंदधत्पाशांकुशावपि उच्चाटमारणोद्वेषे ध्यातव्यः पुनरीदृशः कालीहस्तां
बुजालवः शूलप्रोताद्विषच्चयः मुंडमालाक्षरुत्कंठोरावाविनाहिताखिलः इत्थंतुकामनाभेदाद्ध्यानभेदाःप्रकीर्त्तिताः
पूजयेत्कार्य्यसिद्ध्यर्थंलक्षावाधिसहस्रतः लक्षंपार्थिवलिंगानांपूजनाद्भुक्तिमुक्तिभाक् लक्षंतुमुंडलिंगानांपूजनात्पा
र्थिवोभवेत् यानारीशिवलिंगानिसंपूज्येष्टमवाप्नुयात् भस्मनोगोमयस्यापि वालुकायास्तथाफलं क्रीडंतःशि
शुकाभूमौलिंगंकृत्वारजोमयं पूजयंतिविनोदेन तेपि स्युःक्षितिनायकाः प्रातर्गोमयलिंगानिनित्यंयस्त्रीणि
पूजयेत् वृहतीविल्वयोःपत्रै नैवेद्येगुडमर्पयेत् एवंमासत्रयंकुर्वन्ननल्पंलभतेधनं एकादशैवलिंगानिगोमयो
त्थानिमर्चयेत् प्रातर्मध्याह्नयोः सायंनिशीथेप्रतिवासरं ससर्वाः संपदोयायात्षण्मासानेवमादरात् एकाद
शयजेन्नित्यंशालिपिष्टकृतानियः लिंगानिमासमात्रेणसकल्मषचयंदहेत् स्फाटिकंपूजितंलिंगमेनोनिकरनाश
नं सर्वकामप्रदंपुंसामुदुंवरसमुद्भवं रेवाश्मजंसर्वसिद्धिप्रदंदुःखविनाशनं यथाकथंचिल्लिंगस्यपूजानित्यंकृतेष्ट
दा योर्चयेत्पिचुमंदोत्थैः पत्रैर्गोमयजंशिवं क्रुद्धंमहेश्वरंध्यायन्सपराजयतेरिपून् लिंगंसंपूज्ययन्नित्यांशिवभ
क्तिपरायणः मेरुतुल्योपितस्याशुपापराशिर्लयंव्रजेत् चतुर्दश्यांतथाष्टम्यांपौर्णमास्यांविधुक्षये पयसास्नापि
तोशंभोधरादानफलंलभेत् दोग्ध्रीणांतुगवांलक्षंयोदद्याद्वेदपाठिने पार्थिवंयोर्चयेल्लिंगंतयोर्लिंगार्चकोवरः लिं
गपूजांविधायाग्रेस्तोत्रंवाशतरुद्रियं पूजयेत्तन्मनाभूत्वाशिवेस्वंविनिवेदयेत् यत्संख्याकंयजेल्लिंगंतन्मितंहो
ममाचरेत् आज्यान्वितैस्तिलैरन्नैर्घृतैर्वापायसेनवा शिवमंत्रेणतस्यांतेब्राह्मणान्भोजयेच्छतं एवंकृतेसमस्ते
ष्टसिद्धिर्भवतिनाश्चितमीति ॥

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

इतिमंत्रमहोदधिस्थपार्थिवविधानम् ॥

अथपंचसूत्रीविधानं लिंगवृत्तसममध्यमूर्द्धविस्तीर्णमेवच तदर्द्धंगोमुखंप्राहुःपंचसूत्रमिदंमतं कालोत्तरे ॥ लिंगमस्तकविस्तारोलिंगोच्छ्रायसमोभवेत् त्रिगुणःपरिणाहःस्यात्ततःपिंडीप्रतिष्ठिता लिंगतुल्यंप्रणालंस्यात्पंचसूत्रस्यलक्षणं पंचसूत्रसमायुक्तंशिवालिंगंसमर्चयेत् भुक्तिदंमुक्तिदंदेविधनारोग्यसुखप्रदं गौतमीतंत्रे लिंगमस्तकविस्तारोलिंगोच्छ्रायसमोमतः परिधिस्तत्त्रिगुणितस्तद्वत्पीठंव्यवस्थितं प्रणालिकातथैवस्यात्पंचसूत्रविनिर्णयः लिंगमस्तकविस्तारंपूजाभागसमंभवेत् नाहतत्रिगुणंकुर्य्यान्नाहवत्पीठविस्मृतिः पूजांशाद्द्विगुणंकुर्य्यादुन्नतंपीठमुत्तमं वृत्तंवाचतुरस्रंवामध्येकंठसमन्वितं द्विगुणंलिंगनाहाच्चकंठनाहंसमाचरेत् त्रिमेखलमधश्चोर्द्धंसमंवाथद्विमेखलं लिंगमस्तकविस्तारंषडभागंविभजेत्ततः मेखलामेकभागेन कुर्य्यात् खातंचतत्समं लिंगदैर्घ्यसमंकुर्य्यात्प्रणालंपीठवाह्यतः विस्तारंतत्समंमूलतदर्द्धंचतदग्रतःजलमार्गःप्रकर्त्तव्य स्तस्यमध्येत्रिभागतः कुर्य्यात्पीठार्द्धदैर्घ्यंवाप्रणालंचतथोदितं सर्वेषांतत्रलिंगानांसपीठानांविशेषता लोहादीनांचालिंगानामेवंलक्षणमाचरेत् लिंगनाहसमपीठविस्मृतंविस्मृतस्यसमभागतुंगकं तुंगकार्द्धसमगोमुखांतकंगोमुखांतसमकंठनाहकं शिल्पिशास्त्रेपि लिंगमस्तकविस्तारंलिंगोच्चयवत्समंकृत्वा ॥ तत्रिगुणवेष्टनार्हंलिंगस्थौल्यंकृत्वा तत्समंवृत्तंचतुरस्रंवापीठविस्तारं अधउर्द्धंचकुर्य्यात् ॥ पीठोचतातुलिंगोच्यमतोद्विगुणा पीठमध्यंलिंगाद्द्विगुणंस्थूलं पीठोन्नतातृतीयांशेनकंठंकृत्वा तस्योर्द्धमधश्चसमंवप्रत्रयंवाकृत्वा लिंगविस्तारषष्ठांशेनपीठोपरिवाह्यमेखलांकृत्वातदंतः संलग्नंतत्समंखातंकृत्वा पीठाद्वहिर्लिंगसमदीर्घ्यंपीठार्द्धदीर्घांवामूलदैर्घ्यसमविस्तारामग्रेतदर्द्धविस्तारांतृतीयांशेनमध्येखातां पीठवत्समेखलांप्रणालिकांकुर्य्यादिति ॥

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

इतिपंचसूत्रविधानम्

इदंपंचसूत्रीविधानंपार्थिवेनविधानंकुर्य्यात् तदुक्तंपार्थिवेश्वरचिंतामणौ पंचसूत्रविधानंचपार्थिवेनचकारयेत् यथाकथंचिद्विधिनारमणीयंप्रकल्पयेत् रत्नादिलिंगेप्येवं ॥ तदुक्तंहयशीर्षपंचरात्रे नकुर्य्याल्लक्षणोद्धाररंरत्नजानांचलात्मनां स्वप्रभालक्षणंतेषांस्वर्णजातामपिध्रुवं तस्मान्नलक्षणोद्धारंकुर्य्यात्पाषाणलिंगवत् अचलानांतैजसानांकाश्चिदिष्येतलक्षणं लक्षणंकल्पनीयंतुस्थाप्यालिंगेयथाविधि चलालिंगेकुशाग्रेणलक्षणंकल्पयेद्गुरुः मनसाचिंतयेद्वाचिलक्षणंलिंगसंस्थितं सोमशंभावपि रत्नजेलक्षणोद्धारोनलोहेनसरिद्भवे लिंगेषुचललोहेषुनदृष्टंक्वचिदागमे स्वरूपंलक्षणंतेषांप्रभारत्नेषुनिर्मलेति अन्यत्रसंख्याविशेषेणनिषेधः गृहेलिंगद्वयंनार्च्यंशालिग्रामद्वयंतथा द्वेचक्रेद्वारिकायाश्चगणेशत्रयमेवच ॥

अ०र०
फा०
॥९॥

अथशिवपूजामधिकृत्यकालिकापुराणे कपिलापंचगव्येनकुशवारियुतेनच स्नापयेन्मंत्रपूतेनब्राह्मंस्नानंतदुच्यते ॥ एकाहमपियोलिंगेब्राह्मंस्नानंसमाचरेत् विधूयसर्वपापानिरुद्रलोकेमहीयते कपिलापंचगव्येनदधिक्षीरयुतेनच स्नानेशतगुणंपुण्यमितरेभ्योनसंशयः वर्षकोटिसहस्रेणयत्पापंसमुपार्जितं घृतस्नानेनतत्सर्वंदहत्यग्निरिवेंधनं कृष्णाष्टम्यांघृतस्नानं कृत्वालिंगेसकृन्नरः कुलैकविंशमुतार्य्यशिवलोकेमहीयते स्नाप्यदग्धासकृल्लिंगंशिवलोकेमहीयते ॥ ब्रह्मपुराणे देवानांप्रतिमायत्रघृताभ्यंगक्षमाभवेत् पलानितस्यैदेयानिश्रद्धयापंचविंशतिः अष्टोतरंपलशतंस्नानदंपंचसर्वदा द्वेसहस्रेपलानांतुमहास्नानेतुसंख्यया दातव्यंयेनसर्वासुदिक्षुनिर्य्यातितद्व्रतं पंचविंशपलांलिंगेअभ्यंगंकारयेदथ शिवस्यसर्पिषास्नानंप्रोक्तंपलशतेनच तावतैवचक्षीरेणगव्येनैवभवेत्ततः भूयःसार्द्धसहस्रेणपलानामैक्षयेद्बुधः रसेनकारयेत्स्नानंभक्त्याचोष्णांबुनाततः

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

व्रतादिषु तिथ्यंतेपारणंकुर्य्याद्विनाशिवचतुर्दशीमितिमदनरत्ने कालादर्शेपि सात्वस्तमयपर्यंतंव्यापिनीचेत्परेह
नि दिवैवपारणंकुर्य्यात्पारणानैवदोषभागिति केचित्तुशक्तिस्तिथ्यंतेअशक्तिस्तिथिमध्यइत्यूचुः मयूखेतु मध्य
कालोमुख्यस्तदंतकालोगौणइत्युक्तं यत्तु निर्णयसिंधौ यामत्रयादर्वाक्चतुर्दशीसमाप्तौतुतदंतेतदूर्ध्वगामिन्यां
तुप्रातःस्तिथिमध्यएवेति हेमाद्रिमाधवादयोऽव्यवस्थामाहुस्तत्र तिथिभांतेचपारणमत्रयोदितयामत्रयोर्ध्वगामि
न्यांप्रातरेवहिपारणेत्यादि तच्चिंत्यं तिथिमध्येपारणाविधायकवचनानामेकमूलकल्पनालाघवानुरोधेनएत
द्वचनासिद्धार्थानुवादकत्वस्यैवयुक्तत्वात् यदप्युक्तं वयंतुतिथ्यंतेपारणंभवेदितिकृष्णाष्टम्यादिविषयकमितिब्रू
मइति तदपिचिंत्यंतिथ्यंतेपारणंभवेदित्यत्रतिथिशब्देनप्रक्रांतसर्वतिथिपरामर्शस्या सिद्धत्वेनसंकोचस्यान्या
य्यत्वात् यदपिसाह्यस्तमयपर्यंतव्यापिनीचेत्परेहनीतिमदनरत्नकालादर्शधृतवचनंशिवरात्रिव्रतभिन्नव्रतपरमि
ति तदपिनप्रकरणवाधापत्तेः तच्छब्दस्यप्रक्रांतशिवरात्रिपरामर्शकत्वेनतद्भिन्नव्रतपरामर्शकत्वानुपपत्तेश्चेति
॥ इतिपारणनिर्णयः शिवरात्रौअवश्यंकर्त्तव्याशिवपूजातदुपयोगित्वेनप्रासंगिकंकिंचिन्निरूप्यते तत्रादौ
शिवलिंगमहिमानंदिभविष्यपुराणयोः आयुष्मान्बलवान्श्रीमान्धनवान्पुत्रवान्सुखी वरमिष्टंलभेल्लिंगंपार्थिवं-
यःसमर्चयेत् मृद्भस्मगोशकृत्पिंडंताम्रकांस्यमयंतथा कृत्वालिंगंसकृत्पूज्यवसेत्कल्पायुतंदिवि कामनावि-
शेषेणलिंगभेदाः देवीपुराणे वार्क्षंवित्तप्रदंलिंगंस्फाटिकंसर्वकामदं नर्मदागिरजंश्रेष्ठमन्यद्वापिहि
लिंगवत् कृत्वापूजयविप्रेंद्रलप्स्यसेवेप्सितंफलं अथफलविशेषोहेमाद्रौलक्षणसमुच्चये आयुष्यंहीरज
ज्ञेयंरोगहन्मौक्तिकोद्भवं सुखकृत्पुष्परागोत्थंवैडूर्य्यंशत्रुदर्पहृत् पद्मरागंचलक्ष्मीदमैंद्रनीलंयशःप्रदं

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

लिंगमारकतंपुष्ट्यैस्फाटिकंसर्वकामदमिति ॥ शिवनारदसंवादे पितॄणांमुक्तयेपूज्यंलिंगंरजतसंभवं-
कीर्तिकामोर्चयेन्नित्यंलिंगंकांस्यसमुद्भवं पूजयेताम्रजंलिंगंपुष्टिकामोहिमानवः तुष्टिकामस्तुसततंलिंगंपैत
लसंभवं शत्रुमारणकामस्तुलिंगंलोहमयंसदा तथासीसमयंलिंगमायुःकामोर्चयेत्सदा तथा ब्रह्मस्वपरि
हारार्थंसौवर्णंलिंगमर्चयेत् स्थिरलक्ष्मीप्रदंहैमंराजतंचैवराज्यकृत् प्रजावृद्धिकरंरागंताम्रमायुःप्रवर्द्धनमिति
लिंगे ॥ श्रीप्रदंशार्वलंलिंगंशिलाजंसर्वसिद्धिदमिति कालोत्तरे ॥ गंधपुष्पमयंलिंगंतथान्नादिविनि
र्मितं सर्वकामप्रदंपुंसांलिंगंतात्कालिकंस्मृतमिति लक्षणसमुच्चये गांधंसौभाग्यदंपौष्पंभुक्तिमुक्तिप्रदाय
कं प्रभुमानप्रदंशार्ङ्गंसैन्यदंनागदंतजं शालिपिष्टोद्भवंपुष्ट्यैपैष्टिकंधनवर्द्धनं गोधूमंवातरोगघ्नंयमजंवलपु
ष्टिदं रिपुभेदकरंमौद्गंस्त्रीदंस्यान्माषपिष्टजं आन्नमायुःप्रदंज्ञेयंगौडंप्रीतिविवर्द्धनं नानाफलोद्भवंलिंगंनाना
कामप्रदायकं तैलपिष्टंकरोत्याग्निसैद्धार्थंभयनाशनं तैलमिश्रितापिष्टोद्भवंलिंगंक्षुधांकरोतीत्यर्थः सुखकृत्वा
वनेयंचगोमयंरोगनाशनं गुणदंसैकतंभूरिसौभाग्यायचलावणं उच्चाटनेतुपांशव्यंमौलंशत्रुक्षयावहं वंशां
कुरसमुद्भूतंवंशवृद्धिप्रदंभवेत् पुरक्षोभकरंमौरंरामठंचाग्निकारकं मौरंगौग्गुलंरामठंहिंगुमयं पूज्यंगंधमयं
लिंगंत्रिकालंसुसुखावहं चंद्रेणचंदनेनाथकुंकुमेनसुगंधिना चतुःसमेनवाकार्यंलघुनाकेवलेनवा चंद्रःकर्पूरः
लघुरगुरुःचतुसमलक्षणं गारुडे कस्तूरिकायाद्वौभागौचत्वारश्चंदनस्यच कुंकुमस्यत्रयश्चैवशशिनश्चचतुःस
मइति शिवनारदसंवादे तत्रापिपार्थिवंश्रेष्ठंक्षिप्रसिद्धिप्रदंभवेत् पार्थिवेनतुलिंगेनवहवःसिद्धिमागताः कृते
रत्नमयंलिंगंत्रेतायांहेमसंभवं द्वापरेपारदंश्रेष्ठंपार्थिवंतुकलौयुगे ॥ श्रेष्ठमित्यनुषंगः ततश्चकलावपिनालिंगां
तरनिषेधःअथपार्थिवलिंगेतुसंख्याभेदेनफलविशेषः ॥ नारदउवाच ॥ देवकेनप्रकारेणकर्तव्यंसार्वकामिकं यस्य

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

पूजनमात्रेणकृतकृत्योभवेन्नरः ॥ शिवउवाच अथेसर्वप्रयत्नेनपार्थिवांलिंगमुत्तमं कर्त्तव्यंहिनृभिर्नित्यंकाम मुद्दिश्ययत्नतः मल्लिंगंपार्थिवंलक्षंभुक्तिमुक्तिफलप्रदं देशकालवलंज्ञात्वाकुर्य्याल्लिंगंफलप्रदं विद्यार्थीलिंग साहस्रंधनार्थीचतदर्धकं पुत्रार्थीसार्धसाहस्रंकन्यार्थीचशतत्रयं वद्धोलिंगायुतंकुर्य्यात्सर्वपापहरंपरं राज्यार्थी शतसाहस्रंकांतार्थीशतपंचकं मोक्षार्थीकोटिगुणितंभूकामश्चसहस्रकं रूपार्थीत्रिसहस्रंतुतीर्थार्थीद्विसहस्रकं सु हृत्कामः सहस्रंतुवस्त्रार्थीशतपंचकं उच्चाटनपरश्चैवसहस्रंचयथोक्तवत् स्तंभनेचसहस्रंचमारणेचतदर्द्धकं निग डान्मुक्तिकामस्यसहस्रंसार्द्धमीरितं महाराजभयेपंचशतंघोराध्वसंकटे शतद्वयंचडाकिन्याभयेपंचशतंपरं दारि द्र्येपंचसाहस्रंतस्यार्धंसर्वकामिकमितिपूर्वोक्तमहासंख्यापूर्वंप्रत्यहंकियल्लिंगसंख्याविधेयेत्यपेक्षायामाह एकं पापहरंप्रोक्तंद्विलिंगंचार्थसिद्धिदं त्रिलिंगंसर्वकामानांकारणंपरमीरितं मारणेतुचतुर्लिंगंपुत्रकाम्येचपंचकं उत्त रोत्तरमेवंस्यात्पूर्वोक्तगणनावधीति ॥ अन्यत्रापि ॥ लिंगानामयुतंकृत्वामहाराजभयंहरेत् सहस्रमेकंलिंगा नांव्याधीनांतुभयंहरेत् सहस्राणितथापंचानिगडान्मुक्तयेनृणाम् कारागृहविमुक्तार्थमयुतंकारयेद्बुधः डाकिन्या दिभयेसप्तसहस्रंकारयेत्तथा सहस्राणांतुपंचाशदपुत्रोपिहिकारयेत् लिंगानामयुतेनैवकन्याकामस्तुकारयेत् एकलिंगार्चनेनैवअतुलांश्रियमाप्नुयात् लक्षमेकंतुलिंगानां यःकरोतिनरोभुवि शिवएवभवेत्सोपिनात्रकार्या विचारणेति क्रियासारे ॥ लिंगस्यशिवनाभेस्तुनहिपीठप्रकल्पनं तदाधारशिलैवस्यात्तस्यपीठमितिस्मृतं उत्त ममध्यमहीनामितिलिंगंत्रिधास्मृतं एकैकंत्रिविधातद्वदुत्तमांगुलिमानतः नवाष्टसप्तांगुलिकंलिंगंश्रेष्टंतथास्मृतं षट्पंचकंचतुर्मानंमध्यमंत्रिविधंस्मृतं त्रिद्वेकांगुलिकंलिंगंत्रिविधंतुकनीयकं उत्तमंवुद्बुदाकारंमध्यमंकुक्कुटां डवत् अधमंगोककुव्वच्चइतिलिंगंत्रिधास्मृतं अक्षादल्पपरिमाणंतल्लिंगंकुत्रचिन्नरः कुर्वीतांगुष्ठतोह्रस्वंनकदाचि

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

त्समाचरेत् अक्षोशीतिगुंजः गुंजःपंचाज्यमाषकःतेशोडशाक्षःकर्षोस्त्रीत्यमरकोशात् तस्मादशीतिगुंजपरिमाण यामृदापार्थिवलिंगंकर्त्तव्यं रुद्राक्षंशिवलिंगंचस्थूलंस्थूलंप्रशस्यते ॥ इतिवचनाच्च ॥ सिद्धांतशेखरे अंगुलादिवि तस्त्यंतंलिंगंगेहेप्रपूजयेत् प्रासादेतुतदूर्द्धंस्यात्पूजनीयंप्रयत्नतइति पाद्मे शालिग्रामशिलांलिंगेयःकरोतिममार्च

नं तेनार्चितःकार्त्तिकेयः युगानामेकसप्ततिं प्रागादिदिगभिमुखनियमःसारसमुच्चये प्रागाननोधनददिग्वदनोथ वेति अन्यत्रापि रात्रावुदङ्मुखःकुर्य्याद्देवकार्य्यंसदैवहि शिवार्चनंसदाप्येवंशुचिःकुर्य्यादुदङ्मुखइति वाचस्प तिमिश्रास्तु प्राक्पश्चिमोदगास्यस्तुप्रातःसायंनिशासुचेतिवचनात्कालभेदेनव्यवस्थामाहुः पारिजातेगृह्यप रिशिष्टे प्रतिमाःप्राङ्मुखीरुदङ्मुखोयजेत एतच्चस्थिरप्रतिमाविषयं अन्यत्रप्राङ्मुखः अन्यत्रचलादावि तिनिर्णयसिंधौ ॥ अन्यत्रतु चरेलिंगेर्चयेद्देवंपूर्वाभिवदनंबुधः स्थिरलिंगेयथाक्लृप्तासतमेवप्रपूजयेदिति गो भूहिरण्यवस्त्रादिवलिपुष्पनिवेदने ज्ञेयोनमः शिवायेति मंत्रः सर्वार्थसाधकः सर्वत्राप्यधिकश्चायमोंकाराद्यः षडक्षरः ॥ नंदिपुराणात्पंचाक्षरेणवापूजनंकार्य्यं लिंगेर्चास्थंडिलेवापिशंकरंविधिपूर्वकं पूजयेतिशेषः ॥ युगदोषंविनिर्जित्यरुद्रलोकेप्रसीदते ॥ पार्थिवलिंगमधिकृत्यब्राह्मे॥हरोमहेश्वरश्चैवशूलपाणिःपिनाकधृक् पशुप तिःशिवश्चेतिमहादेवेतिपूजयेत् मृत्तिकाग्रहणेचैवघटनेचप्रतिष्ठितौ आवाहनेचस्नपनेपूजनेचविसर्जनइति ॥

अथमंत्रमहोदधिस्थंपार्थिवपूजनाविधानम् ॥

अथपार्थिवलिंगस्यविधानमभिधीयते स्नातोनित्यंविधायादौगत्वाशुद्धांभुवंसुधीः उपरिस्थामथाकृत्यषडर्णेना भिमंत्रयेत् ॥ आकाशः पृथिवीशेषस्थितोबिंदुसमन्वितः पृथवीचचतुर्थ्यंतानमोंतः स्यात्षडक्षरः ततोमृदमु पादायकृत्वानिःशर्करांततः पात्रेनिदध्यात्संशुद्धेप्रत्यहंपूजनायतां सद्दिनेसद्गुरोर्मंत्रौगणेश्वरकुमारयोः हराद्यां

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

शि[illegible]रात्रिमुपोषयेत् सर्वान्कामानवाप्नोतिशिवेनसहमोदते तथा कश्चित्पुण्यविशेषेणव्रतहीनोपिमानवःजागरंकुरुते तत्रसरुद्रसमतांम्रियात् तथा यःपूजयतिभक्त्येशमनेकफलतांव्रजे दित्यादीनिकेवलोपवासजागरणपूजावि धायकानितान्युपकल्पत्वादशक्तविषयाणि हेमाद्रिमाधवीयमदनरत्नादावप्येवम् ॥ नित्यकाम्यरूपस्या प्यस्यव्रतस्यसर्वाधिकारत्वमीशानसंहितायामुक्तं शिवरात्रिव्रतंनामसर्वपापप्रणाशनं आचांडालमनुष्याणां भुक्तिमुक्तिप्रदायकमिति नृसिंहपरिचर्यायांवैष्णवैरप्येतद्व्रतंकार्यमित्युक्तंसौरोवावैष्णवोवान्योदेवतांतरपूजकः नपूजाफलमाप्नोतिशिवरात्रिवहिर्मुखइतियमवचनात् नतेतत्रगमिष्यंतियेद्विषंतिमहेश्वरमिति शिवविद्वेषिणो वैष्णवपदप्राप्तिनिषेधाच्च ॥ अधिकारिनियमाः स्कंदपुराणेदर्शिताः ॥ माघमासेतुकृष्णायाफाल्गुनादौचतुर्दशी साचपुण्यातिथिर्ज्ञेयासर्वपातकनाशिनीति अहिंसासत्यमक्रोधोब्रह्मचर्यंदयाक्षमा शांतात्माक्रोधहीनश्चतप स्विष्वनसूयकः तस्मैदेयमिदंदेविगुरुपादानुगोयदि अन्यथायोददातीदंसतदानरकंव्रजेदिति ॥ इतिव्र तस्वरूपतदुपयोगिनिर्णयः ॥

अथतिथिर्निर्णीयते साचद्विधाशुद्धाविद्धाच तत्रसूर्योदयमारभ्यपुनःसूर्योदयपर्यंताशुद्धा तदन्याविद्धा तत्रशुद्धायांनास्तिसंदेहः विद्धातुप्रदोषनिशीथोभयव्यापिनीग्राह्या प्रदोषवेधोवायुपुराणेदर्शितः॥ त्रयोदश्यस्तगेसूर्येचतसृष्ववरात्रिषु भूतविद्धातुयातत्रशिवरात्रिव्रतंचरेदिति स्मृत्यंतरेपि ॥ प्रदोषव्यापिनी ग्राह्याशिवरात्रिचतुर्दशी रात्रौजागरणंयस्मात्तस्मात्तांसमुपोषयेदिति ॥ त्रयोदशीदिनास्तांतेप्रदोषेचचतुर्दशी त्रि वर्गप्राप्तयेकार्य्या गृहस्थैःशिवतोषणी माघेचतुर्दशीकृष्णायाभवेद्रजनीमुखे तद्दिनेह्युपवासः स्यात्तिथ्यंतेपार णंभवेत् त्रयोदशीयुताकार्य्याशिवरात्रिचतुर्दशी पारणाहिचतुर्दश्यांयथस्तंयातिनोरविः शिवरात्रिः पराकार्य्या

॥ ४ ॥
८०
३०१०
© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

यदिरात्रौत्रयोदशी अन्यथातुभवेत्पूर्वापरेमाचेद्बुजिक्षमा इतिनिशीथवेदस्तु ॥ ईशानसंहितायां माघकृष्णचतुर्द
श्यामादिदेवोमहेश्वरःशिवलिंगतयोद्भूतः कोटिसूर्यसमप्रभःतत्कालव्यापिनीग्राह्याशिवरात्रिव्रतेतिथि अर्द्धरात्रा
दधश्चोर्द्ध्वयुक्तायत्रचतुर्दशी तत्तिथावेवकुर्वीताशिवरात्रिव्रतंव्रती अर्द्धरात्रादधश्चोर्द्धमुक्तायत्रचतुर्दशी नैवतत्रव्रतंकु
र्य्यादायुरैश्वर्यहानिदइति व्याप्यार्द्धरात्रंयस्यांतुजायतेयाचतुर्दशी तस्यामेवव्रतंकार्य्यंमत्प्रसादार्थिभिर्नरैः
पूर्वेद्युरपरेद्युर्वामहतीस्याच्चतुर्दशी व्याप्तासादृश्यतेयस्यांतस्यांकुर्य्याद्व्रतंनरः लिंगाविर्भावकालेतुव्याप्ताग्राह्याच
तुर्दशी तदूर्द्ध्वाधोन्विताभूतासाकार्याव्रातिभिःसदा ममप्रियकरीह्येषामाघकृष्णचतुर्दशी महानिशान्वितायातुत-
त्रकुर्य्यादिमंव्रतमिति ॥ अतएतस्यव्रतस्यरात्रिप्राधान्यमुक्तंस्कंदपुराणे निशिभ्रमंतिभूतानिशक्तयःशूलभृ
द्यतः अतस्तस्यांचतुर्दश्यांसत्यांतत्पूजनंभवेत् एतस्यार्थः निशिभ्रमंतिचरंतिभूतानिपिशाचादयः शक्तयोदेव्यःशू
लभृत्शंकरः यतोतस्तस्यांचतुर्दश्यांतेषांभूतशक्तिशिवानांपूजनंकार्य्यं नागरखंडे माघमासस्यकृष्णायांचतु
र्दश्यांसुरेश्वर अहंयास्यामिभूपृष्ठेरात्रावस्तेदिवाकरे लिंगेषुचसमस्तेषुस्थावरेषुचरेषुच संक्रमिष्यामिसंद
ग्धंवर्षपापविशुद्धये तस्माद्रात्रौहिमेपूजांयःकरिष्यतिमानवाः मंत्रैरेतैःसुरश्रेष्ठविपाप्मासभविष्यति एवंसतीति
पूर्वेद्युरेवपरेद्युरेववायत्रप्रदोषनिशीथो भयव्याप्तिस्तत्रव्रतमाचरणीयं पूर्वेद्युरेवोभयव्याप्तौस्कंदपुराणेपठ्यते त्र
योदशीयदादौविदिनभुक्तिप्रमाणतः जागरेशिवरात्रिःस्यान्निशिपूर्णाचतुर्दशी दिनभुक्तिरत्रास्तसमयः परेद्युरे
वोभयव्याप्तौकामिकेपिपठ्यते निशाद्वयेचतुर्दश्यांपूर्वात्याज्यापराशुभेति तथातत्रैव आदित्यास्तमयेका
लेऽस्तिचेद्याचतुर्दशी तद्रात्रिःशिवरात्रिःस्यात्साभवेदुत्तमोत्तमेति दिनद्वयेप्युभयव्याप्तिरनुभयव्याप्तिश्चनसं
भाव्यते यामद्वयवृद्धेः यामद्वयक्षयस्यचाभावात् यदापूर्वेद्युर्निशीथव्याप्तिःपरेद्युःप्रदोषव्याप्तिस्तदापूर्वेद्युरेवो

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

पवासःकार्यः कृष्णाष्टमीस्कंदषष्ठीशिवरात्रिश्चतुर्दशी एताःपूर्वयुताःकार्य्यास्तिथ्यंतेपारणंभवेत् जन्माष्टमी रोहणीचाशिवरात्रिस्तथैवच पूर्वविद्धैवकर्त्तव्यातिथ्यंतेपारणेशुभा श्रावणीदुर्गनवमीतथादूर्वाष्टमीचया पूर्ववि द्धैवकर्त्तव्यातिथ्यंतेपारणेच्छुना जयंतीशिवरात्रिश्चकार्येभद्राजयान्विते इत्यादिस्कंदपुराणादिवचनैर्जया योग स्य।इतत्वेनतस्यप्राशस्त्यावगतेः माघफाल्गुनयोर्मध्येयास्याच्छिवचतुर्दशी अनंगेनसमायुक्ताकर्त्तव्यासातिथिः सदेतिनागरखंडवचनाच्च महतामपिपापानांदृष्टावैनिष्कृतिःपुरा नदृष्टाकुर्वतांपुंसांकुहूयुक्तांतथाशिवामिति तत्रैवदर्शयुक्तायानिंदाश्रवणात् यदातुपूर्वेद्युर्निशीथादूर्ध्वंप्रवृत्ताचतुर्दशीपरेद्युः क्षयवशान्निशीथादर्वागेव समाप्तापरेद्युरेवोपवासः प्रदोषव्याप्तेरेकस्याःसद्भावात् एतदभिप्रेत्यमाधवीयेस्मर्यते माघासितेभूतदिनं- कदाचिदुपैतियोगंयदिपंचदश्या जयाप्रयुक्तांननुजातुकुर्य्याच्छिवस्यरात्रिः प्रियकृच्छिवस्येति ॥ अत्रत्रयो- दश्याप्रकर्षेणयुतामित्युक्तत्वात्पूर्वेद्युस्त्रयोदश्यांबहुरात्रिव्याप्तिप्रतीतिः एतन्माधवमतानुसारेणोक्तं हेमाद्रि मदनरत्नादौतुनिशिथव्याप्त्यानिर्णयः कार्यइत्युक्तं निर्णयामृतेतुप्रदोषव्यापिनीग्राह्येत्युक्तं मयूखे यदाच तुर्दशीपूर्वेद्युर्निशीथेपरेद्युश्चप्रदोषे तदापूर्वेद्युरेव अर्द्धरात्रात्परस्ताच्चेज्जयायोगोयदाभवेत् पूर्वविद्धैवकर्तव्या शिवरात्रिःशिवप्रियेतिमयूखेभिहितं यत्तुएतस्मादेववचनाद्दिनद्वयेपिनिशीथव्याप्तौपूर्वेतिहेमाद्रिमदनौ ॥ इत्यत्र एतस्यवचसउत्तरादिनेनिशीथव्याप्ताभावेप्युपपत्तेः उत्तरादिनेगतप्रदोषानिशीथव्याप्तौदिवारात्रिव्रत मितिपूर्वोक्तवचसः संकल्पकालस्यचबाधोयोगादितितच्चिंत्यं तत्रैतादृशग्रंथानुपलंभात् उत्तरदिनेप्रदोषनिशी थोभयव्याप्तिसत्वोपग्राह्यातिथिनिर्णायकजयायोगसंग्राहकामपीडानिषेधसत्वेनपूर्वविद्धाया एवग्रहीतुंयुक्तत्वाच्च दिवारात्रिव्रतमित्यस्यव्रतांतरचरितार्थत्वेन विशेषवचनप्रकृतव्रतनिर्णायकत्वाच्चसंकल्पस्यचांगत्वेनतत्कालव्या

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

प्तरुद्भावनार्हत्वाच्च वैष्णवानात्रयोदशीनिषिद्धा ॥ पाद्मेहरिभक्तिविलासे शिवरात्रिव्रतेभूतंकामविद्धंविवर्जयेदित्युक्तं तत्रैवपराशरः ॥ माघासितंभूतादिनंहिराजन्नुपैतियोगंयदिपंचदश्या जयाप्रयुक्तंनतुजातुकुर्य्याच्छिवस्यरात्रिंप्रियकृच्छिवस्य ॥ योगउक्तोलौगाक्षिणा ॥ द्विमुहूर्तोभवेद्योगोयोगोमौहूर्त्तिकःस्मृतः अस्यटीकाप्रमाणमाह ॥ माघासितेत्यादि एवंचमाघफाल्गुनयोर्मध्ययास्याच्छिवचतुर्दशी अनंगेनसमायुक्ताकर्तव्यासर्वदातिथिरितिवचः शिवरात्रिव्यतिरिक्तशिवचतुर्दशीव्रतविषयकं अथवापरदिनेअमायोगाभावविषयंसकामावैष्णवविषयकंवाज्ञेयं इत्थंच यदाचतुर्दशीक्षयःस्यात्तर्हिवैष्णवानामपिविद्धोपवासः प्रसज्जेतैव अन्यथा अमावास्यासंयोगव्यवस्थायाअत्रलोपप्रसंगात् अतःसाव्यवस्थावैष्णवजनसंमतास्यादित्युपेक्षा अतएवनृसिंहपरिचर्यायांतुदर्शविद्धेवोपोष्येत्युक्तं इयंत्रिस्पृशाचेदतिप्रशस्तातदुक्तं माधवीयपुराणे त्रयोदशीकलाप्येकामध्येचैवचतुर्दशी अंतेचैवसिनीवालीत्रिस्पृश्यांशिवमर्चयेदिति ॥ यथात्रिस्पृशाप्रशस्ता तथावारविशेषेणयोगविशेषेणापिप्रशस्ताभवति तथाचस्कंदपुराणेपठ्यते माघकृष्णचतुर्दश्यांरविवारोयदाभवेत् सो-मोवाथभवेद्देविकर्त्तव्यंव्रतमुत्तमं शिवयोगस्ययोगेवैतद्भवेदुत्तमोत्तमं ।शिवरात्रिव्रतंत्वेतत्तद्भवेदुत्तमोत्तमामिति ॥

इतिग्राह्याशिवरात्रिव्रततिथिनिर्णयः ॥ अथपारणानिर्णयः ॥ यदोत्तरदिनेपूर्वमेवचतुर्दशीसमाप्यते तथातिथ्यंतेकार्य्यं तथाचस्कंदपुराणे कृष्णाष्टमीत्यक्त्वा एताःपूर्वयुताः कार्य्यातिथ्यंतेपारणंभवेदिति पठितं यदातुदिवानसमाप्यते तदाचतुर्दशीमध्येपूर्वाह्णेकार्य्यं तदप्युक्तंतत्रैव उपोषणंचतुर्दश्यांचतुर्दश्यांतुपारणम् कृतैः सुकृतलक्षैश्चलभ्यतेवाथवानवा ब्रह्मास्वयंचतुर्वक्त्रःपंचवक्त्रस्तथाप्यहं वक्ष्येयदिफलंतस्यशक्तोवक्तुंनपार्वति ब्रह्मांडोदरमध्येतुयानितीर्थानिसंतिवै संस्नातानिभवंतीहभूतायांपारणेकृते तिथीनामेवसर्वासामुपवास

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

वेभ्यःपितृभ्यश्चातिलोदकं तिलांश्चभक्षयेत्तत्रधर्मवृद्ध्यर्थमात्मनः फाल्गुनकृष्णनवम्यां तिथिदेवतात्वाद्दुर्गा
पूजाव्रतं फाल्गुनकृष्णदशम्यां दशम्यामंतकस्यचेति धर्मराजपूजाव्रतमितिदशमीतिथिसामान्यनिर्णये ॥
फाल्गुनकृष्णैकादशीविजया नारदीये तपस्येकृष्णैकादशींवैविजयांसमुपोष्यच द्वादश्यांप्रातरभ्यर्च्ययोगीशं
गंधपूर्वकैः ततःसंपूज्यभूदेवान् दक्षिणाभिः प्रतोष्यतान् विसृज्यबांधवैःसार्द्धंस्वयंभुंजीतवाग्यतः देहांतेवैष्ण
वंलोकंयातिदेवैःसुसंस्कृतः अस्याःकथास्कंदपुराणे ॥ सूतउवाच पप्रच्छदेवदेवेशंब्रह्माणंजगतांपतिं नार
दःसर्वतत्वज्ञःसर्वर्षिगणसंवृतः ॥ नारदउवाच कथंव्रतमिदंब्रह्मन्पुरारामेणवैकृतं प्रब्रूहिमेविस्तरतःकथां
रामस्यपावनीम् ॥ ब्रह्मोवाच शृणुवत्सप्रवक्ष्यामिराघवेणयथाकृतं रामोवसद्वनेतत्रवर्षाणिनवपंचच न्यव
सत्पंचवट्यांचससीतः सहलक्ष्मणः तत्रैववसतस्तस्यराघवस्यमहात्मनः रावणेनहृताभार्य्यासीतानामतपस्वि
नी तेनदुःखेनरामोपिमोहमभ्याजगामह भ्रमन्जटायुषमथोददर्शविगतायुषं कवंधोनिहतःपश्चाद्भ्रमतारण्य
मध्यगः रक्षसोमरणंचैववालिनोवैवधस्तथा सुग्रीवेणसहैवादौमित्रत्वंसमजायत वानराणामधिष्ठातावानरैः
सहसंगतः ततोहनुमताहृष्टालंकोद्यानेतुजानकी रामसंज्ञापनंतस्यैदत्तंकर्ममहत्कृतं समेत्यतत्ररामेणसर्वमस्मै
निवेदितं अथश्रुत्वारामचंद्रोवाक्यंचैवहनूमतःसुग्रीवानुमतेचैवप्रापद्यताहिसत्वरं सगत्वावानरैःसार्द्धंयत्रैषोरि
ह्यपांनिधिः दृष्ट्वाब्धिंदुस्तरंरामोविस्मितोभूत्कलिप्रिय आरक्तलोचनोभूत्वालक्ष्मणंचेदमब्रवीत् सौमित्रेकेन
चीर्णेनतीर्य्यतेवरुणालयः अगाधसलिलैःपूर्णोनक्रैर्मत्स्यैःसमाकुलः उपायंनैवपश्यामोयेनायंसुतरोभवेत् ॥ ल
क्ष्मणउवाच आदिदेवस्त्वमेवासिपुराणपुरुषोत्तमः वकदाल्भ्योमुनिश्चात्रवर्त्ततेद्वीपमध्यगः अस्मात्स्था
नाद्योजनार्द्धमाश्रमस्तस्यराघव अनेनदृष्टावहवोब्राह्मणोरघुनंदन तंपृच्छगत्वाराजेंद्रपुराणमृषिपुंगवं इति

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

तस्यवचःश्रुत्वालक्ष्मणस्यातिशोभनं जगामराघवोद्रष्टुंकुतोरामतवागमः ॥ रामउवाच ॥ त्वत्प्रसा
दादहंविप्रवरुणालयसमीपतः आगतोस्मिससैन्योत्रलंकांजेतुंसराक्षसां भवतश्चानुकूलत्वात्तीर्यतेऽधिर्यथामया
तदुपायंवदमुनेःप्रसादंकुरुसत्तम एतस्मात्कारणादेवप्रष्टुंत्वामहमागतः ॥ मुनिरुवाच ॥ कथयि
ष्याम्यहंरामव्रतानामुत्तमंव्रतं कृतेनयेनसहसाविजयस्तेभविष्यति लंकांजित्वारिपुंहत्वाव्रतंतत्तुनिशामय
फाल्गुनस्यासितेपक्षेविजयैकादशीभवेत् तस्याव्रतेकृतेरामविजयस्तेभविष्यति निःसंशयंसमुद्रंत्वंतारि
ष्यसिसवानरः विधिस्तुश्रूयतांरामव्रतस्यास्यफलप्रदः दशम्यादिवसेप्राप्तेकुंभमेकंतुकारयेत् हैमंवाराजतं
वापिताम्रंवाप्यथमृण्मयं स्थापयेच्छोभितंकुंभंजलपूर्णंसपल्लवं तस्योपरिन्यसेद्देवंहैमंनारायणंविभुं एका
दशीदिनेप्राप्तेप्रातःस्नानंसमाचरेत् निश्चलंस्थापयेत्कुंभंकंठेमाल्यानुशोभितं दाडिमैर्नारिकेलैश्चपूजयेच्च
विशेषतः सप्तधान्यमधस्तस्ययवानुपरिविन्यसेत् गंधैर्धूपैस्तथादीपैर्नैवेद्यैर्विविधैरपि कुंभाग्रेतद्दिनं
रामनीयतेभक्तिभावतः रात्रौजागरणंचैवतस्याग्रेकारयेद्बुधः द्वादश्यादिवसेप्राप्तेमार्त्तंडस्योदयेतुतं नीत्वा
कुंभंजलेशुभ्रेनद्यांप्रस्रवणेतथातडागेस्थापयित्वावापूजयित्वायथाविधि दद्यात्सदैवतंकुंभं ब्राह्मणेवेदपारगे
कुंभेनसहराजेंद्रमहादानानिदापयेत् अनेनविधिनारामयूथपैःसहसंगतः कुरुव्रतंप्रयत्नेनविजयस्तेभवि
ष्यति इतिश्रुत्वाततोरामोयथोक्तमकरोत्ततः कृतेव्रतेसविजयीबभूवरघुनंदनः प्राप्तासीतातुलंकायांपौ
लस्त्योनिहतोरणे अनेनविधिनापुत्रयेकुर्वंतिनराव्रतं इहलोकेजयस्तेषांपरलोकस्तथाक्षयः एतस्मात्कार
णात्पुत्रकर्तव्यंविजयाव्रतंपठनाच्छ्रवणाच्चैववाजपेयफलंलभेत्

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

इतिस्कंदपुराणोक्तंफाल्गुनकृष्णाविजयैकादशिव्रतमाहात्म्यम् ॥

फाल्गुनकृष्णद्वादश्यांविशेषकृत्याभावात्तिथिदेवतात्वेनद्वादश्यांहरिपूजनमित्युक्तत्वाद्धरिपूजैवकार्य्या फाल्गुन कृष्णत्रयोदश्यांपक्षप्रदोषंकार्य्यं तच्चसविस्तरंमार्गमासकृत्येप्रपंचितम् ॥ फाल्गुनचतुर्दश्यांशिवरात्रिव्रतम् ॐनमोभगवतेरुद्राय ॥ अथामांतमासेनमाघकृष्णचतुर्दश्यांशिवरात्रिव्रतमुक्तम् ॥ अस्याःस्वरूपंशिवरह स्येमदनरत्ने ॥ तत्प्रभृत्यथदेवर्षेमाघकृष्णचतुर्दशीशिवरात्रिःसमाख्यातासाप्रियात्रिपुरद्विषइति स्कां देपि माघफाल्गुनयोर्मध्येअसितायाचतुर्दशीशिवरात्रिस्तुसाख्यातासर्वयज्ञोत्तमोत्तमेति ॥ तथाहि ॥ तत्रशि वरात्रिरितितत्पुरुषसमासेनयोगेनप्रवर्त्तमानःशब्दोरूढ्यामाघकृष्णचतुर्दशीरूपेकालीविशेषेनियम्यते शिव रात्रिर्यस्मिन्व्रते इतिबहुव्रीहिसमासेनयोगेप्रवृत्तः शब्दोरूढ्याव्रतविशेषेनियम्यते इति कालतत्त्वविवेचने तुरात्रिशब्दस्यतिथिपरत्वाद्योगेनाशिवव्रतेयोग्यतिथि लाभाद्रूढ्याच तद्विशेषलाभात् अत्रयोगरूपोयंरात्रि शब्दः यस्तुक्वचिद्व्रतेकेवलशिवरात्रिशब्दप्रयोगः सलक्षणयानवरात्रादिशब्दवत् नचमुखेसंभवति लक्षणाश्र यणाश्रवणमनुचितमितिवाच्यं लक्षणाया अभावेव्रतविषयत्वप्रसंगाभावात् अतएवप्राचुर्य्येणशिवरात्रिव्रतश ब्दएवव्रतेप्रयुज्यते तिथिविशेषसंज्ञाकरणप्रयोजनंचतेनशब्देनतांनिर्दिश्यतत्रोपवासपूजादिविधानमिति तत्राशि वरात्रिव्रतमेकादशीजयंतीव्रतवत्संयोगपृथक्न्यायेननित्यंकाम्यंचेत्युभयविधं तत्राकरणे प्रत्यवायः स्कंदपुरा णेपठ्यते परापरतरंमासिशिवरात्रिः परात्परं नपूजयंतिमुक्तीशंरुद्रंत्रिभुवनेश्वरं जंतुर्जन्मसहस्रेणभ्रमतेना त्रसंशयइति वीप्सापितत्रैवपठिता वर्षेवर्षेमहादेविनरोनारीपतिव्रता शिवरात्रौमहादेवंकामंभक्त्याप्रपूजयेदिति

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

नित्यनिश्चलशब्दौचतत्रैव माघकृष्णचतुर्दश्यां यःशिवंसांशितव्रतः मुमुक्षुःपूजयेन्नित्यं सलभेदीप्सितंपद
मिति सागरोयदिवाशुष्येत्क्षीयतेहिमवानपि मेरुमंदरशैलाश्चश्रीशैलोविंध्यएवच चलंत्येतेकदाचिद्वैनिश्चलंहि
शिवव्रतमिति काम्यत्वंचफलश्रवणादवगंतव्यं तथाहस्कंदपुराणे शिवंचपूजयित्वायोजागर्तिचचतुर्दशीं मातुःप
योधररसंनपिवेत्सकदाचन यदीच्छेद्वांछितान्भोगान्दिविदेवमनोरमान् आगमोक्तविधिंकृत्वाप्राप्नोतिपरमंपदं
ममभक्तस्तुयोदेविशिवरात्रिमुपोष्यच गणपत्वमयंदिव्यमक्षयंशिवशासनमिति सर्वान्भोगान्सभुक्त्वातुमृतोभू
योनजायतइति काम्यव्रतस्येशानसंहितायांवर्षसंख्यापठ्यते एवमेतद्व्रतंकुर्यात्प्रतिसंवत्सरंव्रती द्वाद
शाब्दिकमेतत्स्याच्चतुर्दशाब्दिकंतथा सर्वान्कामानवाप्नोतिप्रेत्यचेहचमानवइति अत्रोपवासशिवपूजा जागर
णानित्रीण्यपिसमुदितानि प्रधानकर्माणि अधिकारबोधकेषुनागरखंडादिवाक्येषुत्रयाणामपिफलसंबंधश्रवणा
त् तथाचनागरखंडे उपवासप्रभावेनबलादपिचजागरान् शिवरात्रेस्तथामर्त्यासतस्याचप्रपूजया अक्षयां
ल्लभतेभोगान्शिवसायुज्यमाप्नुयादिति संग्रहेपि स्वयंचलिंगमभ्यर्च्यसोपवासः सजागरः अजानन्नपिनि
ष्पापोनिषादोगणतांगतइति तस्मादुपवासादित्रयाणांसमुदायस्यैवव्रतरूपत्वं अस्यैवोद्वलकलिंगमभिधीय
ते लुब्धकस्यभद्राश्वजन्मप्राप्तवतोदुर्वाससासाहससंवादेपठ्यते कृष्णपक्षेचतुर्दश्यांनकंचन्मृगमाप्तवान् अत्रोपिप्रा
थरक्षार्थंक्षुधासंपीडितोवसदिति उपक्रम्यधनुःकोट्या बिल्वपत्राणिमानव पतितानिमहाराजशंभोः शिरसि
भूतले तत्रैवतस्थौराजेंद्रसर्वरात्रमतंद्रितःरात्रिशेषेस्ततोव्याधस्तव्धदृष्टिरनामिषः प्रभातेविमलेजातेकंदमूलैश्च
पारितइति ननुक्वचिदुपवासादित्रयंविधायपुनः पक्षांतररूपेणोपवासव्यतिरक्तंद्वयंपठ्यते अथवाशिवरात्रिंच
प्रजागरैर्नयेदिति नायंदोषः अथवेत्यनुकल्पोयंक्रमेणाशक्तविषयत्वोपपत्तेः यान्यपि अखंडितप्रभावोहि

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

मान्नरः जानुभ्यांधरणींगत्वाकराभ्यामंगुलैःपुटं ॐनमोनारायणाय नमस्तेदेवदेवेशचक्रनिर्मथनप्रभो नम
स्तेलोकनाथायसुप्रदीरनमोस्तुते आदिमध्यावसानंतुनजानातीहकश्चन वसंतागमपुष्पाणिगृहाण
पुरुषोत्तम यएतेनविधानेनकुर्य्यान्मासेतुफाल्गुने नचागच्छतिसंसारंपरलोकंसगच्छति ॥

इतिफाल्गुणविधिः ॥ फाल्गुनकृष्णप्रतिपदायां तिथिपत्वेनवन्हिपूजा द्वितीयायांब्रह्मणःपूजा तृतीया
यांगौरीव्रतम् फाल्गुनकृष्णचतुर्थ्यांविघ्नविनायकगणेशव्रतम् भविष्योत्तरे ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ अथा
विघ्नंविघ्नराजं कथयामिव्रतंतव येनसम्यक्कृतेनेहनविघ्नमुपजायते चतुर्थ्यांफाल्गुनेमासिगृह्णीयात्तुव्रतं
शुभं नक्ताहारेणराजेंद्रतिलपारणकंस्मृतं तदेववन्हौहोतव्यंब्राह्मणायचदापयेत् ॥ तत्रमंत्रः ॥ शूराय
वीरायगजाननायलंबोदरायैकरदान्विताय एवंचसंपूज्यपुनश्चहोमंकुर्य्याद्व्रतीविघ्नविनाशहेतोः चातुर्मास्यंव्रतं
चैवकृत्वाथपंचमेतथा सौवर्णंगजवक्रंतुकृत्वाविप्रायदापयेत् हेरंबराजतंतद्वद्विधानेनप्रदापयेत् रुद्रस्यच
पुरंयातिवराहवचनंयथा विघ्नानितस्यनभवंतिगृहेकदाचिद्धर्मार्थकामसुखसिद्धिकराणिचैव यस्तंविनायकव्रतं
कुरुतेमनुष्योविघ्नेशमर्चयतिकृष्णतिलैश्चतुर्थ्यां इतिभविष्योत्तरे अविघ्नविनायकव्रतं ॥ फाल्गुनकृष्णपंच
म्यांतिथीशत्वेननागानांपूजाव्रतं फाल्गुनकृष्णषष्ठ्यांतिथिपत्वेनस्कंदपूजेतितिथिसामान्यानिर्णयात् फाल्गुन
कृष्णसप्तम्याअष्टम्योरष्टकाअन्वष्टकाकार्य्या फाल्गुनकृष्णाष्टम्यांसोमादेवीपूजानारदीये फाल्गुनेत्वसिता
ष्टम्यांसोमादेवींप्रपूजयेत् नक्तव्रतधरोविप्रःसर्वकामसमृद्धये ब्रह्मपुराणे कृष्णाष्टम्यांफाल्गुनेतुद्वादश्यांश्रवणे
नतु चकारभगवान्विष्णुःपिंडनिर्वपणंमहत् पितापितामहेभ्योपितिलैश्चकृतवान्पुरा सोपवासोहरिंतस्मात्त
त्रसंपूजयेत्तिलैःतिलैरभ्यर्चयेद्देवांस्तिलांश्चजुहुयात्तथा तिलतैलेनदीपाश्चदातव्यादेवसद्मनि तिलान्दद्यात्तुदे

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

ॐश्रीरघुनाथोजयति ॥

ॐश्रीगणेशायनमः ॥ ॐअथफालल्गुनमासकृत्यनिर्णयः तत्रादौ कुंभार्कपूर्वाः षोडश नारदीये
याम्यायनेस्थिरेत्वाद्याःपराःसौम्येद्विमूर्त्तिभे मध्याविषुवतिप्रोक्ताःपुण्याःषोडशनाडिका ॥ इतिशेषसंक्रांतिति
र्णयेज्ञेयं अत्रकृत्य भविष्यपुराणे देवार्चांफाल्गुनेमासिकृत्वापिष्टमयींनुवे गंधमाल्यैरलंकृत्यस्थापयेद्भास्क
रालये विमानैःसूर्यसंकाशैर्गीतवाद्यसमाकुलैः समैकादशसाहस्रंसूर्यलोकेमहीयते समागत्यइमंलोकंप्रथे
च्छंविंदतेसुखमिति व्रतमधिकृत्य स्कंदपुराणे एकभक्तंतुकुर्वाणः फाल्गुनेमासिनित्यशः स्त्रीपुंसौभाग्यमा
प्नोतिस्त्रियश्चपरमप्रियः ॥ विष्णुधर्मोत्तरे प्रियंगुफाल्गुनेदत्त्वाप्रियोभवतिभूतले प्रियंगुःकंगुइतिप्रसिद्धः फा
ल्गुनेमासिराजेंद्रयःकुर्य्यान्नक्तभोजनं श्यामाकक्षीरनीवारैर्जितक्रोधोजितेंद्रियः षष्ठ्यांवाचाथसप्तम्यामुपवास
परोभवेत् अष्टम्यांतुमहास्नानंपंचगव्यघृतादिभिः त्वग्भिश्चक्षीरवृक्षाणांस्नापयित्वाप्रपूजयेत् सौरभेयींततो
दद्याद्रक्तांगांरश्मिमालिने गत्वादित्यपुरंरम्यंमोदतेशाश्वतीःसमा इति वामनपुराणे भगदैवंतुयोमासमे
कभक्तेनसंक्षिपेत् ऐश्वर्यमतुलंश्रेष्टंपुमान्स्त्रीवाप्रपद्यते स्त्रीषुवल्लभतांयातितस्याश्चैवभवंतिते विष्णुधर्मे क्षपये
देकभक्तेनशुश्रूषुश्चैवफाल्गुणे सौभाग्यस्वजनानांचसर्वेषांचेतसोन्नतिं विष्णुशुश्रूषुः वामनपुराणे फाल्गुणे
व्रीहयोगावोवस्त्रंकृष्णाजिनान्वितं गोविंदप्रीणनार्थायदातव्यंपुरुषर्षभ ॥ तथा प्रातःस्नायीभवेन्नित्यंद्वौमा
सौमाघफाल्गुनाविति वाराहे फाल्गुनस्यतुमासस्यपुष्पाणिसुरभीनिच कर्माण्यानिशुभानीहगृहीत्वाभक्ति

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri

S. No 1 to 47

फाल्गुणमासप्रारम्भः

© Dharmarth Trust. Digitized By eGangotri